

Εγχειρίδιο Συνεργατικού Εργαστηρίου

**Εισαγωγή στην Κοινωνική και Συνεργατική
Οικονομία**

**Παραδείγματα & καλές πρακτικές από όλο τον
Κόσμο**

1^{ος} κύκλος σημειώσεων ver.1
Μάιος 2013

**Δίκτυο Κοινωνικής Αλληλεγγύης
Περιφερειακής Ανάπτυξης**

(Δίκτυο ΚΑΠΑ)

www.diktio-kapa.dos.gr

Περιεχόμενα

Φύλλα εργασίας

1. Ο τρίτος Τομέας (Κωσταντίνος Λαμπρόπουλος)
2. Μοντέλα Κοινωνικής Οικονομίας (Κωσταντίνος Λαμπρόπουλος)
3. Itizar Ισπανία
4. Anecoop Αγροτικός συνεταιρισμός Ισπανία
5. Ο συνεταιρισμός του Mondragon
6. Η κοινή συντροφιά των Αμπελακίων (Λεωνίδα Μαρούδας)
7. Η ναυτιλιακή συνεργασίας (Λεωνίδα Μαρούδας)
8. Ο συνεταιρισμός των Πρωτοπόρων του Rochadale
9. Το Διεθνές Συνεταιριστικό κίνημα
10. Η ανθεκτικότητα των συνεταιρισμών στην κρίση (Δίκτυο ΚΑΠΑ)

Θεωρητικές σημειώσεις

1. Κοινωνική Οικονομία (Κώστας Λαμπρόπουλος)
2. Βασικές Οικονομικές Έννοιες (Wikipedia)
3. Ο Τρίτος Τομέας Έκθεση (CIRIEC)
4. Μοντέλα Κοινωνικής Οικονομίας (Αναπτυξιακή Σύμπραξη ΚΟΙΝΩΝ-ΟΙΚΟ)
5. Η ανθεκτικότητα των συνεταιρισμών στην κρίση (Δίκτυο ΚΑΠΑ)

Video

Γενικά

1. Ο Τρίτος Τομέας της οικονομίας 1/2
Επιμέλεια-Παρουσίαση: Δρ. Κώστας Λαμπρόπουλος
Διάρκεια 17:33
2. "Η Ανθεκτικότητα του Συνεταιριστικού Επιχειρηματικού Μοντέλου σε Περιόδους Κρίσης" Παρουσίαση: Ολυμπία Κλήμη-Καμινάρη
Διάρκεια 21:07
3. Η ανθεκτικότητα των συνεταιρισμών σε περιβάλλον κρίσης
Επιμέλεια-Παρουσίαση: Λουκάς Μπρέχας
Διάρκεια 21:07

Ευρωπαϊκά Παραδείγματα

4. Together (CECOP-CICOPA) Διάρκεια 39:17

5. Ιστορία του Συνεταιριστικού Κινήματος στην χώρα των Βάσκων της Ισπανίας με αναφορές στο διεθνή συνεταιριστικό κίνημα και σύντομη περιγραφή των αξιών και των αρχών του. (Ισπανία)

Διάρκεια 13:36

6. Παρουσίαση των συνεταιρισμών του Ομίλου Mondragon. (Ισπανία)

Διάρκεια 13:55

Διεθνή Παραδείγματα

7. Σύγχρονες μορφές κοινωνικών επιχειρήσεων (Καναδάς) 1/2

Επιμέλεια-Παρουσίαση: Δρ. Γιώργος Ριζόπουλος

Διάρκεια 22:4

8. Σύγχρονες μορφές κοινωνικών επιχειρήσεων (Καναδάς) 2/2

Επιμέλεια-Παρουσίαση: Δρ. Γιώργος Ριζόπουλος

Διάρκεια 14:57

Παραδείγματα από Ελλάδα

9. Ιστορία συνεταιριστικού κινήματος (Αμπελάκια)

Επιμέλεια-Παρουσίαση: Λεωνίδα Μαρούδας

Διάρκεια 24:54

10. Ο Τρίτος Τομέας της οικονομίας 2/2

Επιμέλεια-Παρουσίαση: Δρ. Κώστας Λαμπρόπουλος

Διάρκεια 12:50

Βιβλιογραφία – Υλικό

Φύλλα εργασίας

1. Ο τρίτος Τομέας (Κωσταντίνος Λαμπρόπουλος)
2. Μοντέλα Κοινωνικής Οικονομίας (Κωσταντίνος Λαμπρόπουλος)
3. Irizar Ισπανία
4. Anecoop Αγροτικός συνεταιρισμός Ισπανία
5. Ο συνεταιρισμός του Mondragon
6. Η κοινή συντροφιά των Αμπελακίων (Λεωνίδα Μαρούδας)
7. Η ναυτιλιακή συνεργασία (Λεωνίδα Μαρούδας)
8. Ο συνεταιρισμός των Πρωτοπόρων του Rochadale
9. Το Διεθνές Συνεταιριστικό κίνημα
10. Η ανθεκτικότητα των συνεταιρισμών στην κρίση (Δίκτυο ΚΑΠΑ)

Ενότητα: Εναρκτήρια συνεδρία

1η Δραστηριότητα: **Γνωριμία και συνεργασία των μελών της ομάδας**

Διάρκεια: 45' - 50'

Στόχος: Να γνωριστούμε μεταξύ μας, να εντοπίσουμε στοιχεία και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που μας συνδέουν.

Περιγραφή: (1) Ο εκπαιδευτής/-τρια επιλέγει με τυχαίο τρόπο τους εκπαιδευόμενους και τους ζητάει να παρουσιάσουν σε 3 λεπτά τον εαυτό τους έχοντας στο μυαλό τους τα εξής ερωτήματα:

- Το ονοματεπώνυμο τους.
- Περιγραφή ενασχόλησης τώρα και κατά το παρελθόν, γνωστά ανέκδοτα

(2) Αφού ολοκληρωθεί η παραπάνω διαδικασία, ο εκπαιδευτής/-τρια ζητάει από τους εκπαιδευόμενους να απαντήσουν στα ακόλουθα ερωτήματα (χρόνος παρουσίασης: μέχρι 3 λεπτά) :

- Τι προσδοκίες έχω από το συγκεκριμένο πρόγραμμα εκπαίδευσης; Γιατί επέλεξα να το παρακολουθήσω;
- Ποιες βασικές δυσκολίες νομίζω πως θα αντιμετωπίσω κατά την παρακολούθησή του;

(3) Ακολουθούν ερωτήσεις - απορίες εκπαιδευομένων σχετικά με τη λειτουργία του εκπαιδευτικού προγράμματος, τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των εκπαιδευομένων (Εκπαιδευτικό Συμβόλαιο).

Ενότητα: Ιστορική αναδρομή

13η Δραστηριότητα: **Μελέτη πηγών: ιστορικά παραδείγματα συνεταιρισμών**

Διάρκεια: 50' - 60'

Στόχος: Να μελετήσουμε βασικά χαρακτηριστικά επιτυχημένων συνεταιριστικών προσπαθειών στην ιστορία του συνεταιριστικού κινήματος.

- Περιγραφή:
- (1) Χωριζόμαστε σε **Ομάδες** (4 έως 5 ατόμων). Ο/η εκπαιδευτής/-τρια καλεί τις Ομάδες να μελετήσουν τις έξι **πηγές** που βρίσκονται στις επόμενες σελίδες του βιβλίου και αναφέρονται σε συγκεκριμένα ιστορικά παραδείγματα συνεταιρισμών και οικονομικών πρωτοβουλιών, που σήμερα εντάσσονται στον τρίτο τομέα της οικονομίας.
  - (2) Κάθε μέλος καταγράφει στο **Ατομικό Φύλλο Εργασίας 13** τις απαντήσεις του στα ακόλουθα ερωτήματα:
    - α) τα **βασικά χαρακτηριστικά** του παραδείγματος που μελέτησε,
    - β) το **πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο** εντός του οποίου γεννήθηκε η συγκεκριμένη συνεταιριστική πρωτοβουλία.
    - γ) τις **ανάγκες** αλλά και τις **αξίες** που υποθέτει ότι λειτούργησαν ως κίνητρο, ή διευκόλυναν, την ανάπτυξη της συγκεκριμένης πρωτοβουλίας.
  - (3) Σύμφωνα με τις απαντήσεις, που έχουν καταγράψει τα μέλη, η Ομάδα επιχειρεί να συνθέσει τις απαντήσεις της στα ακόλουθα ερωτήματα:
    - α) Ποια είναι τα **κοινά βασικά χαρακτηριστικά** (αν υπάρχουν) των συνεταιριστικών πρωτοβουλιών που μελετήθηκαν;
    - β) Ποια είναι τα **κοινά χαρακτηριστικά** (αν υπάρχουν) του **πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού πλαισίου** εντός του οποίου γεννήθηκαν οι συγκεκριμένες συνεταιριστικές πρωτοβουλίες;
    - γ) Ποιες **κοινές ανάγκες και αξίες** (αν υπάρχουν) λειτούργησαν ως κίνητρο, ή διευκόλυναν, την ανάπτυξη των συγκεκριμένων πρωτοβουλιών, και
    - δ) Υπάρχει κάποια **σχέση** -και ποια- ανάμεσα στα κοινά χαρακτηριστικά του **πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού πλαισίου** εντός του οποίου γεννήθηκαν οι συγκεκριμένες συνεταιριστικές πρωτοβουλίες και στα αντίστοιχα της ελληνικής πραγματικότητας σήμερα.
  - (4) Οι απαντήσεις της Ομάδας καταγράφονται στο **Ομαδικό Φύλλο Εργασίας 13**.
  - (5) Ο/η εκπαιδευτής/-τρια καλεί τους εκπροσώπους των Ομάδων να παρουσιάσουν στην **Ολομέλεια** τις απαντήσεις τους και ακολουθεί συζήτηση.

Ενότητα: Ο τρίτος τομέας

8η Δραστηριότητα: **Ταινιοθήκη της εργασίας (ν. 44, μέρος4)**
«Κωνσταντίνος Λαμπρόπουλος, Κοινωνική Οικονομία: Ο τρίτος τομέας»

Διάρκεια: 40' -50'

Στόχος: Να αναδείξουμε τον κοινωνικό ρόλο της κοινωνικής οικονομίας στη διανομή και αναδιανομή των εισοδημάτων.

- Περιγραφή:
- (1) Παρακολουθούμε την εκπαιδευτική ταινία, διάρκειας 10 λεπτών και αν χρειαστεί κρατάμε προσωπικές σημειώσεις.
Για να μελετήσετε τις θεωρητικές σημειώσεις της παρουσίασης ανατρέξτε στη σελίδα 19 του βιβλίου «Κοινωνική Οικονομία – Θεωρητικές σημειώσεις και Νομοθεσία».
  - (2) Συζητούμε τις σημειώσεις και τις παρατηρήσεις μας είτε στην ομάδα, είτε στην ολομέλεια σύμφωνα και με τις υποδείξεις του/της εκπαιδευτή/-τριας.

Ενότητα: Φορείς & μοντέλα κοινωνικής οικονομίας

Δραστηριότητα: Μοντέλα κοινωνικής οικονομίας

Διάρκεια: 40' - 50'

Στόχος: Να κατανοήσουμε τα μοντέλα ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας.

- Περιγραφή:
- (1) Παρακολουθούμε τη θεωρητική παρουσίαση, διάρκειας 50 λεπτών και αν χρειαστεί κρατάμε προσωπικές σημειώσεις.
Για να μελετήσετε τις θεωρητικές σημειώσεις της παρουσίασης ανατρέξτε στη σελίδα 27 του βιβλίου «Κοινωνική Οικονομία – Θεωρητικές σημειώσεις και Νομοθεσία».
  - (2) Συζητούμε τις σημειώσεις και τις παρατηρήσεις μας είτε στην **ομάδα**, είτε στην **ολομέλεια** σύμφωνα και με τις υποδείξεις του/της εκπαιδευτή/τριας.

Τα τσελιγκάτα είναι μια πρωτόγονη μορφή παραγωγικού και πιστωτικού συνεταιρισμού, αφού τα μέλη τους συνενώνονται εισφέροντας το κεφάλαιο εκμετάλλευσης (αγοπρόβητα) και την εργασία τους, κατανέμοντας ανάλογα το τελικό προϊόν. Το προϊόν πωλείται στους εμπόρους που από τα καταστήματά τους, οι οικογένειες του τσελιγκάτου προμηθεύονται τα απαραίτητα αγαθά έναντι ανοιχτού λογαριασμού.

Η ιδιοσυγκρασία των νομάδων σύμφωνα με τον Κ. Καραβίδα μοιάζει με αυτή των ναυτικών. Από αιώνων οι χερσαίες μεταφορές στα Βαλκάνια εξυπηρετούνταν από τα караβάνια των νομάδων, που έφταναν από την Ελλάδα μέχρι το Βελιγράδι ή και την Βουδαπέστη. Λόγω της κινητικότητας και των δυσκολιών που συναντούσαν, το πνεύμα οξυνόταν. Έτσι πολλοί νομάδες άρχισαν να ασχολούνται με το εμπόριο σε πολλές περιοχές των Βαλκανίων.

Από αυτούς εξήλθαν αργότερα οι Μεγάλοι Ευεργέτες που με την δική τους συνδρομή κατασκευάστηκαν σημαντικά έργα υποδομής στον τόπο μας, συνεχίζοντας την παράδοση της Κοινωνικής Οικονομίας όπως, Εθνική Τράπεζα, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, Γεννάδιος Βιβλιοθήκη, Αστεροσκοπείο Αθηνών, Σιναιά Ακαδημία Αθηνών, Αρσάκειο Παρθεναγωγείο, Ριζάρειος Εκκλησιαστική Σχολή, Νοσοκομείο Ευαγγελισμός, Ζάππειο Μέγαρο, Μητρόπολη Αθηνών, Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, Καλλιμάρμαρο Παναθηναϊκό Στάδιο κ.ά., τα οποία έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στην προσπάθεια του νεοσύστατου ελληνικού κράτους να ορθοποδήσει.

2. Irizar Group:

Η δεύτερη μεγαλύτερη παραγωγός πολυτελών πούλμαν στην Ευρώπη

Χώρα	ΙΣΠΑΝΙΑ
Μορφή	Συνεταιριστική Ένωση Εργαζομένων
Εξειδίκευση	ενσωμάτωση ατόμων με ειδικές ανάγκες
Έτος ίδρυσης	1998
Αριθμός εργαζομένων	2.900 εργαζόμενοι
Ιστοσελίδα	www.mcc.coop, irizar.com

Σύντομη περιγραφή

Η IRIZAR είναι ένας από τους 100 αυτόνομους συνεταιρισμούς που απαρτίζουν τον όμιλο Mondragon Corporacion Cooperativa (MCC), μια ομάδα επιχειρήσεων που βασιίζεται στους εργαζόμενους-μέλη της και χωρίζεται σε τρεις μεγάλες ομάδες: την Οικονομική, την Βιομηχανική και της Διανομής. Σήμερα είναι ο μεγαλύτερος επιχειρηματικός όμιλος στη Χώρα των Βάσκων και 8η στην κατάταξη στην Ισπανία. Έχει κύκλο εργασιών 11.859 εκατ. ευρώ της Βιομηχανίας και των δραστηριοτήτων διανομής, διαχειρίζεται πόρους συνολικού ύψους 11.036 εκατ. ευρώ στις οικονομικές δραστηριότητές της (Caja Laboral) και έχει ένα εργατικό δυναμικό άνω των 78.455 ατόμων.

Η IRIZAR βασιίζεται σε ένα σύστημα αυτοδιαχείρισης και συμμετοχής, με στόχο την επίτευξη Επιχειρηματικής Αριστείας μέσα από την συνεχή ικανοποίηση των πελατών της, τους ανθρώπους της, των εξωτερικών συνεργατών της και της κοινωνίας γενικότερα, δημιουργώντας έτσι κοινωνικό πλούτο και απασχόληση.

Η IRIZAR είναι μια εταιρεία κατασκευής πολυτελών πούλμαν. Είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος παραγωγός στην Ευρώπη και αναπτύσσει εμπορικές δραστηριότητες σε 71 χώρες. Ο αριθμός των ατόμων που εμπλέκονται στη λειτουργία της Ormaiztegui στη Γκιρζκοα, μια επαρχία εντός των Βάσκων της Ισπανίας Χώρα, ανέρχεται σήμερα στους 731.

Ο όμιλος IRIZAR, ιδρύθηκε το 1998 ως συνέπεια της στρατηγικής εταιρικής σχέσης IRIZAR, περιλαμβάνει την IRIZAR Tianjin (Κίνα 1995), την IRIZAR Μαγκρέμπ (Μαρόκο 1997), IRIZAR Βραζιλίας (1998), IRIZAR Μεξικό (1999), International Hispacold (Ισπανία 1997), IRIZAR Tvs Ltd (Ινδία 2001), Masats SA (Ισπανία 2002) και IRIZAR στην Νότια Αφρική (Νότια Αφρική 2004), και μετράει στον όμιλό της πάνω από 2,900 εργαζόμενους.

Η IRIZAR επί του παρόντος παράγει περισσότερα από 1.605 λεωφορεία ανά έτος. Συνολικά 13 κατασκευαστικές εταιρείες πούλμαν εφοδιάζουν την ισπανική αγορά, όπου η IRIZAR έχει σαφή ηγετική θέση με μερίδιο αγοράς πάνω από το 40% (2005). Σε αντίθεση με τους περισσότερους ανταγωνιστές της στην ευρωπαϊκή αγορά, η IRIZAR έχει ακολουθήσει μια στρατηγική της διαφοροποίησης της αγοράς από το 1993 και έχει επικεντρώσει τις προσπάθειές της αποκλειστικά για την παραγωγή ενός προϊόντος: πολυτελή πούλμαν μεγάλων και μικρών αποστάσεων.

Η IRIZAR έχει κερδίσει διεθνή αναγνώριση, με βραβεία για την ποιότητά της και την επιχειρηματική της αριστεία, όπως το Παγκόσμιο Χρυσό βραβείο Μεταφορών στο τομέα των πούλμαν (1998), Icil Βραβεία αριστείας Logistics (2006) και το Ευρωπαϊκό Βραβείο Επιχειρηματικής Αριστείας (Ευρωπαϊκό Βραβείο Ποιότητας - 2000), καθώς και την απόκτηση ISO 14001, Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης Ποιότητας και Πιστοποίησης και το ISO 9001 Πιστοποίησης Ποιότητας.

Πηγή: CIRIEC "The Social Economy in the European Union",
No CESE/COMM/05/2005 The European Economic and Social Committee (EESC) 2007

6. Anescoop:

Χώρα	ΙΣΠΑΝΙΑ
Μορφή	Αγροτικός Συνεταιρισμός
Εξειδίκευση	Συνεταιρισμός που εναρμονίζει την τοπική ανάπτυξη, τη γεωργική ανάπτυξη και την τεχνολογική καινοτομία
Έτος ίδρυσης	1975
Αριθμός εργαζομένων	
Συνεργασία	98 Συνεταιριστικά μέλη
Ιστοσελίδα	www.anescoop.com

Σύντομη περιγραφή

Η Anescoop είναι ένας όμιλος αγροτικών συνεταιρισμών που αποτελείται από 98 συνεταιρισμούς της Ισπανίας. Ιδρύθηκε το 1975, όταν μια ομάδα από 31 συνεταιρισμούς εσπεριδοειδών από την περιοχή της Βαλένθια, αποφάσισαν να ενώσουν τις δυνάμεις τους για να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες μιας μεταβαλλόμενης αγοράς. Η έδρα της συνεχίζει να είναι στην πόλη της Βαλένθια.

Η βασική δραστηριότητα της Anescoop είναι η αγορά εσπεριδοειδών - πορτοκάλια, μανταρίνια, λεμόνια και γκρέιπφρουτ. Η ποικιλία των φρούτων και των λαχανικών που προσφέρει θέτει πρότυπα όπου και αν πωλούνται και διαθέτει προϊόντα σχεδόν όλο το χρόνο. Η Anescoop διαθέτει στην αγορά και μεταποιημένα προϊόντα όπως το κρασί, χυμό σταφυλιών, χυμό φρούτων και διατηρημένα φρούτα και λαχανικά. Η Anescoop διαθέτει στην αγορά 615.000 τόνους παραγωγής σε περισσότερες από 50 χώρες, το 50% είναι τα εσπεριδοειδή. Ο συνεταιρισμός έχει κύκλο εργασιών άνω των 400 εκατ. ευρώ.

Το κλειδί για τη συνεργασία της Anescoop με τους συνεταιρισμούς της είναι το μάρκετινγκ και η ανάπτυξη συστημάτων ποιότητας προσαρμοσμένες στις ανάγκες τους. Τα εν λόγω συστήματα συμμορφώνονται με τις αυστηρότερες προδιαγραφές ποιότητας, όπως έχουν συγκροτηθεί από τους διάφορους διεθνώς αναγνωρισμένους οργανισμούς. Σύμφωνα με την πολιτική ποιότητας της, η Anescoop έχει αναπτύξει την ετικέτα Naturane, η οποία μπαίνει σε όλα τα προϊόντα της που υποβάλλονται σε επεξεργασία σύμφωνα με το ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης καλλιεργειών της Anescoop. Το Naturane έχει 18 διαφορετικά πρωτόκολλα, αναπτύχθηκε και τυποποιήθηκε από την EUREP GAP στα περισσότερα προϊόντα της.

Από την ίδρυσή της, η Anescoop είχε ένα διεθνή προσανατολισμό της εταιρείας. Η Anescoop μετατράπηκε από μια εταιρεία εξαγωγής σε μια διεθνή εταιρεία. Από το να διαθέτει τα Na τα προϊόντα των συνεταιρισμών της στο εξωτερικό κατάφερε να δημιουργήσει ένα δίκτυο πωλήσεων με μόνιμες βάσεις για τα προϊόντα της. Η στρατηγική αυτή βοήθησε την Anescoop να ενισχύσει τη δική της παρουσία, καθώς και τα προϊόντα της στις αγορές αυτές.

Η Anescoop έχει οκτώ θυγατρικές εταιρείες σε τομείς στρατηγικής σημασίας για τη διεθνή αγορά νωπών φρούτων και λαχανικών στη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ολλανδία, τη Γερμανία, την Τσεχική Δημοκρατία και την Πολωνία.

Όλα αυτά οδήγησαν την Anescoop να κατέχει προνομιακή θέση στον κλάδο. Η Anescoop είναι ο κορυφαίος εξαγωγέας των νωπών φρούτων και λαχανικών στην Ισπανία και ένας από τους σημαντικότερους ευρωπαϊούς προμηθευτές των νωπών προϊόντων. Επιπλέον, η Anescoop είναι η δεύτερη σημαντικότερη εταιρεία παγκοσμίως νωπών εσπεριδοειδών.

Πηγή: CIRIEC "The Social Economy in the European Union",
No CESE/COMM/05/2005 The European Economic and Social Committee (EESC) 2007

Ενότητα: Παραδείγματα κοινωνικών επιχειρήσεων

15η Δραστηριότητα: «Ο συνεταιρισμός MONDRAGON»

Διάρκεια: 40' - 50'

Στόχος: Να προσδιορίσουμε την προστιθέμενη κοινωνική και επιχειρηματική αξία της συγκεκριμένης περίπτωσης.

- Περιγραφή:
- (1) Παρακολουθούμε την παρουσίαση, με τη μορφή εκπαιδευτικής ταινίας διάρκειας 20 λεπτών, που περιγράφει τη συγκεκριμένη περίπτωση και κρατάμε προσωπικές σημειώσεις.
  - (2) Συζητούμε τις σημειώσεις και τις παρατηρήσεις μας είτε στην **ομάδα**, είτε στην **ολομέλεια** σύμφωνα και με τις υποδείξεις του/της εκπαιδευτή/-τριας.
  - (3) Ο/η εκπαιδευτής καλεί στην Ολομέλεια τα μέλη να διατυπώσουν τα βασικά χαρακτηριστικά της περίπτωσης τα οποία θεωρούν ότι έχουν «**ιδιαίτερη προστιθέμενη αξία στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας**», και τα καταγράφει στον χαρτοπίνακα.
  - (4) Στη συνέχεια η **Ολομέλεια** **ιεραρχεί** τα καινοτομικά χαρακτηριστικά που εντόπισε (από το σημαντικότερο στο λιγότερο σημαντικό).

Συνεταιριστικός Όμιλος Mondragon

Αναφορές στις Βασικές συνεργατικές Αρχές και εταιρικές Αξίες

Η οργάνωσή μας είναι ανοιχτή σε οποιονδήποτε.

Δεν θα υπάρξει διάκριση με έρεισμα την θρησκεία, την πολιτική, την καταγωγή το εθνικό υπόβαθρο ή το φύλο

Όλα τα μέλη έχουν ίσα δικαιώματα το οποίο υποδηλώνει μια δημοκρατική οργάνωση
Ένα άτομο, μία ψήφος

Η εργασία είναι ο κύριος φορέας μετασχηματισμού της κοινωνίας και γι' αυτό ουσιαστικά αξίζει την διανομή του παραγόμενου πλούτου

Η αξία του κεφαλαίου, αναγνωρίζεται ως το αναγκαίο εργαλείο για ανάπτυξη όμως πάντα είναι υποδεέστερο της εργασίας

Η δημοκρατική ανάγκη της λειτουργίας ενός συνεταιρισμού, υποδηλώνει την συμμετοχή των μελών στην διαχείριση της εταιρίας

Με την αμοιβή της εργασίας σύμφωνα με τις πραγματικές δυνατότητες του κάθε συνεταιρισμού και βασισμένη στην αλληλεγγύη τόσο μέσα στην επιχείρηση όσο και στο κοινωνικό της περιβάλλον

Προώθηση των συνεργασιών που προκύπτουν από το συνολικό μέγεθος, την άντληση κερδών και την μεταφορά τους στα εργαζόμενα μέλη

Κοινωνικός Μετασχηματισμός

Με μια επιρροή στην κοινότητα μέσω της δημιουργίας νέων συνεταιριστικών θέσεων εργασίας και την υποστήριξη πρωτοβουλιών για την κοινότητα

Αλληλεγγύη με όλους όσους εργάζονται για την κοινωνική δημοκρατία μοιραζόμενοι τους στόχους της ειρήνης, της δικαιοσύνης και της ανάπτυξης που ενυπάρχουν στο διεθνές συνεταιριστικό κίνημα

Με ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους να προορίζονται για συνεταιριστική και επαγγελματική εκπαίδευση

Οι συνεταιρισμοί του Μοντραγκόν, προσδιορίζονται με αυτές τις αρχές μέσω των επιχειρηματικών αξιών τους

Ως ιδιοκτήτες και εργαζόμενοι θεωρούμε την εταιρία δικιά μας και βιώνουμε τα προβλήματα και τις επιτυχίες της σαν πράγματα που μας επηρεάζουν προσωπικά

Μια δέσμευση για την διοίκηση είναι η ουσία του συνεταιριστικού κοινωνικού επιχειρηματικού μοντέλου και εμπλέκει την συμμετοχή όλων στην διοίκηση, το κεφάλαιο και τα κέρδη

Υποδηλώνει προσωπική ανάπτυξη σε αρμονία με την εταιρία την βελτίωση της τοπικής κοινότητας όπου βρίσκεται η αλληλεγγύη μας και σεβασμό για το περιβάλλον

Με μια περιεκτική σύλληψη από καινοτομίες που καλύπτει διοικητικά μοντέλα, διαδικασίες και προϊόντα

Παρέχει αξία για τον πελάτη μας και ενισχύει την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεών μας

Η κοινωνική δέσμευση του MCC

Η κοινωνική δέσμευση της Συνεταιριστικής Επιχείρησης Μοντραγκόν βασισμένη στις δικές της αρχές και αξίες εκφράζεται ειδικά στην συνεχή δημιουργία θέσεων εργασίας

Σαν αποτέλεσμα του επιχειρηματικού δυναμισμού της, σε βοήθεια για την συνεχή εξάσκηση και εκπαίδευση και σε μια σημαντική συνεισφορά στην τοπική ανάπτυξη και στην υποστήριξη των ιδρυμάτων

Παρόμοια, η εταιρία Μοντραγκόν παρέχει οικονομικούς πόρους για την επιχορήγηση της εκπαίδευσης και της πρόωθησης

Αυτή η επιχορήγηση διαμοιράζεται σε διάφορα έργα κοινωνικής φύσης στα πεδία της εκπαίδευσης, της καινοτομίας και του πολιτισμού, σε προγράμματα συνεργασίας με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, καλύπτοντας θέσεις εργασίας για νέους, και άλλους σκοπούς

Ατομικές σημειώσεις

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: 7 (Ατομικό)

Χρησιμοποίησε αυτό το φύλλο εργασίας για να καταγράψεις τις απαντήσεις σου στα ερωτήματα της προηγούμενης δραστηριότητας :

A) Καταγράφω το σκοπό των φορέων που ανέλαβα να μελετήσω:

1^{ος}) Φορέας:

2^{ος}) Φορέας:

B) Καταγράφω τις αξίες των φορέων που ανέλαβε να μελετήσει η ομάδα μου:

1^{ος}) Φορέας:

2^{ος}) Φορέας:

Γ) Καταγράφω τη μορφή των φορέων που ανέλαβε να μελετήσει η ομάδα μου:

1^{ος}) Φορέας:

2^{ος}) Φορέας:

Δ) Καταγράφω τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των φορέων που ανέλαβε να μελετήσει η ομάδα μου:

1^{ος} | Φορέας:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2^{ος} | Φορέας:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ημερομηνία: .... / .... / .....

Όνοματεπώνυμο εκπαιδευόμενου/ης

Ενότητα: Ιστορική αναδρομή

12η Δραστηριότητα: **Ταινιοθήκη της εργασίας (ν. 45)
«Λεωνίδα Μαρούδας, Η κοινή συντροφιά των Αμπελακίων»**

Διάρκεια: 40'-50'

Στόχος: Να εστιάσουμε σε κομβικά σημεία της ιστορίας του συνεταιριστικού κινήματος

- Περιγραφή:
- (1) Παρακολουθούμε τη θεωρητική παρουσίαση, διάρκειας 50 λεπτών και αν χρειαστεί κρατάμε προσωπικές σημειώσεις.
Για να μελετήσετε τις θεωρητικές σημειώσεις της παρουσίασης ανατρέξτε στη σελίδα 37 του βιβλίου «Κοινωνική Οικονομία – Θεωρητικές σημειώσεις και Νομοθεσία».
  - (2) Συζητούμε τις σημειώσεις και τις παρατηρήσεις μας είτε στην **ομάδα**, είτε στην **ολομέλεια** σύμφωνα και με τις υποδείξεις του/της εκπαιδευτή/τριας.

Η δημιουργία του 1^{ου} συνεταιρισμού σε κάθε χώρα για όλο τον Κόσμο

Η ελληνική παράδοση που ξεχάσαμε

Ο Γάλλος Francois Louis Boulanger, ο οποίος έζησε στην Ελλάδα για περισσότερα από 30 χρόνια, και εργάστηκε ως αρχιτέκτονας στην υπηρεσία του Βασιλιά Όθωνα, όταν προσπάθησε να μεταφέρει το συνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα το οποίο ήδη έκανε τα πρώτα του βήματα στην Ευρώπη, έκπληκτος ανακάλυψε την μακριά συνεταιριστική παράδοση του τόπου μας, δήλωσε: *«Εις τον Ελληνικό λαό είναι έμφυτο το αίσθημα της αδελφότητας του συνεταιρισμού... Η Ελλάδα θα πραγματοποιήσει οριστικά, υπό κράτος της ελευθερίας, ότι είχε αρχίσει πριν από όλους τους λαούς κάτω από την δεσποτική εξουσία των Τούρκων... Τα βάρη κατανέμονταν ανάλογα με το έχειν του κάθε πολίτη... και δόθηκε η αφορμή για να γίνουν μεγάλοι παραγωγικοί συνεταιρισμοί, γεωργικοί, βιομηχανικοί και ναυτικοί... Αυτοί είχαν ως θεμέλιο την δίκαιη κατανομή των κερδών, ανάλογα με την γενόμενη εργασία... Ξεχώριζαν από πριν ένα ποσό ως αποθεματικό, για την εκπαίδευση των παιδιών για τα βοηθήματα προς τα ορφανά, τις χήρες και τους αρρώστους»¹.*

Η λίστα πληροφοριών που ακολουθεί αναπαράχθηκε από το βιβλίο «Ιστορικό Λεξικό του Συνεταιριστικού Κινήματος» του Jack Shaffer, εκδόσεις The Scarecrow, Inc Lanham Md London 1999, όπως παρουσιάστηκε στο περιοδικό Ανασκόπηση της Διεθνούς Συνεταιριστικής Συμμαχίας, τεύχος 51 Αυγούστου 2006 σελ. 6 <http://www.ica.coop/publications/digest/51-digest.pdf>.

Σημειώνουμε ότι εάν και η Ελλάδα αναφέρεται δεύτερη σε αυτή την λίστα με χρονιά ίδρυσης του πρώτου συνεταιρισμού στην Ελλάδα το 1780, αναφερόμενη προφανώς στο έτος ίδρυσης του συνεταιρισμού των Αμπελακίων (εκτενή αναφορά στην επόμενη ενότητα), χωρίς να είναι γνωστές άλλες προγενέστερες ημερομηνίες του έτους 1750 για την Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο και ΗΠΑ.

Οι πρόδρομοι του συνεταιριστικού μοντέλου όπως ο Βρετανός Ρόμπερτ Όουεν που γεννήθηκε το 1771 δημιούργησε την συνεταιριστική κοινότητα « Νέα Αρμονία» στις ΗΠΑ το 1815. Οι ιδέες του Βρετανού Γουίλιαμ Κίνγκ (1786-1865) εφαρμόστηκαν το 1843 με την δημιουργία του καταναλωτικού συνεταιρισμού του Ροτσντέιλ, του Η.Β. ενώ η πρώτη εφαρμογή του συνεταιριστικού μοντέλου στην Γαλλία έγινε πολύ αργότερα από τον Λουίς Μπλάν που γεννήθηκε μόλις το 1813. Επίσης η ημερομηνία του έτους 1750 είναι πολύ προγενέστερη ακόμη και από την ημερομηνία γένεσης του θεωρητικού και πατέρα του συνεταιρισμού στην Γαλλία του Φουριέ που γεννήθηκε το 1772

(Απόσπασμα από την έκδοση ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ Η ΑΥΤΟΑΜΥΝΑ ΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ Δίκτυο ΚΑΠΑ)

---

¹ Αστικοί και Γεωργικοί Συνεταιρισμοί Γεώργιος Χρ. Δασκάλου σελ. 61

1750 Γαλλία, Ηνωμ. Βασίλειο, ΗΠΑ
1780 Ελλάδα
1794 Αυστρία
1806 Ιταλία
1808 Λουξεμβούργο
1816 Πολωνία, Ελβετία
1825 Ρωσία
1838 Ισπανία
1839 Μεξικό
1843 Ιαπωνία
1844 Ισλανδία
1845 Γερμανία, Σλοβακία
1847 Βραζιλία
1848 Βέλγιο
1850 Ουγγαρία, Σουηδία
1851 Δανία, Νορβηγία, Σλοβενία
1852 Τσεχική Δημοκρατία, Ρουμανία
1859 Αυστραλία, Ιρλανδία
1860 Λετονία, Ολλανδία
1861 Καναδάς
1863 Βουλγαρία, Τουρκία
1869 Λιθουανία
1870 Φινλανδία, Γιουγκοσλαβία
1871 Πορτογαλία
1875 Αργεντινή
1876 Ονδούρα
1878 Ισραήλ (Παλαιστίνη)
1881 Νέα Ζηλανδία
1893 Ουζμπεκιστάν
1898 Εσθονία
1900 Ινδία
1910 Αλγερία
1902 Νότια Αφρική, Ζιμπάμπουε
1903 Βενεζουέλα
1904 Χιλή, Πακιστάν
1905 Μπαγκλαντές, Μιανμάρ, Τυνησία
1906 Γουατεμάλα, Σρι Λάνκα
1907 Κορέα
1908 Αίγυπτο, Ινδονησία, Κένυα
1909 Κύπρος, Ουρουγουάη
1910 Νιγηρία, Φιλιππίνες
1912 Κίνα, Ελ Σαλβαδόρ, Ταϊβάν, Βιετνάμ
1913 Μαυρίκιος, Ναμίμπια, Ουγκάντα
1914 Νικαράγουα, Ζάμπια
1915 Λιβύη
1916 Κολομβία, Σενεγάλη, Τρινιντάντ & Τομπάκο
1917 Ταϊλάνδη
1919 Ισημερινός, Μάλι, Περού
1920 Κόστα Ρίκα, Μαλαισία, Πουέρτο Ρίκο, Σουρινάμ
1921 Μπουρούντι, Μογγολία
1922 Ιορδανία, Μαρόκο

1923 Ζαΐρ
1924 Καμερούν
1925 Σιγκαπούρη, Τανζανία
1926 Κονγκό, Ιράν, Μαυριτανία
1927 Μαρτινίκα
1928 Γκάνα
1929 Ρεϋνιόν
1930 Ιράκ, Τζαμάικα, Νιγηρία
1931 Μπουρκίνα Φάσο, Γουινέα, Μαδαγασκάρη, Σουαζιλάνδη, Τόγκο
1932 Ακτή του Ελεφαντοστού, Γουαδελούπη
1933 Γουιάνα, Παλαιστίνη
1936 Σιέρα Λεόνε
1937 Αϊτή, Λίβανο
1939 Βολιβία
1940 Μπαρμπάντος, Άγιος Βικέντιος Γρεναδίνες
1941 Κουβέιτ
1942 Παραγουάη
1943 Μπελίζ, Συρία
1945 Αιθιοπία, Φίτζι
1946 Αλβανία, Μπαχάμες, Ντομίνικα, Δομινικανή Δημοκρατία, Λεσόθο, Μάλτα, Παπούα-Νέα Γουινέα, Αγία Λουκία
1947 Μπενίν, Χονγκ Κονγκ, Σουδάν
1949 Τσαντ
1950 Γκάμπια, Νεπάλ, Νήσοι Σολομώντος, Σομαλία
1951 Κούβα
1954 Καμπότζη, Παναμάς, Σαμόα
1955 Νήσοι Κουκ
1956 Κιριμπάτι, Ρουάντα, Τουβαλού Αντίγκουα
1958 Γρενάδα, Υεμένη
1959 Αργκουίλα, Άγιος Χριστόφορος / Νέβις
1960 Μικρονησία, Μονσερράτ
1961 Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, Γκαμπόν, Σαουδική Αραβία, Σεϋχέλλες
1964 Μποτσουάνα, Τόνγκα
1965 Αφγανιστάν
1967 Βανουάτου
1969 Βερμούδες
1970 Λιβερία
1971 Γουινέα-Μπισάου
1972 Νήσοι Καϊμάν, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα
1973 Κατάρ
1975 Μπρουνέι
1978 Λάος
1984 Τορτόλα

Πηγή: 1η

ΔΙΚΤΥΟ ΚΑΠΠΑ “Συμμετοχικές επιχειρήσεις – Η αυτοάμυνα της κοινωνίας”,
www.diktio-kapa.dos.gr
(Ιωάννινα, 2009)

Η ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ ΤΩΝ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

Αμπελάκια, 1778

«Έξη χιλιάδες ρωμιοί, άνδρες, γυναίκες και παιδιά έζησαν εδώ προ εκατόν πενήντα χρόνων χωρίς να φαγωθούν, δημιουργοί και συνεταιίροι της πρώτης και τελειότερης Συνεργατικής του κόσμου, δάσκαλοι των οικονομολόγων, των φιλοσόφων, των ιεροκηρύκων, δάσκαλοι του ίδιου του Φουριέ, αυτοί οι Θεσσαλοί χωριάτες... Έργο που καμία πολιτισμένη κοινωνία δεν το έχει αποτολήσει... Ο ταπεινός Κίσαβος χάρις στους νεώτερους Θεσσαλούς, καλλιέργησε και πραγματοποίηση το πιο δύσκολο απ' όλα, την αδερφοσύνη!» (Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Εφημερίδα Ελεύθερο Βήμα 29 Νοεμβρίου 1937).

Τα Αμπελάκια είναι κοινότητα που βρίσκεται στο Νομό Λάρισας και είναι κτισμένα στις πλαγιές του Κίσαβου κοντά στην κοιλάδα των Τεμπών. Η ίδρυση του πρώτου οικισμού, που στη συνέχεια αναπτύχθηκε σε κοινότητα, ανάγεται στο τέλος του 16ου αιώνα. Το χωριό γνώρισε μεγάλη ακμή στο τέλος του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα, χάρη στα εξαιρετικής ποιότητας νήματα που κατασκεύαζαν οι κάτοικοι του, καθώς και στην άριστη βαφή και επιτυχή εμπορία τους.

Μέχρι τα μέσα του 18ου αιώνα, η κοινότητα των Αμπελακίων ήταν σχεδόν άγνωστη και οι κάτοικοι του, που δεν ξεπερνούσαν τους 1500, ασχολούνταν βασικά με τη γεωργία και κυρίως με την αμπελουργία. Κατά το δεύτερο ήμισυ του 18ου αιώνα, η κατάσταση άρχισε να μεταβάλλεται όταν οι μικρές οικιακές βιοτεχνίες κατασκευής και βαφής νημάτων αποφάσισαν να ενωθούν και να δημιουργήσουν τις λεγόμενες “Συντροφικές” με στόχο την αύξηση της παραγωγής, την αντιμετώπιση των οικονομικών δυσκολιών και την επέκταση των εμπορικών δραστηριοτήτων τους στον ευρωπαϊκό χώρο. Στις “Συντροφικές”, που αρχικά ήταν πέντε και αποτελούσαν ένα είδος ετερορρυθμίων εταιρειών, συμμετείχαν όλοι σχεδόν οι κάτοικοι της κοινότητας.

Το 1778 οι πέντε “Συντροφικές” των Αμπελακίων συνενώθηκαν και όλες μαζί αποτέλεσαν την “Κοινή Συντροφιά και Αδελφότητα των Αμπελακίων” στην οποία συμμετείχαν και άλλες κοινότητες της κοιλάδας των Τεμπών. Η Κοινή Συντροφιά και Αδελφότητα των Αμπελακίων ήταν οργανισμός κεφαλαίου και εργασίας με συνεργατική προσέγγιση στη φιλοσοφία του, στην πρακτική που εφάρμοζε, στον τρόπο που λειτουργούσε, στους σκοπούς που έθετε και γενικά σε όλες τις πτυχές της δραστηριότητας του.

Μέλη του συνεταιρισμού ήταν οι παραγωγοί βάμβακα και ερυθρόδανου, καθώς επίσης και το εργατικό δυναμικό το οποίο απασχολούσε ο οργανισμός στις δραστηριότητες που ασκούσε. Έδρα του οργανισμού παρέμεινε η κοινότητα των Αμπελακίων. Σκοπός του συνεταιρισμού ήταν η οικονομική ενίσχυση των μελών του, αλλά και η πνευματική και ηθική καλλιέργεια και αναβάθμιση τους. Για την επίτευξη των σκοπών του παραλάμβανε, επεξεργαζόταν και εμπορευόταν τα προϊόντα της πρωτογενούς παραγωγής των μελών του, παρείχε σε αυτά εργασία στα σύγχρονα τότε εργαστήρια του, παραχωρούσε στα μέλη πιστωτικές διευκολύνσεις με ευνοϊκών όρους και δεχόταν από αυτά καταθέσεις.

Τα ετήσια κέρδη του συνεταιρισμού ύστερα από την αφαίρεση σημαντικών ποσών για έργα κοινής ωφέλειας και για φιλανθρωπικούς, πολιτιστικούς και άλλους παρεμφερείς σκοπούς, διαμοιράζονταν στα μέλη ανάλογα με τα κεφάλαια με τα οποία το κάθε ένα συμμετείχε στο συνεταιρισμό υπό μορφή σταθερού τόκου και ανάλογα με τη συνεργασία που κάθε μέλος είχε με το συνεταιρισμό. Ο τρόπος διάθεσης των καθαρών κερδών ικανοποιούσε την αρχή της δίκαιης κατανομής, σύμφωνα με την οποία φτωχοί και πλούσιοι εργάζονταν και απολάμβαναν τους καρπούς της προσωπικής τους εργασίας.

Η κύρια δραστηριότητα του συνεταιρισμού ήταν η αγορά βαμβακιού κυρίως από τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία, η επεξεργασία και η μεταποίηση του σε νήματα, τα οποία στη συνέχεια βάφονταν με ανεξίτηλο κόκκινο χρώμα, περίφημο για τη στιλπνότητα και την αντοχή του. Τα χρώματα παράγονταν από το φυτό ερυθρόδανος, (Ριζάρι), το οποίο ευδοκίμωσε στην περιοχή των Αμπελακίων. Τα νήματα του συνεταιρισμού απόκτησαν γρήγορα μεγάλη φήμη για την ποιότητα τους και έγιναν περιζήτητα σε όλες σχεδόν τις μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις.

Ο οργανισμός είχε οργανώσει μεγάλο διεθνές δίκτυο διάθεσης των προϊόντων του και ίδρυσε δικά του υποκαταστήματα στη Βιέννη, στο Λονδίνο, στο Άμστερνταμ, στη Τεργέστη, στη Δρέσδη, στη Λειψία, στην Οδησό και στην Κωνσταντινούπολη. Πρωταρχικό ρόλο στην ανάπτυξη της συνεταιριστικής ιδέας στα Αμπελάκια διαδραμάτισε ο επίσκοπος Πλαταμώνα και Λυκοστομίου Διονύσιος πράγμα που επιβεβαιώνει το θετικό ρόλο που διαδραμάτισε η εκκλησία στην ίδρυση των συνεργατικών κινήματων.

Η κοινή "Συντροφία και Αδελφότητα των Αμπελακίων" με τη δραστηριότητα της αναζωογόνησε σύντομα ολόκληρη την περιοχή. Χαρακτηριστικά αναφέρεται πως μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα ο πληθυσμός των Αμπελακίων τετραπλασιάστηκε και η κωμόπολη αναδείχθηκε, εκτός από οικονομικό και σε πολιτιστικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής.

Από τις έξι χιλιάδες που είχαν φθάσει οι κάτοικοι της κοινότητας, οι δύο χιλιάδες εργάζονταν στα βαφεία του συνεταιρισμού, ενώ οι υπόλοιποι ασχολούνταν με παρασκευαστικές ή βοηθητικές εργασίες. Την εποχή εκείνη λειτούργησε και η περίφημη σχολή "Ελληνομουσείο", στην οποία δίδαξαν γνωστές προσωπικότητες των γραμμάτων, όπως ο Κωνσταντίνος Κούμας, ο Ευγένιος Βούλγαρης κ.α.

Όλοι οι ξενιτεμένοι έμποροι και αντιπρόσωποι Αμπελακιώτες ήταν μέλη της Φιλικής Εταιρείας και διέθεταν για τον αγώνα μεγάλα ποσά, μιας και η οικονομική κατάσταση του Συνεταιρισμού ήταν ασύλληπτης ακμής, ώστε το 1810 τα κεφάλαια του Συνεταιρισμού είχαν υπερχλιαπλασιαστεί και μόνο το περίσσευμα της χρονιάς αυτής ήταν 20.000.000 φράγκα.

Πηγή: 3η

ΔΙΚΤΥΟ ΚΑΠΠΑ "Συμμετοχικές επιχειρήσεις - Η αυτοάμυνα της κοινωνίας",
www.diktio-kapa.dos.gr
(Ιωάννινα, 2009)

Η ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ (Σπέτσες - Ύδρα - Ψαρά, 19ος αιώνας)

Είναι γνωστή η ύπαρξη του ναυτικού στόλου των νησιών Ύδρα - Σπέτσες - Ψαρά κατά το 1821, δεν είναι όμως ευρέως γνωστό πως δημιουργήθηκε.

Ο L. Boulanger σε επιστολή του προς τον Πρωθυπουργό περιγράφει τον τρόπο κατασκευής του:

« Όταν ένας καπετάνιος ή ένας έμπειρος ναυτικός κατέχει τουλάχιστον 500 τάλαντα, συνεταιρίζεται μ' άλλους θαλασσινούς, χοντρομαραγκούς, σχοινοποιούς, ξυλέμπορους, κι άλλους προμηθευτές και χάρη στις συνενωμένες προσπάθειες τους, αμέσως καθελκύεται ένα καράβι πάνω στο κύμα. Όλο το υλικό που χρησιμοποιείται εκτιμάται, καθώς και ο εργατικός κόπος. Έτσι, εξακριβώνεται η αξία του караβιού και κάθε προμηθευτής και εργάτης παίρνει ένα τίτλο, ίσο με το μερίδιο που του ανήκει για την συμβολή στο κοινό έργο. Τα ημερομίσθια των χοντρομαραγκών και των άλλων εργατών αφήνονται σχεδόν πάντα στο καράβι ως ναυτοδάνειο. Έναντι του δανείου αυτού λογαριάζονται ως μερίδια στα κέρδη του ταξιδιού. Γίνεται μετά ένα δάνειο για ένα ποσό που δεν ξεπερνά την αξία του караβιού. Γενικά το δάνειο γίνεται όχι μόνο από ένα κεφαλαιούχο, αλλά από 20-30 και παραπάνω πρόσωπα, τεχνίτες, εμπόρους, παπάδες, εργάτες. Έτσι, ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού συντρέχει με τις οικονομίες του στην ανάπτυξη του εμπορικού στόλου. Το δανειζόμενο αυτό ποσό που δεν αποφέρει τόκους, αλλά παίρνει μέρος στα κέρδη του ταξιδιού, χρησιμοποιείται για την αγορά σιτηρών στην Ρωσία ή άλλων φορτίων αλλού. Το σύνολο μεταφέρεται και πωλείται σ' άλλους λιμένες της Ευρώπης. Ο καπετάνιος μαζεύει γύρω του ένα πλήρωμα, που αντί να πληρωθεί με μεροκάματο, παίρνει όπως οι άλλοι το μερίδιό του από τα κέρδη, ανάλογα με τις υπηρεσίες και την ικανότητα του καθενός. Κι όταν το καράβι πουλήσει το φορτίο του, αποτελείώσει το ταξίδι του και ξαναγυρίσει στο λιμάνι, καταστρώνει το γενικό λογαριασμό και γίνεται η διανομή των κερδών».

Ακολουθεί αναλυτικό παράδειγμα του τρόπου διανομής (βάσει μεριδίων), μετά την αφαίρεση των δαπανών ταξιδιού, φόρων κ.λ.π. είναι το ακόλουθο (Κουκκίδης).

	Μερίδια
Κατασκευαστές του караβιού	10
Δανειστές για το εμπόρευμα	10
Καπετάνιος	3
Διαχειριστής του πλοίου	2
Δύο ναύκληροι	4
Μάγειρας	2
4 καλύτεροι πηδαλιούχοι (4Χ1.5)	6
30 ναύτες (30Χ1)	30
4 ναυτοπαίδες (4Χ0.5)	2
Αποθεματικό για χήρες και ορφανά	1
ΣΥΝΟΛΟ	70

Σύμφωνα με τον κύριο Παπαγαρυφάλλου η Υδρα διέθετε 114 πλοία με 330 συνιδιοκτήτες – μεριδιούχους και οι Σπέτσες 40 με 136 συνιδιοκτήτες – μεριδιούχους.

Πηγή: 4η

ΔΙΚΤΥΟ ΚΑΠΠΑ "Συμμετοχικές επιχειρήσεις – Η αυτοάμυνα της κοινωνίας",
www.diktio-kapa.dos.gr
(Ιωάννινα, 2009)

Ο ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΟΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ROCHDALE

Δεκατρείς από τους εικοσοικτώ ιδρυτές του συνεταιρισμού του Rochdale (φωτογραφία εποχής)

Το **Rochdale** (Ροτσντέιλ) είναι μια μικρή πόλη κοντά στο Μάντσεστερ, στην Δυτική Αγγλία. Στις αρχές του 19ου αιώνα επικρατούσε μεγάλη κοινωνική κρίση και ανεργία, ως συνέπεια της εξάπλωσης της βιομηχανικής επανάστασης. Η εγκατάσταση μηχανών παραγωγής, εκτόπιζε την παραδοσιακή εργατική δύναμη. Οι πολύ χαμηλοί μισθοί, η πολύωρη καθημερινή εργασία, η απασχόληση παιδιών, οι κακές συνθήκες εργασίας είχαν οδηγήσει στην εξαθλίωση μεγάλο τμήμα του πληθυσμού.

Πολλοί άνθρωποι του πνεύματος και φιλόανθρωποι πρότειναν διάφορους τρόπους αντιμετώπισης των δυσκολιών, αλλά δεν υπήρχαν ουσιαστικά αποτελέσματα. Μεταξύ των προτάσεων ήταν και η προσπάθεια σωτηρίας με βάση τις προσωπικές δυνάμεις. Με ελάχιστη συνεισφορά εκ' μέρους των πολλών να δημιουργηθεί μια εστία συμπαράστασης.

Έτσι τον Οκτώβριο του **1844** μια μικρή ομάδα από είκοσι επτά άνδρες και μια γυναίκα, εργάτες και τεχνίτες κυρίως της κλωστοϋφαντουργίας, έχοντας ως στόχο την επίλυση των οικονομικών τους προβλημάτων, ίδρυσαν τον πρώτο **καταναλωτικό συνεταιρισμό** στο Rochdale του Ηνωμένου Βασιλείου, εφαρμόζοντας τις ιδέες του Robert Owen και του William King. Τα ιδρυτικά μέλη αποφάσισαν να συνεισφέρει ο καθένας μία λίρα ως μερίδα και δικαίωμα εγγραφής. Ο κάθε ένας από τους συνεταιίρους ανέλαβε να εξοφλήσει την αξία της συνεταιριστικής του μερίδας της μιας λίρας, με εβδομαδιαίες δόσεις, το ύψος των οποίων καθορίστηκε σε δύο πέννες. Το αριθμητικό μέγεθος του μετοχικού κεφαλαίου και ο τρόπος καταβολής του από τα μέλη, αποδεικνύουν το υψηλό επίπεδο της φτώχειας που επικρατούσε.

Ο συνεταιρισμός είχε ως αποστολή να προμηθεύσει τα μέλη, σε λογικές τιμές, με είδη διατροφής, είδη ένδυσης και υπόδησης, και γενικά με οποιαδήποτε άλλα αγαθά κρίνονταν απαραίτητα για τη διαβίωση τους. Επίσης στους σκοπούς του οργανισμού περιλαμβάνονταν η αγορά οικοπέδων και η οικοδόμηση κατοικιών για ικανοποίηση των στεγαστικών αναγκών των μελών, η απασχόληση των ανέργων μελών, η μίσθωση ή η αγορά γεωργικών κλήρων και η διανομή τους στα μέλη ή η εκμετάλλευσή τους με στόχο την οικονομική ενίσχυση των μελών.

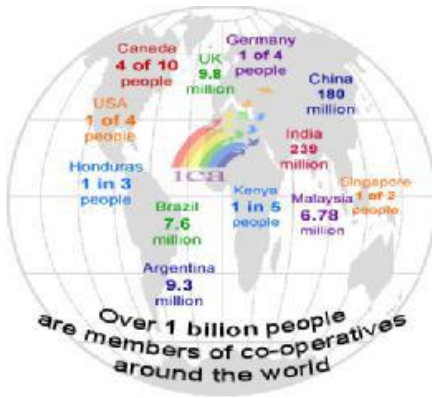
Έτσι ξεκίνησε ο πρώτος συνεταιρισμός που λειτουργεί αδιάκοπα μέχρι σήμερα, από απλοϊκούς ανθρώπους χωρίς ιδιαίτερες γνώσεις του εμπορίου, με αποφασιστικότητα και πίστη στον επιδιωκόμενο σκοπό και απέτελεσε ζωντανό παράδειγμα προσφοράς κοινωνικού έργου σε ένα έντονα εχθρικό περιβάλλον.

Ο συνεταιρισμός του Rochdale, αναπτύχθηκε με πολύ γοργούς ρυθμούς και εξελίχθηκε σε τεράστια οικονομική δύναμη με πολύ θετικές επιδράσεις, όχι μόνο στην αγγλική κοινωνία, αλλά και στο διεθνή χώρο. Εκατό έτη μετά την ίδρυση του, ο συνεταιρισμός είχε 11.100.000 μέλη (1952), 350 εκ. λίρες μετοχικό κεφάλαιο και 725 εκ. λίρες κεφάλαιο κίνησης. Το 1949 η τραπεζική κίνηση του συνεταιρισμού ανήλθε στα 9,4 δισεκατομμύρια λίρες.

Οι κανόνες συμπεριφοράς των συνταίρων και οι κανόνες λειτουργίας του οργανισμού, που διατυπώθηκαν στο ιδρυτικό του καταστατικό, αποτέλεσαν υπόδειγμα για όλους τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, που σταδιακά άρχισαν να ιδρύονται σε όλες τις χώρες του κόσμου.

Οι ιδρυτές του συνεταιρισμού παρέμειναν στην ιστορία ως **“Οι δίκαιοι σκαπανείς (πρωτόποροι) του Rochdale”**, και οι κανόνες λειτουργίας που διατύπωσαν, ως **“Οι συνεταιριστικές αρχές του Rochdale”**.

Οι συνεταιρισμοί στον κόσμο σήμερα

150 χρόνια μετά την δημιουργία του πρώτου σύγχρονου καταναλωτικού συνεταιρισμού του Rochdale, οι συνεταιρισμοί σε όλο τον κόσμο αριθμούν 1.000.000.000 μέλη

Οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις, παρέχουν πάνω από 100.000.000 θέσεις εργασίας, 20% περισσότερες από αυτές που προσφέρουν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις

Οι 300 μεγαλύτερες συνεταιριστικές επιχειρήσεις στον κόσμο κατά το 2009 παρά την ύφεση, παρουσίασαν αύξηση στην ανάπτυξη τους κατά 14%, αντιπροσωπεύοντας σε όλους τους τομείς της οικονομίας ένα κύκλο εργασιών 1,1 τρις δολαρίων

ίσο με αυτό της 10ης οικονομίας στον κόσμο, της Ισπανίας. Τα στοιχεία για το έτος 2010 αναφέρουν, παρά την ύφεση, αύξηση του κύκλου εργασιών στα 1,6 τρις δολάρια, ικανοποιώντας ταυτόχρονα και κοινωνικές ανάγκες των μελών. Για το έτος 2011 ο κύκλος εργασιών έφτασε στα 2 τρις δολάρια.

Το Διεθνές Έτος Συνεταιρισμών από τον ΟΗΕ το 2012 είχε ως σκοπό την προώθηση της Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης, την προσαρμογή των εθνικών συνεταιριστικών νομοθεσιών σύμφωνα με τις συνεταιριστικές αρχές και την δημιουργία συνεταιρισμών, ως τρόπο καταπολέμησης της κοινωνικοοικονομικής Κρίσης.

ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ (ICA)

Οι συνεταιρισμοί όλου του κόσμου εκπροσωπούνται από την Διεθνή Συνεταιριστική Συμμαχία (ICA)

Η ICA ιδρύθηκε το 1895, από το 1982 έχει την έδρα της στη Γενεύη, και είναι η μεγαλύτερη μη κυβερνητική οργάνωση στον κόσμο. Είναι ανεξάρτητος οργανισμός και ενώνει, αντιπροσωπεύει και εξυπηρετεί τα εθνικά και διεθνή συνεταιριστικά κινήματα σε παγκόσμιο επίπεδο. Συνεργάζεται με πολλούς διεθνείς οργανισμούς σε διάφορα θέματα, και έχει ειδικό συμβουλευτικό ρόλο στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, στο Συμβούλιο της Ευρώπης και σε τοπικές τράπεζες αναπτύξεως. Συμμετέχει επίσης σε διάφορα δίκτυα των

Ηνωμένων Εθνών όπως είναι η Επιτροπή για την Προώθηση και την Ανάπτυξη των Συνεταιρισμών (COPAC), η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ILO), το Διεθνές Αγροδιατροφικό Δίκτυο (IAFN) κ.λπ.

Τα σημαντικότερα θέματα με τα οποία ασχολείται η ICA είναι η προαγωγή και η υπεράσπιση των Συνεταιριστικών Αρχών για να διασφαλίζεται ο συνεργατικός χαρακτήρας των συνεταιριστικών επιχειρήσεων, η κατάλληλη πληροφόρηση ατόμων και κυβερνήσεων, για την καλύτερη κατανόηση του συνεταιριστικού επιχειρηματικού μοντέλου, η διαμόρφωση του κατάλληλου πολιτικού περιβάλλοντος για να διευκολύνεται η απρόσκοπτη ανάπτυξη των συνεταιριστικών επιχειρήσεων, η εξασφάλιση της αναγκαίας πληροφόρησης στις συνεταιριστικές επιχειρήσεις με τη διοργάνωση συνεδρίων, σεμιναρίων κ.λπ., η παροχή τεχνικής βοήθειας, κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, μέσω αναπτυξιακών προγραμμάτων και άλλα.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: 13 (Ατομικό)

Χρησιμοποίησε αυτό το φύλλο εργασίας για να καταγράψεις τις απαντήσεις σου στα ερωτήματα της προηγούμενης δραστηριότητας :

Τίτλος παραδείγματος που μελέτησες: .....

α) Βασικά χαρακτηριστικά του παραδείγματος που μελέτησες

β) Ποιο ήταν το πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο εντός του οποίου γεννήθηκε η συγκεκριμένη συνεταιριστική πρωτοβουλία

γ) Ποιες ήταν οι ανάγκες και οι αξίες που λειτούργησαν ως κίνητρο ή διευκόλυναν την ανάπτυξη της συγκεκριμένης πρωτοβουλίας;

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ Βιβλίο δραστηριοτήτων

Ημερομηνία: .... / .... / .....

Όνοματεπώνυμο εκπαιδευόμενου/ης

Ενότητα: Διεθνές συνεταιριστικό κίνημα και παγκόσμια κρίση

20η Δραστηριότητα: **Ταινιοθήκη της εργασίας (ν. 48)**
«Λουκάς Μπρέχας, Κοινωνική Οικονομία: Ανθεκτικότητα των συνεταιρισμών στην κρίση»

Διάρκεια: 40' -50'

Στόχος: Να ανιχνεύσουμε την ανθεκτικότητα των συνεταιρισμών σε περίοδο κρίσης.

- Περιγραφή:
- (1) Παρακολουθούμε την εκπαιδευτική ταινία, διάρκειας 20 λεπτών και κρατάμε προσωπικές σημειώσεις.
Για να μελετήσετε τις θεωρητικές σημειώσεις της παρουσίασης ανατρέξτε στη σελίδα 46 του βιβλίου «Κοινωνική Οικονομία – Θεωρητικές σημειώσεις και Νομοθεσία».
  - (2) Συζητούμε τις σημειώσεις και τις παρατηρήσεις μας είτε στην ομάδα, είτε στην ολομέλεια σύμφωνα και με τις υποδείξεις του/της εκπαιδευτή/-τριας.

Ατομικές σημειώσεις

Lined area for taking notes.

Θεωρητικές σημειώσεις

1. Κοινωνική Οικονομία (Κώστας Λαμπρόπουλος)
2. Βασικές Οικονομικές Έννοιες (Wikipedia)
3. Ο Τρίτος Τομέας Έκθεση (CIRIEC)
4. Μοντέλα Κοινωνικής Οικονομίας (Αναπτυξιακή Σύμπραξη ΚΟΙΝΩΝ-ΟΙΚΟ)
5. Η ανθεκτικότητα των συνεταιρισμών στην κρίση (Δίκτυο ΚΑΠΑ)

Συνάντηση: 2^η στην 3^η και στην 5^η

Δραστηριότητα: 8^η, 14^η, 23^η και 24^η

Κώστα Λαμπρόπουλου
Οικονομολόγου, Δρ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η αναφορά μας στην κοινωνική οικονομία διαρθρώνεται σε πέντε συμπληρωματικές ενότητες.

Η **1η ενότητα** αφορά –όπως άλλωστε συνηθίζεται στις μονοθεματικές παρουσιάσεις– τον ορισμό της κοινωνικής οικονομίας και την επισήμανση των κυριότερων χαρακτηριστικών της.

Η **2η ενότητα** αφορά την ίδια τη διαμόρφωση της κοινωνικής οικονομίας και την ανάδειξη της στενής σχέσης που έχει με το συνδικαλιστικό κίνημα και οργανώσεις της μισθωτής εργασίας.

Η **3η ενότητα** αφορά την Ελλάδα. Τι έχουμε κάνει ή δεν έχουμε και γιατί.

Η **4η ενότητα** αφορά την ανάδειξη του κοινωνικού ρόλου της κοινωνικής οικονομίας στη διανομή και αναδιανομή των εισοδημάτων.

Τέλος, η **5η ενότητα** περιλαμβάνει τί –κατά τη γνώμη μου– είναι σκόπιμο να κάνουμε και ποιες είναι –πάντοτε κατά τη γνώμη μου– οι προτεραιότητες στην ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα.

1^η ενότητα: Η κοινωνική οικονομία

• Τι είναι «κοινωνική οικονομία»;

Κάθε οικονομική δραστηριότητα η οποία δεν είναι ούτε «κρατική», ούτε «ιδιωτική» ανήκει στο πεδίο της κοινωνικής οικονομίας.

Για το λόγο αυτό άλλωστε, ορισμένοι ορίζουν την κοινωνική οικονομία ως τον «τρίτο» τομέα της οικονομίας.

Ο πρώτος τομέας είναι ο «ιδιωτικός», ο δεύτερος είναι ο «κρατικός» και ο τρίτος τομέας είναι ο «κοινωνικός».

• Οι κοινωνικές επιχειρήσεις

Όλοι μας αντιλαμβανόμαστε ενστικτωδώς ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις είναι λίγο – πολύ οι πάσης φύσεως και σκοπού συνεταιρισμοί και συνεργατισμοί καθώς και οι εθελοντικές ενώσεις προσώπων που επιδιώκουν έναν κάποιο μη οικονομικό σκοπό.

Πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί ότι η εταιρική μορφολογία δεν συνδέεται άμεσα με τον χαρακτήρα μιας επιχείρησης. Ούτε, επίσης, υπάρχει μια αμφιμονοσήμαντη σχέση ανάμεσα στον εταιρικό τύπο και τον κοινωνικό χαρακτήρα των επιχειρήσεων.

Έχουμε, λοιπόν, Μετοχικές Εταιρίες με μετοχές ονομαστικές ή ανώνυμες οι οποίες είναι παράλληλα: κρατικές, ιδιωτικές και κοινωνικές.

Τυπικό παράδειγμα μετοχικών εταιριών κοινωνικού χαρακτήρα αποτελούν οι “λαϊκές μετοχικές εταιρίες” ή “εταιρείες λαϊκής βάσης” ή “πολυμετοχικές εταιρείες”. Στην περίπτωση της Ελλάδας, οι εταιρίες αυτές είναι μετοχικές εταιρείες περιφερειακού χαρακτήρα για την παροχή υπηρεσιών που στόχευαν στην ικανοποίηση μιας συγκεκριμένης περιφερειακής κοινωνικής ανάγκης. Σχεδόν όλοι οι πολίτες ορισμένων περιοχών της χώρας συμμετέχουν στη μετοχική βάση αυτών των εταιριών. Το προνομιακό πεδίο αυτών των εταιριών ήταν οι θαλάσσιες μεταφορές μεταξύ των νησιών και της ηπειρωτικής χώρας. Η πρώτη εταιρεία θαλάσσιων μεταφορών δημιουργήθηκε το 1967 στα Χανιά της Κρήτης (ΑΝΕΚ). Σύντομα ακολούθησαν κι άλλα νησιά: Νάξος, Ικα-

ρία, Σάμος, κα. Η τελευταία ναυτιλιακή εταιρεία λαϊκής βάσης (LANE) δημιουργήθηκε στην Κρήτη το 1993.

• Σε ποιους οικονομικούς κλάδους δραστηριοποιούνται οι κοινωνικές επιχειρήσεις;

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται σε όλους σχεδόν τους κλάδους της οικονομίας. Δραστηριοποιούνται στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, στις ασφαλίσσεις, στα αμοιβαία κεφάλαια, την αγροτική παραγωγή, τη μεταποίηση, το εμπόριο, τις υπηρεσίες.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στην παροχή υπηρεσιών υγείας και κοινωνικών υπηρεσιών.

Βεβαίως, στον κοινωνικό τομέα δεν περιλαμβάνονται και ούτε μπορούν να συμπεριληφθούν δραστηριότητες που κατά τεκμήριο θεωρούνται ως «κοινωνικά επιβλαβείς».

Τέτοιες, δραστηριότητες είναι, για παράδειγμα, η παραγωγή αμυντικού εξοπλισμού, ο τζόγος, κ.ο.κ.

Επίσης στον τομέα τεχνολογικής έρευνας και ανάπτυξης διαδικασιών και προϊόντων έχουμε δραστηριοποίηση κοινωνικών επιχειρήσεων μόνο ως εξαίρεση.

• Ποιες είναι οι διαστάσεις που έχει σήμερα η κοινωνική οικονομία στην Ευρώπη;

Οι επιχειρήσεις του κοινωνικού τομέα ανέρχονται σήμερα στην Ευρώπη σε 2,0 περίπου εκατομμύρια και αποτελούν το 10% όλων των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων.

Οι επιχειρήσεις του κοινωνικού τομέα απασχολούν σήμερα στην Ευρώπη περισσότερα από 11 εκατομμύρια μισθωτούς. Η απασχόληση στον κοινωνικό τομέα αποτελεί το 6% της συνολικής απασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η κατανομή αυτής της απασχόλησης έχει ως εξής:

- το 70% απασχολείται σε μη κερδοσκοπικούς φορείς,
- το 26% απασχολείται σε συνεταιρισμούς και συνεργατισμούς,
- το 3% απασχολείται σε φορείς αλληλοβοήθειας,
- το υπόλοιπο 1% απασχολείται σε όλους τους άλλους φορείς.

• Είναι σαφή τα όρια ανάμεσα στους 3 τομείς της οικονομίας;

Βεβαίως, πρέπει να επισημανθεί ότι τα λειτουργικά όρια ανάμεσα στον κρατικό, ιδιωτικό και τον κοινωνικό τομέα δεν είναι τόσο σαφή όσο φαίνονται εκ πρώτης όψεως.

Για παράδειγμα:

- μία μετοχική εταιρία που α) είναι εισηγμένη στο Χρηματιστήριο, β) η πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου βρίσκεται στην ιδιοκτησία ιδιωτικών και κοινωνικών φορέων, γ) η Διοίκησή της διορίζεται από το εποπτεύον Υπουργείο, είναι κρατική ή ιδιωτική επιχείρηση;
- ένας προμηθευτικός συνεταιρισμός 25 παντοπωλών, που αγοράζει προϊόντα για λογαριασμό των μελών του και λειτουργεί μη κερδοσκοπικά, είναι κοινωνική ή ιδιωτική επιχείρηση;
- ένας παραγωγικός συνεργατισμός 120 μισθωτών ο οποίος αποτελεί τον αποκλειστικό υπεργολάβο μιας πολυεθνικής φίρμας ετοιμού ενδύματος, είναι κοινωνική ή ιδιωτική επιχείρηση;
- μια δημοτική επιχείρηση, π.χ. ύδρευσης, είναι κρατική ή κοινωνική επιχείρηση;
- μια εκδοτική επιχείρηση¹ η οποία είναι ιδιοκτησία ενός πολιτικού κόμματος είναι ιδιωτική ή κοινωνική επιχείρηση;

¹ Π.χ., η Τυπεκδοτική ΑΕ είναι μετοχική εταιρία που ιδρύθηκε το 1978. Το 2007 το μετοχικό κεφάλαιο της εταιρίας ήταν €11,5 εκατ., τα πάγια της €39,4 εκατ., ο κύκλος εργασιών της €57,8 εκατ., το αποτέλεσμα εκμετάλλευσης €2,4 εκατ. και τα καθαρά κέρδη της -εξαιτίας του ευμεγέθους δανεισμού της- €67,7 χιλ. Με τα ελληνικά επιχειρηματικά δεδομένα, η Τυπεκδοτική ΑΕ υπάγεται στην κατηγορία των μεγάλων μεσαίων επιχειρήσεων.

Το συμπέρασμα που φυσικά προκύπτει είναι ότι ο χαρακτηρισμός ενός φορέα ως κοινωνικού δεν είναι εύκολη αλλά απαιτεί ειδική μελέτη κυρίως:

- της ένθεσης του φορέα στο πλέγμα των οικονομικών συνάψεών του (αγορές εισροών, πωλήσεις/διάθεση εκροών),
- του τρόπου καθορισμού των εταίρων του,
- του τρόπου χρηματοδότησης των δραστηριοτήτων του,
- του τρόπου διοίκησής του,
- του τρόπου διάθεσης των όποιων θετικών οικονομικών αποτελεσμάτων επιτυγχάνει και κάλυψης των αρνητικών.

Το προϊόν αυτής της ειδικής μελέτης αποτυπώνεται στο λεγόμενο «**κοινωνικό ισοζύγιο δραστηριοτήτων**» που αποτελεί και το σύνθετο κριτήριο χαρακτηρισμού του φορέα ως κοινωνικού.

• Ο κοινωνικός τομέας έχει περιφερειακή διάσταση;

Πρέπει, επιπλέον, να επισημανθεί ότι ο κοινωνικός τομέας –για διάφορους λόγους- προσλαμβάνει και μια έντονη περιφερειακή διάσταση.

Σε μερικές χώρες, το εθνικό ζήτημα έχει συμβάλλει αποφασιστικά στο σχηματισμό μιας παράλληλης περιφερειακής συνεργατικής/συνεταιριστικής οικονομίας όπως είναι αυτή στο **Mondragon** στη χώρα των Βάσκων στην Ισπανία και στο Quebec του Καναδά.

Σε άλλες χώρες, η περιφερειακή αποβιομηχάνιση και η επακόλουθη ανεργία και αεργία έχει δώσει σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη του κοινωνικού τομέας ως μέσου πρωτίστως αντιμετώπισης της ανεργίας και αεργίας.

Βεβαίως, όσο περισσότερο αποκεντρωμένες είναι οι δημοτικές και κοινοτικές δομές της λεγόμενης Τοπικής Αυτοδιοίκησης τόσο υψηλότερη είναι η θετική παρακίνηση σε συγκρότηση δομών και λειτουργικών κοινωνικής οικονομίας.

2^η ενότητα: Η ιστορική διαμόρφωση της κοινωνικής οικονομίας

• Πως, λοιπόν, διαμορφώθηκε ιστορικά ο κοινωνικός τομέας;

Η κοινωνική οικονομία είναι συνυφασμένη με την ίδια την εκβιομηχάνιση και την ανάπτυξη του καπιταλισμού στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική.

Στην πραγματικότητα, η κοινωνική οικονομία αποτέλεσε το παρεπόμενο του βιομηχανικού καπιταλισμού.

Ας δούμε πως ακριβώς έγινε αυτό.

• Η εκβιομηχάνιση

Η βιομηχανική επανάσταση παρήγαγε τη βιομηχανική εργατική και –κατά συνέπεια- τα συνδικάτα των μισθωτών. Έφερε, επίσης και την σχετική βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των βιομηχανικών εργατών σε σχέση με το λαουτζίκο των πόλεων και τους εξαθλιωμένους αγρότες.

Ο Marx² [:387] τοποθετεί την έναρξη της βιομηχανικής επανάστασης το 1735 με την εφεύρεση της κλωστικής μηχανής από τον John Wyatt (1700-1766) ασχέτως εάν την ενέργεια για την κίνηση της μηχανής του την παρείχε ένας γάιδαρος.

Έναν αιώνα αργότερα, στη δεκαετία του 1830, μόνο η Βρετανία και το Βέλγιο είχαν προσχωρήσει αρκετά στην εκβιομηχάνιση.

Όλα τα άλλα μέρη της Ευρώπης και, φυσικά, του κόσμου συνέχιζαν να είναι αγροτικές και χειροτεχνικές οικονομίες με μια μάζα ενεργών μεσαιωνικών θεσμικών χαρακτηριστικών σαν τη

² Marx [1867] K., The capital, vol. III, Marx-Engels Collected Works, vol. 36, Progress Publishers, Moscow.

δουλοπαροικία στη Ρωσία, τα κοινοτικά δικαιώματα στη χρήση της γης στην Ιαπωνία και τη Ρωσία ή το συντεχνιακό σύστημα στη Γερμανία [Ashworth³:5-11,19].

• Ο οικονομικός κύκλος

Η εκβιομηχάνιση έφερε, όμως, μαζί της -εκτός από την προλεταριοποίηση και την αύξηση της ευημερίας- και τον περιοδικό οικονομικό κύκλο.

Σχηματικά, κάθε δέκα περίπου χρόνια η οικονομική δραστηριότητα περιέλιπτε από την κατάσταση της επέκτασης σε κατάσταση μαρασμού και ύφεσης.

Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα στην Ευρώπη συνέβησαν οι ακόλουθες 6 σημαντικές υφέσεις: 1825, 1837, 1847, 1857, 1866 και 1877.

Στο πλαίσιο αυτής της περιοδικής διαδοχής περιόδων ευημερίας και δυστυχίας ή -στην περίπτωση της εργατικής τάξης- περιόδων εργασίας και περιόδων ανεργίας, η εργατική τάξη ήταν υποχρεωμένη να αποταμιεύει ότι μπορούσε τις περιόδους της εργασίας για να επιβιώνει δια μέσου της δαπάνης της προηγούμενης αποταμίευσής της τις περιόδους της ανεργίας.

• Η αναπαραγωγή της εργατικής τάξης ως άπορης κοινωνικής τάξης

Συνεπώς, ο οικονομικός κύκλος με την ανεργία που περιοδικά επέφερε απορροφούσε την μέχρι τότε συσσωρευμένη αποταμίευση της μισθωτής εργασίας και την ξαναέκανε μια εντελώς άπορη τάξη, στο έλεος των κεφαλαιούχων.

Ο Μαρξ επισημαίνει το φαινόμενο αυτό στο 2^ο τόμο του *Κεφαλαίου* του. Σημειώνει ότι «Κάθε φορά που ξεσπάει μια κρίση έχει προηγηθεί μια περίοδος στην οποία οι εργατικοί μισθοί αυξάνονται και οι εργαζόμενες τάξεις λαμβάνουν ένα σχετικά μεγαλύτερο απ' ότι συνήθως κομμάτι του ετήσιου προϊόντος που προορίζεται για κατανάλωση.»

Η περιοδική οικονομική κρίση κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα δεν ρύθμιζε, λοιπόν, μόνο τις αγορές αλλά και αποκαθιστούσε παράλληλα την ταξική συγκρότηση του καπιταλιστικού συστήματος.

• Τα εργατικά συνδικάτα

Οι συντεχνίες των χειροτεχνών, βιοτεχνών, εμπόρων και επαγγελματιών υπάρχουν και λειτουργούν αδιαλείπτως στην Μεσόγειο από την εποχή της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας. Οι συντεχνίες των ημερομίσθιων εργατών υπάρχουν από την εποχή του μεσαίωνα. Αν οι μικροκαπιταλιστικές συντεχνίες ήταν φορείς θεσμικής εκπροσώπησης έναντι των εκάστοτε κρατικών αρχών και συμπράξεις για την κρατική ρύθμιση των τεχνικών προδιαγραφών των προϊόντων και υπηρεσιών, των τιμών και του κόστους παραγωγής καθώς και οργανισμοί επαγγελματικής εκπαίδευσης, επίλυσης επαγγελματικών διαφορών και αλληλοβοήθειας, οι εργατικές συντεχνίες ήταν στην πραγματικότητα μόνο οργανισμοί αλληλοβοήθειας.

Η γαλλική αστική επανάσταση απαγορεύει το 1791 με το Νόμο Chapelier την συνδικαλιστική ή άλλη οργάνωση των εργατών. Εξυπακούεται ότι ο νόμος ενσωματώθηκε στον Ναπολέοντειο Κώδικα.

Αυτό, βεβαίως, δεν εμπόδισε την εργατική τάξη να οργανωθεί συνδικαλιστικά.

Σύμφωνα με τον Engels⁴ [:503] οι πρώτες απεργιακές κινητοποιήσεις είναι παράνομες και οργανώνονται από, επίσης, παράνομες μυστικές ενώσεις. Οι κλώστες βαμβακιού είναι οργανωμένοι σε συνδικάτο από το 1816 [Engels 1845:509]. Η ένωση των κλωστούφαντουργών στην οποία αναφέρεται ο Engels δεν είναι εργατών αλλά χειροτεχνών και για την ακρίβεια οικοτεχνών

³ Ashworth [1952] W., A short history of the international economy since 1850, Longman, London, 3rd ed., 1975. Ashworth [1952] W., A short history of the international economy since 1850, Longman, London, 3rd ed., 1975.

⁴ Engels [1845III] F., The condition of the working-class in England, Marx - Engels Collected Works, vol. 4, pp.294-596, Progress Publishers, Moscow 1975.

[Steinberg⁵ 1995]. Η πρώτη απεργία γίνεται στη Γλασκώβη το 1812 από τους κλωστούφαντουργούς. Το 1818 απεργούν οι Σκοτσέζοι ανθρακωρύχοι. Οι Σκοτσέζοι κλωστούφαντουργοί ξανακατεβαίνουν σε απεργία το 1822.

Στη Γαλλία, η λειτουργία των εργατικών οργανώσεων έγινε στην πράξη ανεκτή μόλις το 1864 και το 1884 νομιμοποιήθηκαν πλήρως οι εργατικές συνδικαλιστικές οργανώσεις. Το 1895 ιδρύθηκε η Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας - ΓΣΕ⁶, η περίφημη CGT.

Οι κεντρικοί, τριτοβάθμιοι, συνδικαλιστικοί φορείς συγκροτούνται σταδιακά στην Ευρώπη από το 1860 (Ιρλανδία) μέχρι το 1906 (Ιταλία) [Ebbinghaus 1995:71].

Στην Ελλάδα, λόγω της ακόμα μεγαλύτερης καθυστέρησης που σημειώνεται στην εκβιομηχάνιση, η εργατική τάξη είναι περιορισμένου όγκου. Επομένως, το συνδικαλιστικό κίνημα διαμορφώνεται ταξικά μέσω της συγκρότησης κυρίως των δευτεροβάθμιων και τριτοβαθμίων συνδικαλιστικών οργανώσεων στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Το 1908 ιδρύεται το Εργατικό Κέντρο Βόλου το οποίο και εκδίδει τον *Εργάτη* τη διετία 1908-1909. Το 1909 με πρωτοβουλία του ισραηλινής καταγωγής Αβραάμ Μπεναρύγια (1887-1979) ιδρύεται στη Θεσσαλονίκη η *Ομοσπονδία (Φεντερασιόν)* που περιλαμβάνει στους κόλπους της ελληνόφωνους, σλαβόφωνους και τουρκόφωνους εργάτες. Το 1910 ιδρύεται το Εργατικό Κέντρο Αθήνας, το 1912 το Εργατικό Κέντρο Πειραιά και το 1917 το Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης. Η ΓΣΕΕ ιδρύεται στις 21-28 Οκτωβρίου 1918 στην Αθήνα και τον Πειραιά από εκπροσώπους 214 εργατικών σωματείων που –κατά δήλωσή τους– αριθμούσαν 65.000 μέλη.

• Συνεργατισμοί και συνεταιρισμοί και κρατική πίστη

Η πρώτη κοινωνική επιχείρηση που καταγράφεται στην ιστορία είναι ο Αποταμιευτικός Συνεταιρισμός που ίδρυσε ο αιδεσιμότατος και Δρ. Γεωλογίας Henry Duncan (1774 – 1846) το 1810 στο Dumfriesshire της Αγγλίας. Οι ενορίτες συγκέντρωναν την μηνιαία αποταμίευσή τους και ο αιδεσιμότατος την κατέθετε επ' ονόματί του όλη μαζί σε μια εμπορική τράπεζα για να είναι έντοκη. Μετά, ο αιδεσιμότατος διένεμε τους αναλογούντες τόκους στους ενορίτες του.

Η πρώτη Αποταμιευτική Τράπεζα ιδρύθηκε στις ΗΠΑ το 1816. Ήταν η *Εταιρία του Αποταμιευτικού Ταμείου της Φιλαδέλφειας*⁷.

Τη δεκαετία του 1830 ιδρύθηκαν μερικές εκατοντάδες συνεταιρισμοί και συνεργατισμοί στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική. Οι περισσότεροι από αυτούς διαλύθηκαν μέχρι το 1840. Ορισμένες, όμως απ' αυτούς εξακολουθούν να λειτουργούν ακόμα και σήμερα.

Δύο απ' αυτές στις ΗΠΑ είναι και η *Lockhurst Lane Industrial Co-operative Society* (ιδρύθηκε το 1832 και σήμερα ονομάζεται *Heart of England Co-operative Society*), και οι *Galashiels and Hawick Co-operative Societies* (ιδρύθηκε το 1839 και σήμερα ονομάζεται *Lothian, Borders & Angus Co-operative Society*).

Το 1839 ο Luis Blanc (1811-1882) ζητά εκ μέρους των Σοσιαλιστών τη μεταρρύθμιση της αξιακής οικονομίας, που βρίσκεται σε διαδικασία εγκαθίδρυσης από τον καπιταλισμό, προς το όφελος των εργατών και των μικροϊδιοκτητών. Ο Blanc ανακηρύσσει στην περίφημη *Οργάνωση της εργασίας*⁸ τους συνεργατισμούς και τα συνεταιριστικά συνδικάτα ως τους πυρήνες της σοσιαλιστικής βιομηχανικής οργάνωσης της εργασίας. Η προοπτική του Blanc για το μετακαπιταλιστικό βιομηχανικό μέλλον θέτει τους συνεργατισμούς και τα συνεταιριστικά συνδικάτα κάτω από την χρηματοπιστωτική αιγίδα του πολιτικού κράτους που κυβερνάται από ένα «δημοκρατικά εκλεγμένο κοινοβούλιο», δηλαδή από όλους τους πολίτες, και –συνεπώς– κυβερνά τις κλαδικές παραγωγικές δραστηριότητες των συνεργατισμών και των συνεταιριστικών συνδικάτων στο πλαίσιο μιας αξιακής οικονομίας διαμοιραζόμενου κέρδους. Σύμφωνα με το σχέδιο σοσιαλι-

⁵ Steinberg [1995] M., «The great end of all government...»: Working people's construction of citizenship in early nineteenth-century England and the matter of class: Tilly 1996:19-50.

⁶ Confédération General de Travail – CGT.

⁷ Philadelphia Saving Fund Society..

⁸ Blanc [1939] L., *Organisation du Travail*, Au bureau du Nouveau Monde, Paris, 1850.

σμού του Blanc, το κεφάλαιο διατηρείται μόνο στη μορφή των τοκοφόρων δραστηριοτήτων αποταμίευσης και δανεισμού. Τελικά, φαίνεται χρήσιμο να υπενθυμιστεί ότι ο, κατά πολύ άγνωστος σήμερα, Blanc υπήρξε το πρόσωπο που διατύπωσε την περίφημη αρχή «από τον καθένα κατά τις ικανότητές του, στον καθένα κατά τις ανάγκες του» που δηλώνει επιγραμματικά το θεμελιώδες αναδιανεμητικό σοσιαλιστικό ιδανικό.

Ωστόσο, μόνο το 1844 το συνεταιριστικό / συνεργατικό κίνημα θα απογειωθεί με την ίδρυση της *Rockdale Society of Equitable Pioneers* που διατύπωσε και τις περίφημες «9 Αρχές του συνεταιρίζεσθαι».

• Συνεργατισμοί και συνεταιρισμοί και συνδικάτα

Από το 1860, το συνδικαλιστικό κίνημα που αρχίζει να συγκροτείται δένεται αξεδιάλυτα με το συνεταιριστικό κίνημα και προωθεί τους συνεργατισμούς.

Όπου και όταν υπάρχει ένα συνδικάτο, υπάρχει επίσης και μια συνεργατική δραστηριότητα σε λειτουργία είτε ως αυτόνομη οργάνωση ή απύπως, δηλαδή ως μια λειτουργία του ίδιου του συνδικάτου. Εάν υπάρχει ένας συνεργατισμός χωρίς ένα συνδικάτο που να τον υποστηρίζει, τότε ο ίδιος ο συνεργατισμός λειτουργεί ως συνδικάτο. Τα συνδικάτα είναι το ένα μάγουλο και οι συνεργατισμοί⁹ το άλλο μάγουλο του οικονομικού προσώπου της βιομηχανικής εργατικής τάξης.

Πάρα πέρα, εάν υπάρχει ένα ταμείο απεργίας, ατυχήματος, ασθένειας και ανεργίας που χρηματοδοτείται από τις ατομικά ασήμαντες εισφορές των ίδιων των εργατών, τότε εμφανίζεται η ανάγκη διαχείρισης του χρήματος που συσσωρεύεται διαχρονικά, δηλαδή πολλαπλασιασμού του. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο χρησιμοποιώντας τα χρήματα που συσσωρεύονται ως κεφάλαιο, δηλαδή επενδύοντάς τα με αυτόν ή τον άλλο τρόπο για να αποφέρουν εισόδημα. Επομένως, ο συνεργατισμός εργατών αναπτύσσεται σε έναν συνεταιρισμό κεφαλαίου.

Στο πεδίο αυτό, οι εργατικοί συνεταιρισμοί κεφαλαίου συναντώνται με τους μικροαστικούς συνεταιρισμούς και διαπλέκονται μαζί τους, ιδιαίτερα στη συνεταιριστική τραπεζική, σε έναν κάποιον μεταβλητό βαθμό.

• Η πρώτη περίοδος μακράς ανάπτυξης του καπιταλισμού, 1878-1914

Από το 1854 μέχρι το 1919 καταγράφηκαν -στις ΗΠΑ για παράδειγμα- 16 κύκλοι με μέση διάρκεια της φάσης επέκτασης 27 μηνών και μέση διάρκεια της φάσης συρρίκνωσης 22 μηνών.

Η τελευταία φάση, ωστόσο, του 19^{ου} αιώνα απέκλινε από περιοδικό πρότυπο του οικονομικού κύκλου.

Η εισαγωγή του λεγόμενου «Κανόνα Χρυσού», δηλαδή η μετατροπή του χαρτονομίσματος της Κεντρικής Τράπεζας σε χρυσό σε μια σταθερή αναλογία παρήγαγε μια σταθερή αύξηση των διεθνών συναλλαγών, άρα και της βιομηχανικής ευημερίας, στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική. Ο «Κανόνας Χρυσού» νομοθετήθηκε στην Αγγλία το 1844 και μετά από τον Γαλλο-πρωσικό πόλεμο του 1870-1 άρχισε βαθμιαία να εισάγεται σ' όλες τις χώρες του κόσμου, περισσότερο ή λιγότερο αναπτυγμένες.

Η νέα νομισματική διαρρύθμιση, μέχρι τότε οι διεθνείς πληρωμές διενεργούνταν σε ράβδους χρυσού και αργύρου ή σε χρυσά και αργυρά νομίσματα, απελευθέρωσε πιστώσεις και πληρωμές και πολλαπλασίασε τις εμπορικές ροές και τις παραγωγές των κρατών.

Η βιομηχανική εργατική τάξη περιήλθε σε μια κατάσταση συνεχούς αποταμίευσης, δηλαδή συσσώρευσης κεφαλαίου που -χωρίς τις περιοδικές διαρροές των οικονομικών υφέσεων και της ανεργίας- γιγάντωσαν στην Ευρώπη τον μη καπιταλιστικό τομέα των βιομηχανικών οικονομικών, δηλαδή την κοινωνική οικονομία.

⁹ Curl [1997] J., *Worker cooperatives vs. wage slavery, History of work cooperation in America, Co-ops, Unions, Collectivity and Communalism from early America to the present*, PM Press.

• Η ανάδυση του κρατισμού

Το φαινόμενο πήρε τη μορφή χιονοστιβάδας που μπορούσε να σταματήσει μόνο η άμεση εμπλοκή του κράτους στην οικονομία. Η νεαρή ασθενής καπιταλιστική τάξη στην Αυτοκρατορική Γερμανία συνασπίστηκε με το Αυτοκρατορικό κράτος για να ανακόψει την οικονομική και πολιτική άνοδο της εργατικής τάξης.

Η κοινωνική ασφάλιση και η επιδότηση της ανεργίας περιήλθαν νομοθετικά στη μπισμαρική Γερμανία στα χέρια του κράτους για να ανακοπεί η δυναμική της συσσώρευση κεφαλαίου στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας.

Παράλληλα, το Αυτοκρατορικό κράτος συνεταιρίστηκε τόσο στη Γερμανία όσο και στη Ρωσία με τους κεφαλαιούχους σε μετοχικές εταιρίες για την ανάπτυξη των σιδηροδρόμων.

Ιστορικά –και παρακαλώ σημειώστε το αυτό- ο κρατικός και μικτός τομέας στην καπιταλιστική οικονομία έπεται της συγκρότησης του τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Όχι μόνο είναι, λοιπόν, ο «τρίτος» τομέας αλλά και συγκροτήθηκε –ανάμεσα σε άλλα- για να συμβάλλει στην ανακοπή της επέκτασης του κοινωνικού τομέα.

• Η ανάδειξη της κοινωνικής οικονομίας ως εναλλακτικής λύσης στον καπιταλισμό

Ο ΠΠΙ αλλά και η επανάσταση στη Ρωσία φέρνουν ένα κύμα επέκτασης των συνεργατισμών / συνεταιρισμών στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη με αποκορύφωμα την ίδρυση εργατικών τραπεζών.

Το 1920 ο Cole¹⁰ (1889-1959 και το συντεχνιακό κίνημα στη γραμμή του Luis Blanc δεν δίνουν κάποια ιδιαίτερη προσοχή στο ζήτημα της ιδιοκτησίας και εστιάζουν στη λειτουργική αρχή του συνεργατικού και συνεταιριστικού κινήματος την οποία ορίζουν -λανθασμένα- ως “μη κερδοσκοπική” δραστηριότητα. Στη βάση της μη κερδοσκοπικής αρχής ο Cole¹¹ δημιουργεί τον “κοινωνικό τομέα” της οικονομίας που αποτελείται από τις μη κερδοσκοπικές οργανώσεις διαφόρων τύπων (ενώσεις παραγωγών, προμηθευτικές ενώσεις, παραγωγικοί συνεταιρισμοί, ενώσεις καταναλωτών, κλπ) και τις αμοιβαίες σχέσεις τους και τον αντιπαραθέτει στην εμπλοκή του κράτους στην οικονομία. Αυτός ο κοινωνικός τομέας είναι σε οικονομικό συναγωνισμό και ταξικό ανταγωνισμό με τον ιδιωτικό καπιταλισμό αλλά βρίσκεται επίσης και σε σχέσεις αμοιβαίας συμπληρωματικότητας μ’ αυτόν. Επομένως, σχηματίζεται μια ευέλικτη ταξικά μικτή και μη κρατική οικονομία η οποία συνδυάζει τα πλεονεκτήματα και των δύο τομέων σε μια δυναμική ροπή.

Υπενθυμίζεται, τέλος, ότι ο Cole¹² ήταν ο συντάκτης του σχεδίου του κυβερνητικού προγράμματος του Βρετανικού Εργατικού Κόμματος το 1929. Οι απόψεις του θα εμπνέουν διαρκώς τη Δεξιά πτέρυγα του αποκαλούμενου κύριου ρεύματος της Αριστεράς.

Το 1922 ο Σοσιαλδημοκράτης υπηρεσιακός Ομοσπονδιακός Καγκελάριος της Αυστρίας Karl Renner δημιούργησε μια εργατική τράπεζα, την *Arbeiterbank*, με μοναδικό ιδιοκτήτη την Ομοσπονδία Συνδικάτων της Αυστρίας (ÖGB). Κατ’ όνομα, η τράπεζα σχεδιάστηκε για να διαχειρίζεται συλλογικά τους οικονομικούς πόρους και την ιδιοκτησία των συνδικάτων, των συνεργατισμών και των συνεταιρισμών. Στην πραγματικότητα, στόχευε στο να παράσχει το εργαλείο για τη διαχείριση της κοινωνικοποιημένης οικονομίας. Οι Ναζί έκλεισαν την Εργατική Τράπεζα το 1934 και ακολούθως ρευστοποίησαν τα περιουσιακά στοιχεία της.

Την ίδια πορεία ακολουθούν και τα συνδικάτα στην Παλαιστίνη το 1921 (*Τράπεζα Haroalim*), στη Γερμανία το 1923 (*Deutsche Kapitalverwertungsgesellschaft mbH*). Στην Ολλανδία η *Τράπεζα για τους Ολλανδούς Εργάτες*¹³ ιδρύθηκε το 1941 – προφανώς για να βοηθήσει τους ολλανδούς εργάτες να αντεπεξέλθουν τη γερμανική κατοχή!

¹⁰ Cole [1920] G. D. H., Guild socialism re-stated.

¹¹ Cole [1923] G. D. H., Workshop Organization, The Clarendon Press, Oxford.

¹² Cole [1929] G. D. H., The Next Ten Years in British Social and Economic Policy, Macmillan Company, London.

¹³ Bank voor Nederlandschen Arbeid N.V.

• Η απόλυτη κυριαρχία του κρατισμού, 1930-1945

Ο εμφύλιος πόλεμος που ακολούθησε την επανάσταση στη Ρωσία την έσπρωξε στην υιοθέτηση ακραίων κρατικών λύσεων στη διαχείριση της οικονομίας. Μετά το 1926 και εξαιτίας της αγροτικής κρίσης του 1925-6 η Ρωσία εγκαταλείπει την προσπάθεια συγκρότησης μιας μικτής οικονομίας αγοράς με έναν εκτεταμένο συνεργατικό / συνεταιριστικό τομέα και κατευθύνεται στον κεντρικό κρατικό σχεδιασμό που προσέλαβε εσωστρεφή χαρακτήρα. Η ίδια η έννοια της «κοινωνικής οικονομίας» εξαλείφεται και η πολιτική δημοκρατία καταπίπτει στον μονοκομματισμό.

Στη Γερμανία ο ναζισμός θέτει τις ιδιωτικές επιχειρήσεις υπό κρατική καθοδήγηση και εξαλείφει κάθε ίχνος κοινωνικής οικονομίας και πολιτικής δημοκρατίας.

Σε όλες τις χώρες το κράτος ενεπλάκη ενεργητικά στην οικονομία και την κοινωνία για να αντιμετωπίσει τις απανωτές υφέσεις που συνέβησαν αυτή την περίοδο με επίκεντρο τη «μεγάλη ύφεση» του 1919-1933.

Συγκεκριμένα, από το 1919 μέχρι το 1945 καταγράφηκαν -στις ΗΠΑ για παράδειγμα- 6 κύκλοι με μέση διάρκεια της φάσης επέκτασης 35 μηνών και μέση διάρκεια της φάσης συρρίκνωσης 18 μηνών.

• Η δεύτερη περίοδος μακράς ανάπτυξης του καπιταλισμού, 1948-2008

Μετά τον ΠΠΙ ακολούθησαν δύο μακρά κύματα οικονομικής ανάπτυξης στην Δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική:

- Το πρώτο από το 1948 μέχρι την πλήρη κατάργηση της νομισματικής μετατρεψιμότητας σε χρυσό το 1971 και την πρώτη πετρελαϊκή κρίση το 1973-4.
- Το δεύτερο, από την δεκαετία του 1980 μέχρι και την παρούσα κρίση του 2007-8.

Πρέπει, επίσης, να επισημανθεί ότι το δεύτερο κύμα επεκτάθηκε σ' ολόκληρο τον κόσμο, ιδιαίτερα ύστερα από την κατάρρευση των κρατικών γραφειοκρατικών κρατών στην Ευρασία το 1989-1993.

Από το 1945 μέχρι το 2001 καταγράφηκαν -στις ΗΠΑ για παράδειγμα- 10 κύκλοι με μέση διάρκεια της φάσης επέκτασης 57 μηνών και μέση διάρκεια της φάσης συρρίκνωσης 10 μηνών.

Μετά τον ΠΠ II, το συνεργατικό / συνεταιριστικό κίνημα αναπτύχθηκε στη Δυτική και Ευρώπη με όρους επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και απασχόλησης σε έναν εκτεταμένο και σημαντικό οικονομικό τομέα που βρίσκεται σε ανταγωνισμό τόσο με τον κρατικό όσο και με τον ιδιωτικό τομέα. Οι τοπικές κοινότητες, τουλάχιστον οι μικρότερες, προστέθηκαν, επίσης, στον κατάλογο των συνεργαζόμενων εταιρών.

Μια ιδιαίτερη μορφή μετοχικής ιδιοκτησίας είναι -όπως ήδη σημειώθηκε- οι επονομαζόμενες «λαϊκές μετοχικές εταιρίες», «εταιρίες λαϊκής βάσης» ή «πολύ-μετοχικές εταιρίες».

Η *Εργατική Τράπεζα*¹⁴ ξανάνοιξε στην Αυστρία το 1947. Το 1963, η τράπεζα μετονομάστηκε σε *Τράπεζα για Εργαζόμενους και Επιχειρήσεις*¹⁵. Οι δύο μέτοχοι ήταν η *Αυστριακή Ομοσπονδία Συνδικάτων*¹⁶ με το 70% του μετοχικού κεφαλαίου και η καταναλωτική συνεταιριστική αλυσίδα καταστημάτων λιανικής πώλησης *Καταναλωτής*¹⁷ με το 30% του μετοχικού κεφαλαίου. Το 2000, η τράπεζα εξαγόρασε το *Αυστριακό Ταχυδρομείο*¹⁸. Έπειτα η τράπεζα επεκτάθηκε στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Το 2004 η *Αυστριακή Ομοσπονδία Συνδικάτων* εξαγόρασε το μέρος του μετοχικού κεφαλαίου που δεν ήταν στην ιδιοκτησία της. Σήμερα, η BAWAG είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος τραπεζικός όμιλος στην Αυστρία. Έχει 18 εξειδικευμένες θυγατρικές χρηματοπιστωτικές εταιρίες (ασφαλειών ζωής και κινδύνου, επενδυτικά ταμεία, κλπ), διαθέτει 153 υποκαταστήματα και 1.230 ταχυδρομικά γραφεία. Απασχολεί προσωπικό 4.954 ατόμων. Το χαρτο-

¹⁴ Arbeiterbank.

¹⁵ Bank für Arbeit und Wirtschaft AG – BAWAG.

¹⁶ Austrian Trade Union Federation – ÖGB.

¹⁷ Konsum.

¹⁸ Austrian Post Office – PSK.

φυλάκιο επενδύσεων των εξειδικευμένων θυγατρικών της εταιρειών περιέχει μετοχές και άλλα επενδυτικά προϊόντα όλων των κύριων ευρωπαϊκών και πολυεθνικών εταιρειών (εκτός από βιομηχανίες όπλων, κλπ).

Επίσης, οι Τράπεζες των συνδικάτων επεκτάθηκαν και στο μέχρι τότε απόρρητο «αγγλοσαξονικό χώρο», την Αγγλία και τις ΗΠΑ.

Στην Αγγλία ιδρύθηκε την Πρωτομαγιά του 1984 η Αποταμειωτική Τράπεζα Ενότητα¹⁹. Στους μετόχους της Τράπεζας συμμετέχουν 58 συνδικάτα, συμπεριλαμβανόμενου και του TUC, που καλύπτουν το 80% του πλήθους των συνδικαλισμένων μισθωτών της χώρας.

Στις ΗΠΑ ιδρύθηκε το 1987 η *Πρώτη Τράπεζα των Συνδικάτων*²⁰ από το *Συνταξιοδοτικό Ταμείο των Ξυλουργών της Μασαχουσέτης*²¹. Το ενεργητικό της τράπεζας ανέρχεται σήμερα σε \$635,8 εκατομμύρια.

Το πεδίο εκείνο, ωστόσο, στο οποίο η είσοδος των συνδικάτων υπήρξε θυελλώδης και ανατρεπτική ήταν στον τομέα της παροχής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, μερισμάτων και των συντάξεων.

Συγκεκριμένα, την μεταπολεμική περίοδο διαμορφώθηκε το κολοσσιαίο χαρτοφυλάκιο επενδύσεων των Ασφαλιστικών Ταμείων. Υπενθυμίζεται ότι τα ασφαλιστικά ταμεία δεν είναι συνηθισμένοι κουμπάρδες στους οποίους οι εργαζόμενοι καταθέτουν τις μηνιαίες οικονομίες τους προκειμένου να τις επανεισπράξουν, εάν μπορέσουν, μετά από 30 ή 35 χρόνια εργασίας / αποταμίευσης. Ξεκίνησαν με τον τρόπο αυτό πριν από 130 χρόνια αλλά σήμερα είναι χρηματοπιστωτικά σχήματα με τεράστιους πόρους κεφαλαίου που συναγωνίζονται με ίσους όρους τις ιδιωτικές καπιταλιστικές και κρατικές εταιρείες στις παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές. Το *Ασφαλιστικό Ταμείο των Δημοσίων Υπαλλήλων της Καλιφόρνιας*²² είναι το μεγαλύτερο ασφαλιστικό ταμείο στον κόσμο. Στις 30 Απριλίου 2010, το Ταμείο είχε περιουσία \$ 211,2 δις. Το ποσό των \$ 141,8 δις (67%) ήταν επενδυμένο σε μετοχές εταιρειών. Στις 30 Ιουνίου 2009, το Ταμείο παρείχε ασφαλιστικές παροχές σε 1.134.397 ενεργά και μη ενεργά μέλη και σε 492.513 συνταξιούχους, δικαιούχους και επιζώντες. Το ενδεικτικό κατά κεφαλήν μερίδιο στην περιουσία του Ταμείου ήταν \$ 129.816,65.

• Η οικονομική ισχύς της μισθωτής εργασίας, παρούσας και παρελθούσας

Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι, φυσικά, ότι η μισθωτή εργασία έχει συλλογικά μέσω των συνδικαλιστικών οργανώσεων και των ασφαλιστικών ταμείων μια κολοσσιαία οικονομική ισχύ η οργανωτική αποτύπωση της οποίας συνθέτει τον βασικό πυρήνα της κοινωνικής οικονομίας.

• Η εθελοντική ταξική αλληλεγγύη

Ο πυρήνας του πυρήνα αυτού είναι η «ταξική αλληλεγγύη» όχι ως μια κάποια ιδεολογική κατασκευή αλλά ως επείγουσα ανάγκη διαχρονικής επιβίωσης της μισθωτής εργασίας. Για το λόγο αυτό, ορισμένοι προτιμούν να ονομάζουν την κοινωνική οικονομία ως «αλληλέγγυα οικονομία».

Η συμμετοχή σ' αυτή είναι προαιρετική, δηλαδή εθελοντική. Για το λόγο αυτό, ορισμένοι προτάσσουν τον εθελοντικό χαρακτήρα που ενδογενώς έχει η κοινωνική οικονομία.

Ο εθελοντισμός, όμως, αυτός δεν είναι μονομερής, δεν είναι η δωρεάν παροχή εκ μέρους του ενός προς τον άλλον. Αυτό είναι η «φιλανθρωπία» των εχόντων προς τους μη έχοντες!

Ο εθελοντισμός της μισθωτής εργασίας συνίσταται στην αμοιβαιότητα των συλλογικών παροχών ανάμεσα στο παρόν και το μέλλον. Το Ταμείο Ανεργίας – ο πυρήνας της ταξικής αλληλεγγύης χρηματοδοτείται εθελοντικά από τους εργαζόμενους για να χρηματοδοτηθούν οι άνεργοι

¹⁹ Unity Trust Limited.

²⁰ First Trade Union Bank.

²¹ Massachusetts Carpenters Combined Pension and Annuity Funds (The Funds).

²² California Public Employees' Retirement System – CalPERS.

που όταν βρουν δουλειά θα χρηματοδοτήσουν με τη σειρά τους εκείνους που θα στέκονται στη γραμμή της ανεργίας.

Η κρατική παρέμβαση στα πεδία αυτά δεν αποσβένει την υποχρέωση της ταξικής αλληλεγγύης. Απεναντίας, της προσφέρει δυνατότητες μεγαλύτερης και πλατύτερης ανάπτυξης, δηλαδή εμβάθυνσης της κοινωνικής οικονομίας.

Στις περιπτώσεις εκείνες που οι κρατικές παροχές, πραγματικές ή φαινομενικές, προς την εργατική τάξη υποκατέστησαν την εθελοντική ταξική αλληλεγγύη, το αποτέλεσμα –αργά ή γρήγορα– υπήρξε δραματικό για τα δικαιώματα, τα εισοδήματα και την απασχόληση της μισθωτής εργασίας.

Υπό την οπτική αυτή, ένα από τα ζητούμενα της τρέχουσας κρίσης του ευρω-ατλαντικού καπιταλισμού είναι η απαλλοτρίωση της ιδιοκτησίας, ατομικής, συλλογικής και κοινωνικής, επί του κεφαλαίου που η μισθωτή εργασία διαθέτει ως ιστορική κληρονομιά και τρέχουσα αποταμίευση και επένδυση.

3^η ενότητα: Η κοινωνική οικονομία στην Ελλάδα

• Ποια είναι η ανάπτυξη του κοινωνικού τομέα στην Ελλάδα;

Στην Ελλάδα, η ανάπτυξη του κοινωνικού τομέα είναι υποτυπώδης.

Μετά την διάλυση του Συνεταιρισμού των Αμπελακίων (1778-1811), οι πρώτοι συνεταιρισμοί άρχισαν να ιδρύονται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Υπενθυμίζεται ότι το 1900 ιδρύθηκε ο Μετοχικός Γεωργικός Συνεταιρισμός Αλμυρού.

Ο Ν. 602/1915 *Περί Συνεταιρισμών* (που τελούσε εν ισχύ μέχρι το 1979) έδωσε μια ισχυρή ώθηση στην ανάπτυξη των αγροτικών συνεταιρισμών και στην πραγματικότητα κατέστησε τους συνεταιρισμούς συστατικό στοιχείο της ίδιας της αγροτικής παραγωγής.

Η παροχή κρατικών επιχορηγήσεων στην αγροτική παραγωγή κατέστησε τους περισσότερους αγροτικούς συνεταιρισμούς εργαλεία διανομής επιχορηγήσεων και τους αποπροσανατόλισε από το κυρίως υποβοηθητικό της παραγωγής έργο τους.

Η ανάπτυξη των καταναλωτικών συνεταιρισμών δεν είχε καλύτερη μοίρα. Η ανεπαρκής χρηματοοικονομική διαχείριση και η τάση προς υπεραπασχόληση προσωπικού που επιδείκνυαν τους οδήγησε σταδιακά στην παρακμή.

Τέλος, τα συνδικάτα μεγάλων επιχειρήσεων, ιδιωτικών και κρατικών, διαχειρίζονται δράσεις κοινωνικής οικονομίας (προμηθευτικοί συνεταιρισμοί, ομαδική λήψη τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, παιδικοί σταθμοί και κατασκηνώσεις, ομαδική λήψη υπηρεσιών αναψυχής, κλπ). περιορισμένης κλίμακας και δίχως συντονισμό.

• Ποιος είναι οι λόγοι για την υπανάπτυξη του κοινωνικού τομέα στην Ελλάδα;

Υπάρχουν, φυσικά, πολύ λόγοι. Κατά τη γνώμη μου, ο κυριότερος λόγος είναι η υπερβολική, πέρα από κάθε μέτρο και λογική, ανάπτυξη του λεγόμενου «ευρύτερου δημόσιου τομέα» δια μέσου της οποίας ο κοινωνικός τομέας ή **απορροφήθηκε ολοσχερώς**, ή **προσδέθηκε** στο κράτος.

Η πρόσδεση του κοινωνικού στον κρατικό τομέα, στενό ή ευρύτερο, διενεργείται μέσω, κυρίως, της κρατικής επιχορήγησης των φορέων της κοινωνικής οικονομίας με ή δίχως κριτήρια.

Πολλές από τις υφιστάμενες ΜΚΟ στην Ελλάδα είναι μόνο κατ' όνομα «μη κυβερνητικές» αφού η ύπαρξή τους εξαρτάται αποκλειστικά από τις κρατικές επιχορηγήσεις. Και για να είμαι απολύτως σαφής θα υποδείξω την περίπτωση των Ενώσεων Καταναλωτών και των ΜΚΟ του Μητρώου του Υπουργείου Εξωτερικών στους οποίους έχει ανατεθεί κατ' αποκλειστικότητα η διαχείριση σημαντικού μέρους των πόρων της ελληνικής διμερούς αναπτυξιακής βοήθειας που η Ελλάδα παρέχει μέσω της Επιτροπής Αναπτυξιακής Βοήθειας του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης - ΟΟΣΑ.

Η κρατική επιχορήγηση καταστρέφει την κοινωνική αυτοχρηματοδότηση των φορέων κοινωνικής οικονομίας και τους μεταλλάσσει σε προεκτάσεις του κράτους μέσα στην κοινωνία των πολιτών.

• **Κρατική ή κοινωνική διαχείριση;**

Βεβαίως, σήμερα αποδεικνύεται ότι η κρατική διαχείριση δεν είναι δομικά, δηλαδή επειδή είναι απλώς κρατική, ούτε αποτελεσματική, ούτε αποδοτική. Εάν ήταν το Ελληνικό Δημόσιο δεν θα είχε χρεοκοπήσει.

Δίχως κοινωνική συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων και τον αναλογικό διαμερισμό τόσο του οφέλους όσο και τους κόστους απ' αυτές στην κοινωνία των πολιτών, η κάθε κρατική διαχείριση, αφού πρώτα γραφειοκρατικοποιηθεί, δηλαδή αποδεσμευτεί από την κοινωνία αναφοράς, μετά στρέφεται –για να αυτοσυντηρηθεί ως κράτος– ενάντια στην κοινωνία που υποτίθεται ότι προστατεύει και εξυπηρετεί.

4^η ενότητα: Ο ρόλος της κοινωνικής οικονομίας

• **Η πρωτογενής και δευτερογενής διανομή και η τριτογενής αναδιανομή του εισοδήματος**

Διαπιστώθηκε ότι ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας βελτιώνει υπέρ της μισθωτής εργασίας την πρωτογενή διανομή του εισοδήματος που τελείται μέσω των μισθών και της απασχόλησης.

Βελτιώνει, επίσης, υπέρ της εργασίας τη δευτερογενής διανομή του εισοδήματος σε κέρδη που τελείται μέσω των τιμών, επιτοκίων και των φόρων κατά την κατανάλωση και αποταμίευση / επένδυση.

Τέλος, αποτελεί ένα εργαλείο τριτογενούς αναδιανομής εισοδήματος εντός των γραμμών των μισθωτών.

Βεβαίως, η τριτογενής αναδιανομή προϋποθέτει την ύπαρξη πλεονασμάτων –στη γλώσσα του καπιταλισμού– κερδών για να διαμοιραστούν.

Είναι, όμως, η παραγωγή κέρδους συμβατή με την μη εκμεταλλευτική φύση του κοινωνικού τομέα;

• **Είναι κοινωνικές επιχειρήσεις πάντοτε μη κερδοσκοπικές επιχειρήσεις;**

Φυσικά και όχι! Στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών τα κέρδη και οι ζημιές δεν εξαρτώνται μόνο από την ασκούμενη τιμολογιακή πολιτική αλλά και από παράγοντες εξωγενείς.

Επίσης, στο πεδίο των επενδύσεων χαρτοφυλακίου των Ασφαλιστικών Ταμείων η λειτουργική αρχή είναι η μεγιστοποίηση των αποδόσεων και η ελαχιστοποίηση των κινδύνων εάν, φυσικά, το Ταμείο επιθυμεί να παρέχει τις καλύτερες δυνατές παροχές και συντάξεις στα μέλη του.

Όποιος προσπαθήσει να τρέξει μια τράπεζα, μια ασφαλιστική εταιρία ή ένα Επενδυτικό Ταμείο Ασφαλιστικού Ταμείου με όρους μηδενικής επικέρδειας, τότε καλύτερα να ψάξει για άλλη δουλειά προτού είναι αργά.

• **Η κοινωνική μεταβίβαση και αναδιανομή του κέρδους από τις κερδοφόρες επιχειρήσεις του κοινωνικού τομέα**

Το ζήτημα, λοιπόν, δεν είναι το εάν ο κοινωνικός χαρακτήρας μιας επιχείρησης συνάδει ή απέχει με την επικέρδεια –σε ορισμένες περιπτώσεις το κέρδος είναι επιβεβλημένο σε άλλες δεν είναι αναγκαίο– αλλά τι γίνεται σε περίπτωση που αυτό παράγεται ή παραχθεί.

Το κέρδος αυτό πρέπει να μεταβιβαστεί αναδιανεμητικά στην κοινωνία αναφοράς (π.χ. επιδόματα ανεργίας, συμμετοχή σε επενδύσεις κοινωνικών φορέων, κ.ο.κ.) με τους όρους και τα κριτήρια που θέτουν οι κατά περίπτωση ιδιοκτήτες της κοινωνικής επιχείρησης, δηλαδή οι ομάδα των συνεργατιστών ή/και τα συνδικάτα ως συλλογικοί εκπρόσωποι της μισθωτής εργασίας.

Επομένως, υπό την οπτική αυτή η κοινωνική οικονομία εφοδιάζει την πρωτογενή διανομή των εισοδημάτων που τελείται μέσω των μισθών με τη δευτερογενή διανομή που τελείται μέσω των τιμών, επιτοκίων και φόρων και την τριτογενή αναδιανομή των κερδών μέσα στις γραμμές της μισθωτής εργασίας, εργαζόμενης ή σε αναζήτηση πρώτης ή άλλης εργασίας.

5^η ενότητα: Οι προτεραιότητες της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα

Θα κλείσω με μια απλή απαρίθμηση των προτεραιοτήτων που νομίζω ότι πρέπει να τεθούν στην ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας στη χώρα μας.

Οι προτεραιότητες αυτές δεν είναι άσχετες με τις δραματικές συνθήκες που η μισθωτή εργασία βιώνει.

• Ποιες είναι οι προτεραιότητες της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα;

Κατά τη γνώμη μου, η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα πρέπει, κατ' αρχάς, να επικεντρωθεί στα ακόλουθα πέντε πεδία:

Πρώτο πεδίο: η διαχείριση της ενεργούς ζήτησης, πρωτίστως, του εισοδήματος από μισθωτή εργασία, με στόχο τη μείωση των τιμών και επιτοκίων και, συνεπώς, την αποκατάσταση της πραγματικής αγοραστικής δύναμης των -σήμερα- κατακρεουργημένων μισθών και συντάξεων. Υπενθυμίζεται ότι το 2010 το εισόδημα από εξαρτημένη εργασία ανήλθε σε 81,976 δις €. Το ποσό αυτό αποτελεί το 36% του ΑΕΠ.

Η στοχευμένη καταναλωτική χρήση αυτού του ποσού μέσω κοινών προμηθειών, λήψης εκπύσεων από προμηθευτές, αναδιαπραγματεύσεις δανείων και κοινή μεταφορά υπολοίπων οφελών, κ.ο.κ. θα αποφέρει με βεβαιότητα σημαντικά οφέλη. Εάν δε στους υπό κοινή στοχευμένη διαχείριση πόρους προστεθεί και η διαχείριση των τραπεζικών αποταμιεύσεων των μισθωτών, ακόμα και μερική, τότε τα οφέλη για τον κόσμο της μισθωτής εργασίας είναι συγκλονιστικά και -επιπλέον- όχι μόνο οικονομικά.

Δεύτερο πεδίο: η ανάπτυξη δραστηριοτήτων έντασης εργασίας για την κατά το δυνατό απορρόφηση της υψηλής ανεργίας. Βεβαίως, αυτό που δεν έγινε μέσα σε μια ολόκληρη ιστορική περίοδο δεν μπορεί να γίνει εν μία νυκτί. Η υποβοήθηση, ωστόσο, των σχετικών προσπαθειών από τις αντίστοιχες οικονομικές οργανώσεις των ευρωπαϊκών συνδικάτων αλλά και η συνεργασία μ' αυτές θα επιταχύνει την όλη διαδικασία.

Τρίτο πεδίο: η επαναφορά της διαχείρισης των επενδύσεων των Ασφαλιστικών Ταμείων από το κράτος στα συνδικάτα. Υπενθυμίζεται ότι εάν οι επενδύσεις των Ασφαλιστικών Ταμείων είχαν περιοριστεί νομοθετικά μόνο στα ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου, τότε σήμερα η χρεοκοπία του Ελληνικού Δημοσίου θα είχε συμπαράσσει στη χρεοκοπία όλα ανεξαιρέτως τα Ασφαλιστικά Ταμεία.

Τέταρτο πεδίο: η συγχώνευση του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων και της Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου και η πλειοψηφική εξαγορά τους από τα συνδικάτα και τα Ασφαλιστικά Ταμεία.

Πέμπτο πεδίο: η αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων των τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των κέντρων εφαρμοσμένης έρευνας μέσω της διαμόρφωσης των κατάλληλων φορέων κοινωνικής επιχειρηματικότητας που θα κεφαλαιοποιούν τα ήδη υφιστάμενα εγώρια και διεθνή δίκτυα.

Αθήνα 16 Οκτωβρίου 2011

Συνάντηση: 2^η

Δραστηριότητα: 5^η

ΒΑΣΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

(www.wikipedia.org)

Στην οικονομική επιστήμη με τον όρο **αγορά** χαρακτηρίζεται ένας **θεωρητικός χώρος** στον οποίο απαντάται η **προσφορά** και **ζήτηση αγαθών / υπηρεσιών**, αλλά και ο συγκεκριμένος **χώρος** που συγκεντρώνονται **πρόσωπα** για να **προβούν σε εμπορική συναλλαγή**, ή ακόμα και το **σύνολο των συναλλασσομένων**, ή του είδους αυτών, **κατά ακολουθούμενη πρακτική**.

Ο **όρος ζήτηση**, εκφράζει την **ποσότητα των ζητούμενων** από την αγορά αγαθών/υπηρεσιών για την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών **σε συγκεκριμένη τιμή**. Με άλλα λόγια η ζήτηση αποτελεί **επιθυμία προμήθειας ορισμένης ποσότητας αγαθού σε ορισμένη τιμή**.

Ο **όρος προσφορά**, εκφράζει την **ποσότητα των προσφερομένων** στην αγορά αγαθών/υπηρεσιών **σε συγκεκριμένη τιμή** για την κάλυψη αυτών των αναγκών. Με άλλα λόγια η προσφορά αποτελεί **επιθυμία διάθεσης ορισμένης ποσότητας αγαθού σε ορισμένη τιμή**.

Στην οικονομική επιστήμη η προσφορά και η ζήτηση αποτελούν μεταβλητές σχέσεις μεταξύ δύο μεγεθών: της ποσότητας των αγαθών και της αντίστοιχης τιμής τους. Έτσι: η προσφορά αφορά σχέση μεταξύ **ποσότητας προς διάθεση (πώληση)** και της τιμής (αξίας) **που επιδιώκεται να πωληθεί**, ενώ η ζήτηση αφορά σχέση **ποσότητας που επιδιώκεται να αγορασθεί σε μία επιθυμητή τιμή**.

Η κάλυψη των αναγκών στην οικονομία καλύπτεται από δύο κυρίους τομείς δραστηριότητας:

Τον **δημόσιο τομέα**: στον οποίο ανήκουν οι φορείς που αποτελούν μέρος του κράτους.

Και τον **ιδιωτικό τομέα**: Αποτελεί το τμήμα της οικονομίας, που λειτουργεί με σκοπό το ιδιωτικό κέρδος και δεν ελέγχεται από το κράτος.

Στατιστικό Προγράμμα 101 ΓΣΣΕ
για την ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ και την ΝΕΜΩΔΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Βασικές έννοιες της οικονομίας

Κοινωνική Οικονομία

Στην οικονομία η κάλυψη των αναγκών καλύπτεται από δύο κυρίους τομείς δραστηριότητας:

Το **δημόσιο τομέα**,
στον οποίο ανήκουν οι
φορείς που αποτελούν
μέρος του κράτους.

δημόσιος τομέας

ιδιωτικός τομέας

Και τον **ιδιωτικό τομέα**.
Αποτελεί το τμήμα της
οικονομίας, που λειτουργεί με
σκοπό το ιδιωτικό κέρδος και
δεν ελέγχεται από το κράτος.

Ο **δημόσιος τομέας**, που μερικές φορές αναφέρεται και ως **κρατικός τομέας**, αποτελεί μέρος του κράτους που δραστηριοποιείται με την παραγωγή, τη διάθεση και την κατανομή των αγαθών/υπηρεσιών από και προς την κυβέρνηση ή τους πολίτες, σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Για παράδειγμα, στον τομέα ευθύνης του δημοσίου τομέα περιλαμβάνονται: η κοινωνική ασφάλιση, η διαχείριση του πολεοδομικού σχεδιασμού, και η οργάνωση της εθνικής άμυνας της χώρας.

Ο **δημόσιος τομέας** του ελληνικού κράτους αφορά:

- τη **Γενική Κυβέρνηση** και
- τις **Δημόσιες Επιχειρήσεις - Οργανισμούς (ΔΕΚΟ)**.

Η Γενική Κυβέρνηση διακρίνεται:

- στην **Κεντρική Κυβέρνηση**, η οποία απαρτίζεται από τα Υπουργεία (χώρος στον οποίο δραστηριοποιούνται και πάνω από 385 Νομικά Πρόσωπα) και τις 13 Διοικητικές Περιφέρειες.
- στην **Τοπική Αυτοδιοίκηση (ΟΤΑ)**, η οποία διακρίνεται σε 325 Δήμους και σε 54 Περιφερειακές Ενότητες.
- και στην **Κοινωνική Ασφάλιση**, η οποία περιλαμβάνει 150 -200 Ταμεία Κοινωνικής Ασφάλισης και 134 Νοσοκομεία.

Οι **ιδιώτες** μπορούν να ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα χωρίς να ανήκουν κατ' ανάγκη σε κάποιο οργανισμό. Η **νομική μορφή**, ωστόσο, των ιδιωτικών επιχειρήσεων ποικίλει ανάλογα με τη δικαιοδοσία που ισχύει στην περιοχή της νόμιμης έδρας τους. Ο ιδιωτικός τομέας επικεντρώνεται στις ανάγκες των **μετόχων**. Σε χώρες όπου ο ιδιωτικός τομέας είναι περιορισμένος, ή ακόμα και απαγορευμένος, κάποιες μορφές ιδιωτικών επιχειρήσεων συνεχίζουν να λειτουργούν. Στον **ιδιωτικό τομέα** δύο είναι οι βασικοί τύποι των επιχειρήσεων είναι:

- **Ατομικές επιχειρήσεις.**
- **Εταιρικές επιχειρήσεις.**

Οι **Εταιρικές Επιχειρήσεις:**

α) είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας δυο ή περισσότερων ατόμων ή φορέων, με σκοπό το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

β) εμφανίζονται σε πολλές μορφές και έχουν πολλά πλεονεκτήματα σε σχέση με τις ατομικές, όπως για παράδειγμα, ευκολότερη συγκέντρωση κεφαλαίων, μεγαλύτερη πιστοληπτική ικανότητα, ορθότητα αποφάσεων λόγω του συλλογικού χαρακτήρα κτλ. Βεβαίως υπάρχουν και μειονεκτήματα, όπως, η βραδύτητα στη λήψη αποφάσεων, η δυσκολία προσαρμογής στις αλλαγές της αγοράς, λόγω της πολυπλοκότητας της παραγωγής της κ.α.

γ) διακρίνονται κυρίως σε:

- **Προσωπικές** (Ομόρρυθμη Εταιρεία Ο.Ε, Ετερόρρυθμη Εταιρεία Ε.Ε, Αφανής Εταιρεία)
- **Κεφαλαιουχικές - Απρόσωπες** (Ανώνυμες Εταιρείες Α.Ε., Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης Ε.Π.Ε.).

Ο **Συνεταιρισμός**, τέλος, είναι μια αυτόνομη ένωση προσώπων που συγκροτείται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεών τους, διαμέσου μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης.

Οι συνεταιρισμοί αποτελούν ιστορικά τον κύριο κορμό κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα. Λειτουργούν κυρίως ως επιχειρήσεις, με την έννοια ότι παράγουν και διαθέτουν στην αγορά προϊόντα ή υπηρεσίες. Μερικοί από αυτούς είναι μόνο προμηθευτικοί συνεταιρισμοί.

Η κάλυψη όμως των κοινωνικών αναγκών συνέβαλε όμως και στην ανάπτυξη και ενός ακόμη τομέας, εκείνου της εθελοντικής προσφοράς.

Παραδοσιακά οι ιδιωτικές εθελοντικές πρωτοβουλίες κοινωνικής προσφοράς, και αργότερα οι μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, αποτελούσαν έναν μικρό αλλά σημαντικό σε προσφορά τομέα δραστηριότητας. Σήμερα με τη διεύρυνση και τη διαφοροποίηση των κοινωνικών αναγκών ο τρίτος τομέας της οικονομίας αποτελεί μια νέα πραγματικότητα και μια πρόκληση κοινωνικής καινοτομίας.

Συνάντηση: 2^η

Δραστηριότητα: 6^η

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Πηγή: Μετάφραση από την Έκθεση του CIRIEC (Διεθνές Κέντρο Έρευνας και Πληροφόρησης για το Δημόσιο Τομέα και την Κοινωνική Συνεργατική Οικονομία), 2007

Ο όρος **Τρίτος Τομέας** (ή σύστημα) αναφέρεται συνήθως στο τμήμα της οικονομίας που διαφοροποιείται από τον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα της.

Σε αυτόν περιλαμβάνονται **οικονομικοί οργανισμοί** που δεν λειτουργούν ούτε ως κεφαλαιουχικές εταιρείες, ούτε ως κρατικοί φορείς.

Ο τρίτος τομέας, ως έννοια, δεν υποδηλώνει απλά τη διαφοροποίηση αγοράς και κράτους, αλλά κάτι σημαντικότερο, αφού **διαφοροποιείται σε ουσιώδη σημεία και από τον ιδιωτικό και από το δημόσιο τομέα** της οικονομίας.

Στις Η.Π.Α., ο Levitt (1973) ήταν ένας από τους πρώτους που χρησιμοποίησαν την έκφραση τρίτος τομέας, ταυτίζοντάς τον με τον **μη κερδοσκοπικό τομέα**.

Παρότι ο όρος «**τρίτος τομέας**» χρησιμοποιήθηκε κυρίως στον αγγλόφωνο κόσμο για να περιγράψει τον **ιδιωτικό μη κερδοσκοπικό τομέα** (που ως επί το πλείστον απαρτίζεται από **ενώσεις και ιδρύματα**) στην Ηπειρωτική Ευρώπη (και σε άλλα μέρη του κόσμου) ο τρίτος τομέας χρησιμοποιείται ως συνώνυμο της **Κοινωνικής Οικονομίας**.

Στην Ευρώπη, ο Τρίτος Τομέας αναφέρεται παραδοσιακά ως «**Κοινωνική Οικονομία**». Η έννοια της «Κοινωνικής Οικονομίας» καθιερώθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα, με τα έργα των Γάλλων οικονομολόγων **Charles Gide** και **Leon Warlas**, και αργότερα από τα έργα του κοινωνιολόγου και πολιτικού επιστήμονα **Max Weber**.

Μεταξύ άλλων, οι Gide, Warlas και Weber χρησιμοποίησαν τον όρο της Κοινωνικής Οικονομίας εκφράζοντας με αυτήν την ανησυχία τους για το ότι η οικονομική επιστήμη εκτός από τη λογική του συμφέροντος και του κέρδους θα έπρεπε να λαμβάνει υπόψη τη δεοντολογία, τις **ηθικές και πολιτιστικές αξίες**.

Θεωρητικές προσεγγίσεις για τον τρίτο τομέα

Ο **τρίτος τομέας** αποτελεί σημείο συνάντησης για διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις, κυρίως εκείνες του «**Μη Κερδοσκοπικού Τομέα της Οικονομίας**» και της «**Κοινωνικής Οικονομίας**», οι οποίες δεν ταυτίζονται, παρότι περιγράφουν περιοχές με επικαλυπτόμενα μέρη. Επιπλέον, στις θεωρητικές αυτές προσεγγίσεις, ο τρίτος τομέας εμφανίζεται να επιτελεί **διαφορετικές λειτουργίες** στο περιβάλλον της σύγχρονης οικονομίας.

Η θεωρητική προσέγγιση του «**Μη Κερδοσκοπικού Τομέα της Οικονομίας**» οριοθετεί τον τρίτο τομέα μεταξύ **κράτους και αγοράς**.

Αναγνωρίζοντας ως κύρια αποστολή του πυρήνα του τρίτου τομέα την **κάλυψη σημαντικών κοινωνικών αναγκών**, στις οποίες **ούτε η αγορά μπορεί να ανταποκριθεί** (εξαιτίας της έλλειψης συσχετισμού της ζήτησης με την αγοραστική δύναμη), **ούτε όμως και ο δημόσιος τομέας** (αφού η δημόσια χρηματοδότηση δεν επαρκεί για αυτές), υποστηρίζει ότι ο τρίτος τομέας αναδείχθηκε από την απαραίτητη κοινωνική αναζήτηση ενός **τρίτου τύπου** πηγών και κινήτρων.

Η αγγλο-σαξονική αντίληψη για τον τρίτο τομέα, ιστορικά στηριγμένη στον εθελοντισμό, στους εράνους και στα ιδρύματα, επιμένει στις αξίες της φιλανθρωπίας και του μη κερδοσκοπικού κριτηρίου.

Σύμφωνα με τη θεωρητική προσέγγιση της «**Κοινωνικής Οικονομίας**», ο τρίτος τομέας δεν βρίσκεται ανάμεσα στην αγορά και στο κράτος, αλλά μεταξύ **ιδιωτικού** και **δημόσιου** τομέα της οικονομίας.

Από αυτή την άποψη στις ανεπτυγμένες κοινωνίες ο Τρίτος Τομέας είναι ο **πόλος κοινωνικού οφέλους που σχηματίζεται από μια ευρεία ομάδα ιδιωτικών οργανισμών που αποβλέπουν στην κάλυψη κοινωνικών αναγκών** και όχι στην απόδοση μερίσματος σε ιδιώτες επενδυτές.

Η «**Κοινωνική Οικονομία**» δεν βλέπει τους ανθρώπους που έχουν ανάγκη ως **παθητικούς δικαιούχους της κοινωνικής φιλανθρωπίας**, αλλά **αναβαθμίζει τους πολίτες σε ενεργούς πρωταγωνιστές του πεπρωμένου τους**.

Συγκλίσεις μεταξύ των θεωρητικών προσεγγίσεων

Παρά τις υπαρκτές διαφορές μεταξύ των δύο θεωρητικών προσεγγίσεων για τον **τρίτο τομέα** της οικονομίας, υπάρχουν και σημαντικές **ομοιότητες** μεταξύ τους.

Είναι χαρακτηριστικό ότι **τέσσερα** από τα **πέντε κριτήρια** που η θεωρία του «**Μη Κερδοσκοπικού Τομέα της Οικονομίας**» θέτει ως όρους για την ένταξη ενός οργανισμού στον Τρίτο Τομέα της οικονομίας, χρησιμοποιούνται και από τη θεωρία της «**Κοινωνικής Οικονομίας**».

Σύμφωνα με τα κριτήρια αυτά, ως οργανισμοί του τρίτου τομέα αναγνωρίζονται οργανισμοί που είναι: **ιδιωτικοί, με τυπική οργάνωση, αυτονομία αποφάσεων και εθελοντική συμμετοχή**.

Αποκλίσεις μεταξύ των θεωρητικών προσεγγίσεων

Εκτός όμως από τα σημεία σύγκλισης μεταξύ των δύο θεωρητικών προσεγγίσεων για τον Τρίτο Τομέα υπάρχουν και τρία επίσης σημαντικά **κριτήρια** στα οποία οι συγκεκριμένες θεωρίες **αποκλίνουν**.

1ο) Το «μη κερδοσκοπικό» κριτήριο

Σύμφωνα με την θεωρητική προσέγγιση του «**Μη Κερδοσκοπικού Τομέα της Οικονομίας**», οι **οργανισμοί που διανέμουν -με οποιονδήποτε τρόπο- τα κέρδη τους στα άτομα ή στους οργανισμούς, που τους ίδρυσαν, ή τους ελέγχουν, ή τους χρηματοδοτούν**, εξαιρούνται από τον Τρίτο Τομέα.

Με άλλα λόγια, οι οργανισμοί του Τρίτου Τομέα θα πρέπει αυστηρά να τηρούν την αρχή της **μη διανομής των κερδών ή πλεονασμάτων**. Άρα, ο κύριος σκοπός ίδρυσής τους δεν θα πρέπει να είναι η **δημιουργία κέρδους, ή η χρηματο-οικονομική ανταποδοτικότητα**.

Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό η θεωρητική προσέγγιση των «**Μη Κερδοσκοπικού Τομέα της Οικονομίας**» εξαιρεί από τον Τρίτο Τομέα τους **Συνεταιρισμούς** και τα **Ταμεία Αλληλασφάλισης** με τη λογική ότι οι περισσότεροι οργανισμοί που ανήκουν στην κατηγορία αυτή διανέμουν μέρη των κερδών τους στα μέλη τους.

Αντίθετα για την «**Κοινωνική Οικονομία**» το «μη κερδοσκοπικό» κριτήριο αποτελεί **ικανή αλλά όχι αναγκαία συνθήκη** προκειμένου να ενταχθεί ένας οργανισμός στον Τρίτο Τομέα.

Για παράδειγμα, η «**Κοινωνική Οικονομία**» εντάσσει τους Συνεταιρισμούς και τα Ταμεία Αλληλασφάλισης στον Τρίτο Τομέα, αναγνωρίζοντάς τους ότι είναι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί επειδή εφαρμόζουν τον **περιορισμό της μη-διανομής μερίσματος μεταξύ των μελών τους**, και με τα κέρδη τους **παρέχουν συγκεκριμένες υπηρεσίες στα μέλη τους**.

2ο) Το «δημοκρατικό» κριτήριο

Το δημοκρατικό κριτήριο αποτελεί μια δεύτερη διαφορά μεταξύ των δύο θεωρητικών προσεγγίσεων.

Σύμφωνα με την προσέγγιση του «**Μη Κερδοσκοπικού τομέα της Οικονομίας**» για να ανήκει ένας οργανισμός στον Τρίτο Τομέα **δεν αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση να διαθέτει δημοκρατική οργάνωση** στη διοίκηση και στη λήψη των αποφάσεων.

Αντίθετα, για την «**Κοινωνική Οικονομία**» το κριτήριο αυτό θεωρείται θεμελιώδες, αφού **εξαιρεί από τον Τρίτο Τομέα οργανισμούς που δεν λειτουργούν με δημοκρατικές διαδικασίες**. Αποδέχεται, ωστόσο, ότι οι **εθελοντικοί μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί** που παρέχουν μη εμπορικές υπηρεσίες, δωρεάν ή σε ιδιαίτερα χαμηλές τιμές, σε άτομα ή νοικοκυριά, ότι περιλαμβάνονται στον φορέα της Κοινωνικής Οικονομίας, αφού αποδεικνύουν την κοινωνική τους χρησιμότητα.

3ο) Το κριτήριο «της υπηρεσίας στον άνθρωπο»

Η θεωρητική προσέγγιση του «**Μη Κερδοσκοπικού τομέα της Οικονομίας**», δεν θέτει ως κυρίαρχο κριτήριο την «υπηρεσία στον άνθρωπο». Οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί μπορούν να συσταθούν για να παρέχουν υπηρεσίες σε άτομα, αλλά και σε εταιρείες, που τους ελέγχουν, ή τους χρηματοδοτούν. Μπορούν ακόμα και να είναι κατά κύριο λόγο μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, που όμως έχουν συσταθεί αποκλειστικά από ιδιωτικές εταιρείες.

Στη θεωρητική προσέγγιση της «**Κοινωνικής Οικονομίας**», ως κύριος σκοπός όλων των οργανισμών είναι η παροχή υπηρεσιών σε **άτομα**, ή **άλλους οργανισμούς Κοινωνικής Οικονομίας**. Στους κατεχογήν οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας, η πλειοψηφία των επωφελουμένων είναι ιδιώτες, νοικοκυριά ή οικογένειες, είτε ως καταναλωτές, είτε ως ιδιώτες επιχειρηματίες ή παραγωγοί. Πολλοί από αυτούς τους οργανισμούς δέχονται μόνο ιδιώτες για μέλη. Σε κάποιες περιπτώσεις όμως είναι δυνατόν να δεχτούν ως μέλη και νομικά πρόσωπα κάθε είδους. Σε κάθε περίπτωση η «Κοινωνική Οικονομία» θέτει τον **άνθρωπο** στο επίκεντρο των δράσεών της.

Ορισμός εργασίας της Κοινωνικής Οικονομίας, **συμβατός με τα συστήματα των εθνικών λογαριασμών**, από την Έκθεση του «Διεθνούς Κέντρου Έρευνας και Πληροφόρησης για το Δημόσιο Τομέα και την Κοινωνική Συνεργατική Οικονομία» (CIRIEC)

Στην Κοινωνική Οικονομία περιλαμβάνονται ιδιωτικές και τυπικά οργανωμένες επιχειρήσεις, αυτόνομες ως προς τη λήψη αποφάσεων, που επιτρέπουν την ελεύθερη συμμετοχή των ενδιαφερομένων, που δημιουργήθηκαν προκειμένου να καλύψουν τις ανάγκες των μελών τους στην αγορά με την παραγωγή προϊόντων και την παροχή υπηρεσιών, ασφαλιστικών και χρηματοοικονομικών, στις οποίες η διαδικασία λήψης αποφάσεων και η διανομή κερδών ή πλεονασμάτων μεταξύ των μελών δεν συνδέονται άμεσα με το κεφάλαιο ή τις εισφορές των εκάστοτε μελών, τα οποία διαθέτουν από μία ψήφο.

Στην κοινωνική οικονομία συμπεριλαμβάνονται, επίσης, ιδιωτικοί, τυπικά δομημένοι οργανισμοί, αυτόνομοι ως προς τη λήψη αποφάσεων, που επιτρέπουν την ελεύθερη συμμετοχή των ενδιαφερομένων, οι οποίοι προσφέρουν μη εμπορικές υπηρεσίες σε νοικοκυριά και τα πλεονάσματα των οποίων, στο μέτρο που υφίστανται, δεν επιτρέπεται να τα οικειοποιούνται οι οικονομικοί παράγοντες που τις δημιουργούν, τις ελέγχουν ή τις χρηματοδοτούν.

Σύμφωνα με το συγκεκριμένο ορισμό, ο Τρίτος Τομέας (ή Κοινωνική Οικονομία) περιλαμβάνει δύο σημαντικούς υποτομείς δραστηριότητας των φορέων του:

- α) την **αγορά**, ή τον **εμπορικό υποτομέα** της Κοινωνικής Οικονομίας και
- β) τον **μη εμπορικό υποτομέα** της Κοινωνικής Οικονομίας.

Αυτή η διάκριση είναι πολύ χρήσιμη για την κατάρτιση αξιόπιστων στατιστικών στοιχείων και για την ανάλυση των οικονομικών δραστηριοτήτων, σύμφωνα με τα συστήματα των εθνικών λογαριασμών που ισχύουν σήμερα.

Παρόλα αυτά, από κοινωνικο-οικονομική άποψη, μεταξύ των δύο αυτών υποτομέων προφανώς υπάρχει επικάλυψη με αποτέλεσμα οι φορείς του Τρίτου Τομέα της Οικονομίας να έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό: **πρόκειται για οργανισμούς ανθρώπων, που αναπτύσσουν δραστηριότητα με κύριο σκοπό την ικανοποίηση ανθρώπινων αναγκών και όχι τη μεγιστοποίηση των κερδών των επενδυτών τους.**

Τέλος, στο συγκεκριμένο ορισμό εργασίας για τους φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας που παρουσιάσαμε, συμπεριλαμβάνονται και **οι εθελοντικές μη κερδοσκοπικές οργανώσεις που πα-**

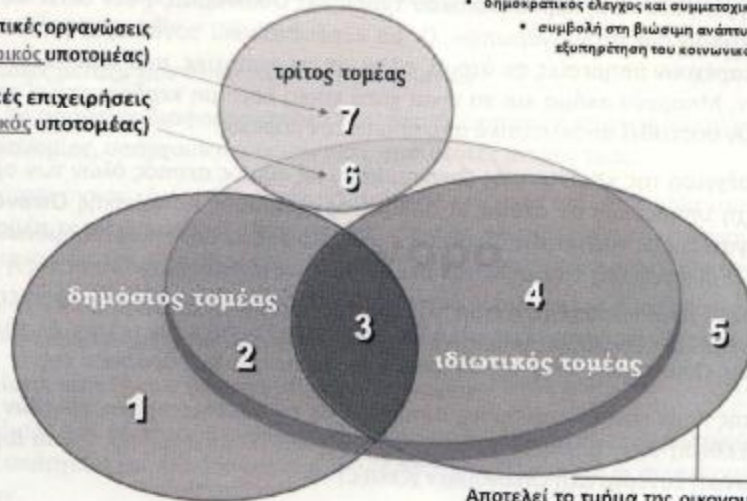

ρέχουν εκτός αγοράς υπηρεσίες για τα νοικοκυριά, ακόμη και αν δεν διαθέτουν δημοκρατική δομή, αρκεί να παράγουν κοινωνικά ή ηθικά αγαθά αδιαμφισβήτητης κοινωνικής χρησιμότητας.

Επιθεωρησία Προσόδων της ΓΣΕΕ
για την ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΒΛΕΣΤΗ και την ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Κοινωνική Οικονομία

μη κερδοσκοπικές οργανώσεις
(μη εμπορικός υποτομέας)
κοινωνικές επιχειρήσεις
(εμπορικός υποτομέας)

Ο τρίτος τομέας της οικονομίας

Βασικές Αρχές του Τρίτου Τομέα:

- προτεραιότητα στον άνθρωπο και στο κοινωνικό στόχο έναντι του κεφαλαίου
- δημοκρατικός έλεγχος και συμμετοχική διοίκηση
  - συμβολή στη βιώσιμη ανάπτυξη και στην εξυπηρέτηση του κοινωνικού οφέλους

Αποτελεί το τμήμα της οικονομίας, που λειτουργεί με σκοπό το ιδιωτικό κέρδος και δεν ελέγχεται από το κράτος.

Συνάντηση: 2^η

Δραστηριότητα: 9^η

ΜΟΝΤΕΛΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Πηγή: Αναπτυξιακής Σύμπραξης ΚΟΙΝΩΝ –ΟΙΚΟ «Επισκόπηση θεσμικού πλαισίου και των δομών υποστήριξης της κοινωνικής οικονομίας στην Ε.Ε.», 2006

Η **κοινωνική οικονομία** (ή «οικονομία της αλληλεγγύης») **στηρίζεται** στις αρχές της αλληλεγγύης και στη μακρά παράδοση του συνεργατισμού, **παρεμβάλλεται** μεταξύ κρατικού και ιδιωτικού τομέα και αποτελεί πεδίο παροχής νέων λύσεων στις κοινωνικές και άλλες ανάγκες (σε τοπικό / εθνικό επίπεδο) που δεν καλύπτονται από το δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα.

Εστιάζει κυρίως στους τομείς της πρόνοιας και της ασφάλισης (παροχή προσωπικών υπηρεσιών προσαρμοσμένων στις ανάγκες της κοινωνίας, των ηλικιωμένων, των προσφύγων, των μεταναστών, των φυλακισμένων, των γυναικών και άλλων ευπαθών ομάδων), **συμβάλλει** στην τοπική ανάπτυξη και **αποτελεί** μια σημαντική πηγή απασχόλησης (εργασιακή ενσωμάτωση κοινωνικών ομάδων), ιδιαίτερα για άτομα που θεωρούνται μη προνομιούχα.

Σύμφωνα με μελέτες που έχουν γίνει στο πλαίσιο προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπάρχουν τρία τουλάχιστον επίπεδα σύγκρισης (διαφορετικότητας) των φορέων κοινωνικής οικονομίας:

α) Νομικό επίπεδο

Το νομοθετικό πλαίσιο των κοινωνικών οργανώσεων /επιχειρήσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση διαφέρει από χώρα σε χώρα. Σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με παράδοση εθιμικού δικαίου υπάρχει **ελευθερία κινήσεων σχετικά με τη δημιουργία και τη λειτουργία μορφών φορέων κοινωνικής οικονομίας**.

Αντίθετα, σε άλλες χώρες οι επιχειρήσεις του κοινωνικού τομέα έχουν συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο λειτουργίας και **στερούνται τη δυνατότητα αλλαγής θεσμικού πλαισίου** (όπως εταιρία περιορισμένης ευθύνης, αστική μη κερδοσκοπική εταιρία κ.ά.).

β) Πολιτικό επίπεδο

Σε χώρες με **παράδοση συλλογικότητας**, όπως η Γαλλία, δημιουργήθηκαν φορείς της κοινωνικής οικονομίας με στόχο την σύνδεσή τους με τον κρατικό μηχανισμό, ενώ χώρες με **παράδοση φιλελευθερισμού**, όπως η Μεγάλη Βρετανία, εστίασαν περισσότερο στη σύνδεσή τους με την τοπική αυτοδιοίκηση.

γ) Ιδεολογικό επίπεδο

Σε επίπεδο ιδεολογίας έχουμε διάκριση ανάμεσα σε δραστηριότητες **συγκεκριμένου ή συλλογικού ενδιαφέροντος**. Οι δραστηριότητες συγκεκριμένου ενδιαφέροντος αναφέρονται στην εξυπηρέτηση των μελών του οργανισμού κοινωνικής οικονομίας, ενώ οι δραστηριότητες συλλογικού ενδιαφέροντος αποσκοπούν στην παροχή υπηρεσιών στην ευρύτερη κοινότητα.

Μια δεύτερη διάκριση είναι **οι κερδοσκοπικές ή μη κερδοσκοπικές ενέργειες** που μπορεί να πραγματοποιούν οι οργανισμοί της κοινωνικής οικονομίας. Στην περίπτωση που είναι κερδοσκοπικού χαρακτήρα, τα κέρδη δε στοχεύουν στην αύξηση του πλούτου των μελών, αλλά στη χρηματοδότηση νέων δράσεων του οργανισμού, στην επανεπένδυση. Ο βασικός οικονομικός σκοπός τους είναι η εξασφάλιση βασικού εισοδήματος για τα μέλη και τους εργαζόμενους τους.

Η **Ευρωπαϊκή Ένωση** έχει υιοθετήσει ένα **γενικό πλαίσιο** της κοινωνικής οικονομίας, ως προς τα σημεία που εστιάζει και τους λόγους που την καθιστούν σημαντική στην αγορά. Σύμφωνα με την Ε.Ε. η κοινωνική οικονομία στοχεύει:

- Στην πραγματοποίηση δράσεων με κοινωνικούς και κοινωφελείς στόχους.
- Στη **διαχειριστική αυτονομία** και τον **εθελοντισμό**.
- Έχει ως ομάδες στόχους τον **τοπικό πληθυσμό** ή μια **ομάδα της κοινότητας**.

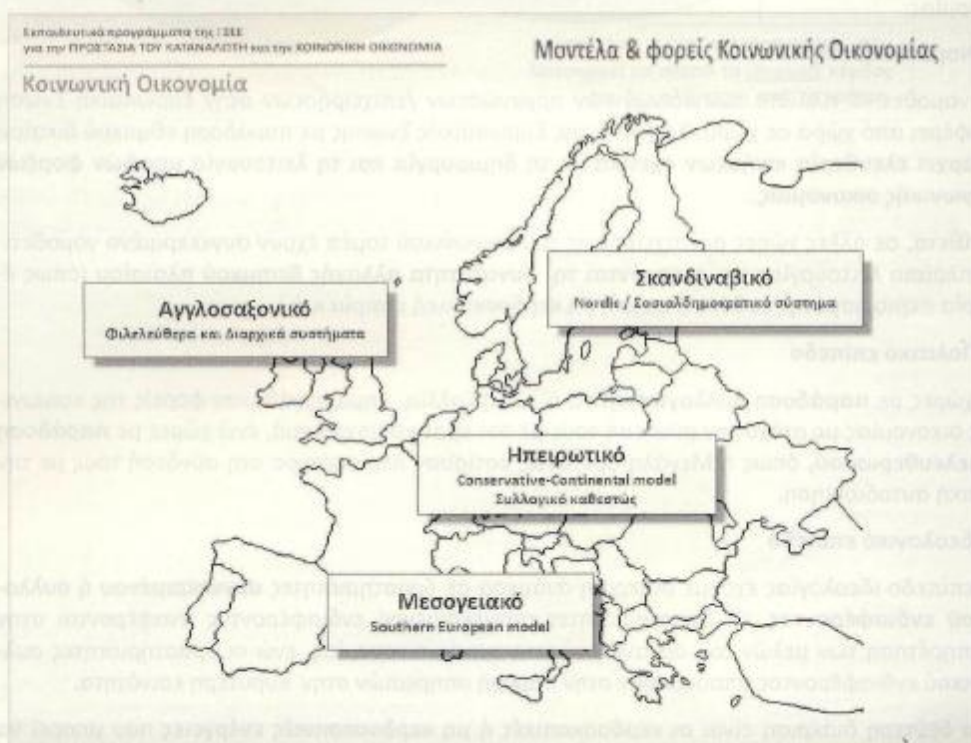
Ενώ παράλληλα η κοινωνική οικονομία:

- **Στηρίζει** τη συμμετοχή στα κοινά με σκοπό την εύρεση καινοτόμων και δημοκρατικών κοινωνικοοικονομικών και περιβαλλοντικών λύσεων.
- **Προσφέρει** τη δυνατότητα δημιουργίας απασχόλησης και νέων μορφών επιχειρηματικότητας (αντιμετώπιση προβλημάτων όπως χρόνια ανεργία, κ.ά.)
- **Ευνοεί** τη συμμετοχή των πολιτών και την εθελοντική εργασία.
- **Βελτιώνει** την ενότητα και τη συνοχή της κοινωνίας.

Συνοπτικά, μπορεί να ειπωθεί ότι η κοινωνική οικονομία:

αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα αύξησης της απασχόλησης, καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού, ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής και του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου και ανταπόκρισης σε ανάγκες που δεν καλύπτονται από την αγορά ή το κράτος.

Πέρα όμως του γενικού ευρωπαϊκού πλαισίου για την κοινωνική οικονομία, τα κράτη μέλη της Ε.Ε. –ανάλογα με την γεωπολιτική τους θέση– έχουν υιοθετήσει κάποια συγκεκριμένα μοντέλα κοινωνικής οικονομίας.

Αγγλοσαξονικό Μοντέλο

Η Αγγλοσαξονική προσέγγιση της κοινωνικής οικονομίας στηρίζεται στην έννοια των **μη κερδοσκοπικών οργανισμών**. Το μοντέλο αυτό ξεχωρίζει την κοινωνική οικονομία από τον ιδιωτικό τομέα καθώς βασίζεται στην **εθελοντική υποστήριξη**, ενώ πολλά από τα οφέλη της εστιάζουν σε **μειονεκτικές περιοχές, ή ευπαθείς ομάδες**, και αρκετές φορές η δραστηριότητα της συνεπάγεται την **ανάπτυξη της κοινότητας**, με τη μορφή χρηματοοικονομικών και ανθρώπινων πόρων.

Σκανδιναβικό Μοντέλο

Το Σκανδιναβικό μοντέλο της Σουηδίας και της Δανίας στοχεύει στην **κάλυψη συλλογικών αναγκών** στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών και **προωθεί την κοινωνική αλληλεγγύη και την ισότητα των φύλων**. Σε αυτό το πλαίσιο, **οι συνεταιρισμοί** (ως κεντρικοί φορείς της κοινωνικής οικονομίας) λειτουργούν ως συλλογικοί εκπρόσωποι του πληθυσμού και ασκούν κοινωνική πίεση ενώ δημιουργούν **δίκτυα υπηρεσιών** με δημόσιους οργανισμούς για την επίτευξη αυτών των στόχων.

Ηπειρωτικό Μοντέλο

Το Ηπειρωτικό Μοντέλο της Κοινωνικής Οικονομίας επικεντρώνεται στην κοινωνική βοήθεια μέσω των δημόσιων συστημάτων.

Στη Γερμανία, την Αυστρία, τη Γαλλία και το Βέλγιο, **οι συνεταιρισμοί** λειτουργούν ως δημιουργοί υπηρεσιών, αναγνωρίζοντας τις κοινωνικές ανάγκες και απαιτήσεις, δημιουργώντας το κατάλληλο πλαίσιο κάλυψης αυτών, με τον ανάλογο έλεγχο από το Κράτος. Αυτό, οδήγησε στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών και την μετατροπή τους σε **ομοσπονδίες** (στη Γερμανία συνδέθηκαν με **πολιτικά κόμματα, εκκλησίες, τον Ερυθρό Σταυρό** και άλλες οργανώσεις, ενώ στη Γαλλία και το Βέλγιο συνδέθηκαν με **θρησκευτικές πεποιθήσεις**).

Στο Βέλγιο, το σύστημα αυτό των μεγάλων συνεταιριστικών ομοσπονδιών συσχετίστηκε με **σωματεία / ενώσεις στήριξης της οικογένειας και παροχής υπηρεσιών στα νοικοκυριά**.

Μεσογειακό Μοντέλο

Το κοινωνικό μοντέλο των Μεσογειακών χωρών δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένο. Βασίζεται στη δράση των **σωματείων** και των **συνεταιρισμών** για την προάσπιση των συμφερόντων των μελών τους και στοχεύει κυρίως στη **μείωση της ανεργίας**.

Συνάντηση: 3^η

Δραστηριότητα: 10^η

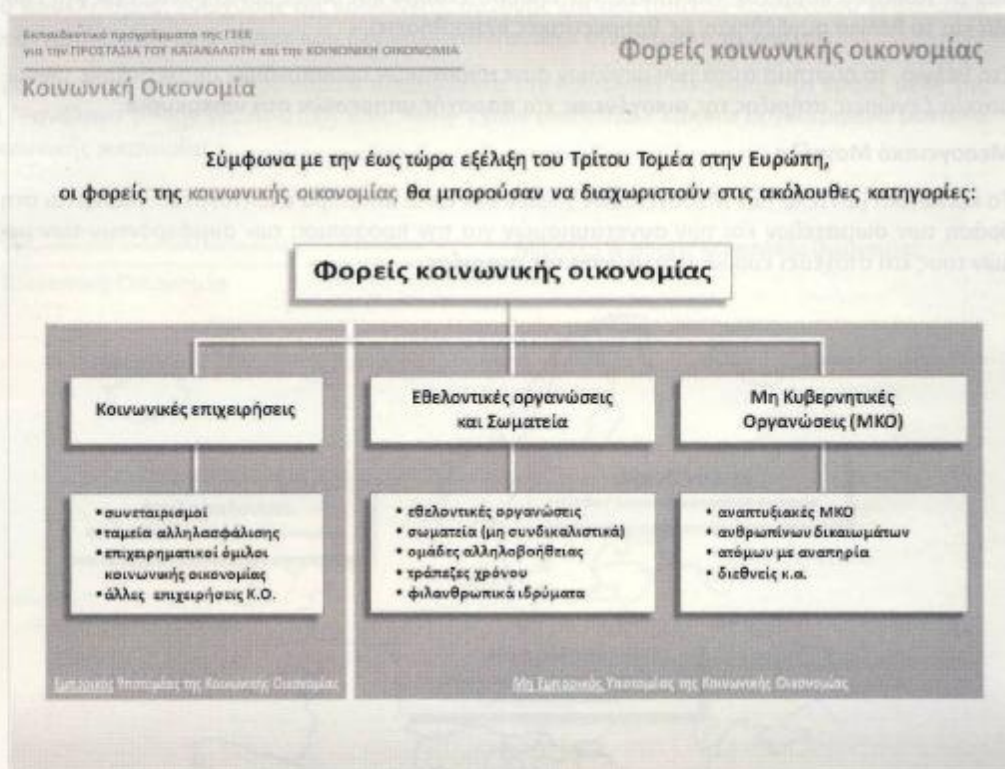
Πηγή:

1) Μετάφραση από την Έκθεση του CIRIEC (Διεθνές Κέντρο Έρευνας και Πληροφόρησης για το Δημόσιο Τομέα και την Κοινωνική Συνεργατική Οικονομία), 2007

2) Αναπτυξιακής Σύμπραξης ΚΟΙΝΩΝ –ΟΙΚΟ «Επισκόπηση θεσμικού πλαισίου και των δομών υποστήριξης της κοινωνικής οικονομίας στην Ε.Ε.», 2006

ΦΟΡΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Σύμφωνα με την έως τώρα εξέλιξη του τρίτου τομέα στην Ευρώπη, οι φορείς της **κοινωνικής οικονομίας** θα μπορούσαν να διαχωριστούν στις ακόλουθες κατηγορίες:

Α) ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Α1. Συνεταιρισμοί

Οι συνεταιρισμοί αποτελούν τον πρώτο ιστορικά και **μεγαλύτερο επιχειρηματικό φορέα** της κοινωνικής οικονομίας. Οι συνεταιρισμοί είναι αυτό-υποστηριζόμενοι **οργανισμοί** που έχουν συσταθεί από **φυσικά πρόσωπα** (είναι ιδιωτικοί οργανισμοί και δεν ανήκουν στον δημόσιο τομέα), με **τυπική οργάνωση και αυτονομία στη λήψη αποφάσεων**. Για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των μελών τους, ή να ασκήσουν τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες, **δραστηριοποιούνται στην αγορά, από την οποία λαμβάνουν την κύρια πηγή χρηματοδότησής τους**. Οι συνεταιρισμοί διαθέτουν δημοκρατική οργάνωση και **τα κέρδη τους δεν κατανέμονται στα μέλη τους ανάλογα με το μετοχικό τους κεφάλαιο**.

Οι συνεταιρισμοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπόκεινται σε πολύ διαφορετικά νομοθετικά πλαίσια λειτουργίας. Ανάλογα με τη χώρα που έχουν την έδρα τους, ως **συνεταιρισμοί** μπορούν να θεωρηθούν **εμπορικές εταιρείες**, συγκεκριμένοι **τύποι επιχειρήσεων**, **μαζικοί φορείς** ή οργανισμοί που δύσκολα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν.

Μπορεί ακόμη και να μην υφίσταται ειδικό νομοθετικό πλαίσιο για συνεταιρισμούς, και οι συνεταιρισμοί να υποχρεώνονται να ακολουθήσουν τους κανόνες που ισχύουν για τις **εμπορικές εταιρείες** γενικά. Στις περιπτώσεις αυτές, τα μέλη των συνεταιρισμών ενσωματώνουν στο **καταστατικό τους κανόνες λειτουργίας** που επιθυμούν και με αυτόν τον τρόπο οι συγκεκριμένες εταιρείες μπορούν πλέον να χαρακτηρίζονται ως **συνεταιρισμοί**.

Ως προς την επιχειρηματική τους συμπεριφορά, οι συνεταιρισμοί δραστηριοποιούνται και στον **μη χρηματοοικονομικό τομέα** και **στον χρηματοοικονομικό τομέα** και σχεδόν σε κάθε **είδος δραστηριότητας** (συνεταιρισμοί καταναλωτών, συνεταιριστικές ενώσεις εργαζομένων, αγροτικοί συνεταιρισμοί, συνεταιρισμοί για την κοινόχρηστη εκμετάλλευση γης, συνεταιρισμοί μεταφορών, θαλάσσιοι συνεταιρισμοί, συνεταιρισμοί εκπαιδευτικών ή νοικοκυριών, συνεταιρισμοί υγείας, ασφαλιστικοί, πιστωτικοί και συνεταιρισμοί κοινωνικής πρωτοβουλίας).

Για την ελεύθερη και αποτελεσματικότερη λειτουργία των συνεταιρισμών σε όλη την Ευρώπη, προτάθηκε η δημιουργία μιας μορφής συνεταιρισμού ομοιόμορφη για όλα τα κράτη μέλη. Έτσι για την **ενθάρρυνση του επιχειρηματικού πνεύματος και της διασυνοριακής συνεργασίας** στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς η Ευρωπαϊκή Ένωση συγκρότησε μια οντότητα κοινοτικού δικαίου, την **Ευρωπαϊκή Συνεταιριστική Εταιρία** ΕΣΕ (European Co-operative Society SCE), η οποία καθιστά δυνατή τη λειτουργία των συνεταιρισμών με ενιαία νομική μορφή και ανάλογους κανόνες.

Στην Ευρώπη λειτουργούν πάνω από **300.000** συνεταιριστικές οργανώσεις, οι οποίες παράγουν **4,8 εκατομμύρια θέσεις εργασίας** σε συνολικά **37 χώρες κράτη-μέλη της Ε.Ε.** (συμπεριλαμβανομένων των νέων και των υποψήφια κρατών), **καλύπτοντας όλους τους οικονομικούς τομείς** και επηρεάζοντας την καθημερινή ζωή περισσότερων από **140 εκατομμύρια πολιτών** που είναι **μέλη συνεταιρισμών** (στοιχεία του 2006).

A2. Ταμεία Αλληλασφάλισης

Τα **ταμεία αλληλασφάλισης** αποτελούν τη **δεύτερη μεγάλη αντιπρόσωπο** των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας.

Τα ταμεία αυτά καλύπτουν συνήθως το χώρο της κοινωνικής ασφάλισης (αυτό-διαχειριζόμενα, αλληλοβοηθητικά ταμεία), της πίστωσης και της περίθαλψης. Αν και λειτουργούν **ως κανονικές επιχειρήσεις** (είναι ανταγωνιστικές), βασίζονται στις ίδιες αρχές με τους άλλους φορείς της κοινωνικής οικονομίας, με πρωταρχικό στόχο την κάλυψη αναγκών των μελών τους. Αυτού του είδους οι επιχειρήσεις λειτουργούν σύμφωνα με αρχές της αλληλεγγύης των μελών και της συμμετοχής τους στη διοίκηση της επιχείρησης.

Τα κέρδη ενός ταμείου αλληλασφάλισης χρησιμοποιούνται για τη **βελτίωση των υπηρεσιών** που προσφέρονται στα μέλη, για τη **χρηματοδότηση και την ανάπτυξη του οργανισμού** και για την **αύξηση του αποθέματος**.

Εντός συγκεκριμένων ορίων, τα κέρδη μπορεί να αναδιανεμηθούν στα μέλη, σε οποιαδήποτε μορφή. **Σε αντίθεση με τους συνεταιρισμούς, των οποίων το κεφάλαιο είναι σε μερίδια, οι πόροι των ταμείων αλληλασφάλισης ανήκουν και τα διαχειρίζονται τα μέλη από κοινού.**

Για τη συμμετοχή σε έναν οργανισμό αμοιβαίου οφέλους, τα υποψήφια μέλη πρέπει να καταβάλλουν ένα ποσό το οποίο αφορά στις παρεχόμενες υπηρεσίες του οργανισμού και δεν αποτελεί μερίδιο του κεφαλαίου. Επομένως, τα νέα μέλη δεν έχουν μεγάλο αρχικό κόστος συμμετοχής.

Στην Ευρώπη περίπου **120 εκατομμύρια πολίτες** έχουν αμοιβαία ασφάλιση υγείας. Σε πολλά κράτη μέλη της Ε.Ε. οι αμοιβαίοι οργανισμοί έχουν ένα μεγάλο μέρος των ασφαλίσεων.

Όπως οι συνεταιρισμοί, έτσι και τα ταμεία αλληλασφάλισης στην Ευρωπαϊκή Ένωση διέπονται από ένα ποικιλόμορφο νομοθετικό πλαίσιο. Ανάλογα με την **κύρια δραστηριότητά** τους και το είδος του κινδύνου που ασφαλίζουν, οι εταιρείες αλληλοβοήθειας χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

- Η πρώτη κατηγορία αποτελείται από οργανισμούς κοινωνικής πρόνοιας, το πεδίο δραστηριότητας των οποίων είναι η **ασφάλιση των κινδύνων των φυσικών προσώπων στους τομείς υγείας και κοινωνικής ευημερίας**.
- Η δεύτερη κατηγορία αποτελείται από ασφαλιστικές εταιρείες, το πεδίο δραστηριότητας των οποίων είναι η **ασφάλιση αγαθών** (οχημάτων, πυρκαγιάς, ασφάλισης έναντι τρίτων, κ.α.), αλλά και ασφάλειες ζωής σε συναφείς τομείς.

A3. Επιχειρηματικοί Όμιλοι Κοινωνικής Οικονομίας

Όταν μία εταιρεία κοινωνικής οικονομίας, ή συνασπισμός εταιρειών, ή κάθε άλλη οργάνωση κοινωνικής οικονομίας, **δημιουργεί και ελέγχει μια ομάδα επιχειρήσεων για να βελτιώσει την επίτευξη των στόχων της προς όφελος των μελών της**, αυτή η ομάδα θεωρείται ομάδα κοινωνικής οικονομίας, ανεξάρτητα από τη νομική της μορφή.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, υπάρχουν όμιλοι που συμμετέχουν σε τομείς δραστηριότητας όπως: γεωργικά προϊόντα διατροφής, βιομηχανικά προϊόντα, διανομής και λιανικής πώλησης, κοινωνικής πρόνοιας κ.α. Υπάρχουν επίσης τράπεζες κοινωνικής οικονομίας και όμιλοι οργανισμών αμοιβαίου οφέλους.

A4. Άλλες επιχειρήσεις Κοινωνικής Οικονομίας

Μεταξύ των μη χρηματοοικονομικών επιχειρήσεων περιλαμβάνονται και μερικές περιπτώσεις οργανισμών κοινωνικής ανάπτυξης και δράσης που δραστηριοποιούνται στην αγορά με διάφορες νομικές μορφές, άλλοτε ως συνεταιριστικές και άλλοτε ως εμπορικές επιχειρήσεις.

Είναι γνωστές ως **κοινωνικές επιχειρήσεις**, που δραστηριοποιούνται στην παραγωγή προϊόντων ή / και υπηρεσιών, έχουν υψηλό βαθμό αυτονομίας με σημαντικό **χρηματο-οικονομικό κίνδυνο, χρησιμοποιούν μισθωτή εργασία και είναι προσανατολισμένες στην αγορά, γεγονός που σημαίνει ότι σημαντικό ποσοστό των εσόδων του οργανισμού προέρχεται από την αγορά** (υπηρεσίες που πωλούνται απευθείας στους χρήστες), ή από **συμβατικές συναλλαγές με τις δημόσιες αρχές**.

Ας σημειωθεί, **τέλος**, ότι είναι ιδιωτικές εταιρείες που έχουν συσταθεί από ομάδες πολιτών, με **άμεση συμμετοχή των ατόμων που επηρεάζονται από τη δραστηριότητα τους**, η εξουσία της λήψης απόφασης δεν βασίζεται στην ιδιοκτησία του κεφαλαίου, η διανομή των πλεονασμάτων και τα κέρδη είναι περιορισμένα και έχουν ως κύριο σκοπό της δραστηριότητας τους **το όφελος της κοινότητας**.

Σε ορισμένες χώρες υπάρχουν και κάποιες **μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, που έχουν συσταθεί προκειμένου να διατηρήσουν τις θέσεις απασχόλησης για τα μέλη τους**. Σε αυτές τις επιχειρήσεις, η πλειοψηφία των μετοχών ανήκει στους εργαζόμενους οι οποίοι ελέγχουν τη διοίκηση και τη διαχείριση της εταιρίας.

Παρόλο που οι εταιρείες αυτές λαμβάνουν συνήθως τη μορφή εταιρειών λαϊκής βάσης, ή εταιρειών περιορισμένης ευθύνης, και διακρίνονται από την ισότητα μεταξύ των εργαζομένων, τις δημοκρατικές διαδικασίες στη λήψη αποφάσεων και τη ισότιμη κατανομή των κερδών. Το πιο γνωστό παράδειγμα αυτού του τύπου εταιρείας είναι η Εργατική Ένωση (Sociedad Laboral) στην Ισπανία.

A5. Μη Κερδοσκοπικά Ιδρύματα στην υπηρεσία των οργανισμών Κοινωνικής Οικονομίας

Τα μόνα **μη κερδοσκοπικά ιδρύματα** τα οποία περιλαμβάνονται στην κατηγορία αυτή είναι εκείνα που εξυπηρετούν επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας.

Οι οργανισμοί αυτοί χρηματοδοτούνται από εισφορές, ή συνδρομές, από τις εν λόγω εταιρείες, που θεωρούνται ως αμοιβή για τις παρεχόμενες υπηρεσίες π.χ. τις πωλήσεις. Κατά συνέπεια, τα μη κερδοσκοπικά ιδρύματα στην αγορά είναι **οι παραγωγοί** και τοποθετούνται στον τομέα των **μη χρηματο-οικονομικών εταιρειών**, επειδή εξυπηρετούν τους συνεταιρισμούς, ή παρόμοιες επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας, στον χρηματο-οικονομικό τομέα, ή στον τομέα των **χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων**, εάν παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε πιστωτικούς συνεταιρισμούς, σε ταμεία αλληλασφάλισης, ή άλλους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας.

Β) ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΕΙΑ (όχι Συνδικαλιστικά)

Β1. Φιλανθρωπικά Ιδρύματα, κοινοτικές επιχειρήσεις, ομάδες αυτοβοήθειας, κ.α.

Σε όλη την Ευρώπη υπάρχουν **αυτόνομες τοπικές ομάδες** που εργάζονται σε επίπεδο **γειτονιάς, συνοικίας, αγροτικής περιοχής** κ.α., με στόχο τη **βελτίωση της ποιότητας ζωής** της τοπικής κοινωνίας.

Σκοπός τους είναι η **παροχή υπηρεσιών και αμοιβαίας βοήθειας**, και επικεντρώνονται στις ανάγκες της κοινότητας, ή συγκεκριμένων ομάδων της, και παρέχουν τον κατάλληλο μηχανισμό μέσω του οποίου η κοινότητα γνωστοποιεί τα αιτήματά της στις δημόσιες αρχές.

Σύμφωνα με την Ε.Ε τα γενικά χαρακτηριστικά των Ενώσεων, Σωματείων, Εθελοντικών Οργανισμών είναι:

- η **εθελοντική και ανοιχτή συμμετοχή**.
- τα **ίσα δικαιώματα και ψήφου**.
- τα μέλη καταβάλουν συγκεκριμένο ποσό – **όχι συμβολή στο κεφάλαιο**.
- η **αυτονομία και ανεξαρτησία** από κυβερνήσεις και δημόσιες αρχές.
- η **παροχή υπηρεσιών, η εθελοντική εργασία, ο αθλητισμός και η εκπροσώπηση**.
- αποτελούν σημαντικούς χορηγούς στον τομέα της υγείας και περίθαλψης **ηλικιωμένων και παιδιών** και ευρύτερα των **κοινωνικών υπηρεσιών**.
- η **προώθηση του δημόσιου συμφέροντος**.

Β2. Σωματεία

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο παρατηρείται μια διαφοροποίηση των σωματείων λόγω διαφορετικών εθνικών παραδόσεων αλλά και στόχων.

Εντούτοις μια βασική διάκριση των σωματείων είναι η ακόλουθη:

- **Σωματεία Παροχής Υπηρεσιών** (κοινωνικές υπηρεσίες, υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, εκπαίδευσης/κατάρτισης, ενημέρωσης, παροχή συμβουλών, άλλο είδος υποστήριξης)
- **Ομάδες αλληλοβοήθειας** (αμοιβαία βοήθεια, ενημέρωση, υποστήριξη και συνεργασία)
- **Σωματεία υποστήριξης και συντονισμού** (ενδιάμεσοι φορείς - διασύνδεση των δημοσίων φορέων με τον τομέα των σωματείων)

Σε κάποια κράτη μέλη, η δημιουργία συγκεκριμένων δομών σε τομείς όπως η **εκπαίδευση, η υγεία και οι επιχειρήσεις του κοινωνικού τομέα** οφείλεται στα σωματεία και στα ιδρύματα. Έχουν παίξει **σημαντικό ρόλο στη διάδοση των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων** και προσφέρουν το κατάλληλο πλαίσιο για την ανταλλαγή ιδεών για κοινωνικά θέματα. Επίσης,

έχουν συνεισφέρει στην **αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**, τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του **φυσικού περιβάλλοντος**.

B3. Ιδρύματα

Η διαφορά των ιδρυμάτων από τα Σωματεία είναι **νομική**. Τα ιδρύματα αποτελούν πιο **ομοιογενή ομάδα** από τα σωματεία και η μόνη σημαντική διάκριση τους είναι ανάμεσα στα ιδρύματα που **επιδιώκουν ιδιωτικά οφέλη** και τα ιδρύματα που **επιδιώκουν δημόσια οφέλη**. Τα ιδρύματα είναι φορείς με **δικές τους πηγές χρηματοδότησης** και διαθέτουν τους οικονομικούς τους πόρους για **κοινωφελείς σκοπούς**.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση τα βασικά χαρακτηριστικά των ιδρυμάτων είναι τα ακόλουθα:

- Είναι ανεξάρτητα από κυβερνήσεις ή άλλες δημόσιες αρχές.
- Διευθύνονται από επιλεγμένους συμβούλους (ανεξάρτητα διοικητικά συμβούλια).
- Το κεφάλαιο διατίθεται από συνεισφορές και δωρεές.
- Χρηματοδότηση και ανάληψη έρευνας υποστηρίζοντας παγκόσμια, εθνικά και τοπικά προγράμματα
- Χρηματοδότηση εθελοντικής δουλειάς, υγείας και περίθαλψης ηλικιωμένων και για τη γενικότερη κάλυψη ατομικών αναγκών.

Ιδρύματα, επίσης, θεωρούνται και οι μεγάλοι οργανισμοί τεράστιας εθνικής και διεθνούς σημασίας, όπως πανεπιστήμια (στην Αγγλία μόνο), κάποια νοσοκομεία (στη Γερμανία μόνο), αλλά και ερευνητικά και πολιτιστικά ιδρύματα.

B4. Τράπεζες Χρόνου

Το σύστημα της τράπεζας χρόνου είναι ένα πρωτοποριακό σύστημα ανταλλαγής υπηρεσιών φιλανθρωπικού χαρακτήρα, που μετράει ήδη σχεδόν μια τριακονταετία ζωής (επινοήθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1980 από τον Αμερικανό Εντγκαρ Καν) στο εξωτερικό και πρόσφατα έφτασε στην Ελλάδα. Στις τράπεζες χρόνου, ο χρόνος είναι το χρήμα και βασίζεται κυριολεκτικά στο νόμο της προσφοράς και της ζήτησης.

Οι κανόνες λειτουργίας της τράπεζας χρόνου είναι οι ακόλουθοι:

- Τα μέλη κάνουν λίστα με τις υπηρεσίες που μπορούν να προσφέρουν και αυτές που χρειάζονται.
- Καταθέτουν συστατικές επιστολές κατόπιν συνέντευξης.
- Κάθε ώρα προσφοράς αντιστοιχεί σε μια μονάδα πίστωσης.
- Όλες οι προσφερόμενες υπηρεσίες αντιμετωπίζονται ως ισάξιες.
- Οι συμμετέχοντες αγοράζουν τις υπηρεσίες που χρειάζονται με τις μονάδες που έχουν κερδίσει.
- Υπάρχει βάση δεδομένων με τις ώρες προσφοράς και ζήτησης.
- Σε πολλές τράπεζες χρόνου υπάρχει «βιβλιάριο καταθέσεων» με την καταγραφή όλων των «συναλλαγών»
- Οι συμμετέχοντες μπορούν να δωρίσουν μονάδες σε άλλους ή να τις καταθέσουν σε ένα «κοινό λογαριασμό».

Σήμερα, περισσότερες από 1.000 τράπεζες χρόνου λειτουργούν σε περισσότερες από 13 χώρες. Στην Αμερική υπάρχουν πάνω από 250 συστήματα χρονοτράπεζας με χιλιάδες μέλη. Στην Αγγλία αντίστοιχα υπάρχουν περίπου 70 τράπεζες χρόνου με 4.000 μέλη και με ανταλλαγή πάνω από 250.000 ώρες. Επίσης η Ισπανία, η Κίνα, η Γαλλία, η Πορτογαλία, η Ιταλία, η Βραζιλία κ.α.

διαθέτουν τράπεζες χρόνου. Η συμμετοχή σε τέτοια προγράμματα έχει αποδειχθεί σημαντική για την κοινωνικοποίηση των ατόμων, για την εύρεση εργασίας που διαφορετικά θα ήταν αδύνατη, ενώ πολλές φορές βοηθά και στην αντιμετώπιση προβλημάτων, όπως η περιθωριοποίηση συγκεκριμένων ομάδων ατόμων.

Στην Ελλάδα δημιουργήθηκε πρόσφατα τράπεζα χρόνου, η «Τράπεζα Εθελοντικού Χρόνου», από το ελληνικό τμήμα του «Δικτύου Γυναικών Ευρώπης».

Γ) ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις δεν έχουν συγκεκριμένη νομική μορφή. Είναι φορείς που στοχεύουν στην προάσπιση των πολιτικών και κοινωνικών συμφερόντων των μελών τους (όπως προάσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προστασία του περιβάλλοντος κ.ά.) και για την επίτευξη αυτών πολύ συχνά συνεργάζονται ή και χρηματοδοτούνται από κρατικούς φορείς και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι μέθοδοι δραστηριοποίησης τους ποικίλουν. Κάποιες μη κρατικές οργανώσεις εστιάζουν στην άσκηση πολιτικής πίεσης για την προώθηση συμφερόντων του κοινωνικού συνόλου (όπως για την αντιμετώπιση της φτώχειας,) ενώ άλλες έχουν ως πρωταρχικό στόχο τη διεξαγωγή προγραμμάτων και δραστηριοτήτων σχετικών με το κοινωνικό όφελος.

Λόγω της ποικιλομορφίας τους (όπως τοπικές ή παγκόσμιες οργανώσεις, με κεντρική δομή ή όχι) οι μη κρατικές οργανώσεις χωρίζονται σε διάφορες κατηγορίες. Οι πιο βασικές είναι:

Αναπτυξιακές ΜΚΟ

Μη κρατικές οργανώσεις που στοχεύουν στην προώθηση των αρχών της συνεργασίας, της αλληλεγγύης και στην ανάπτυξη δράσεων κοινωνικο-οικονομικού χαρακτήρα.

ΜΚΟ για τα ανθρώπινα δικαιώματα

Εργάζονται για την εξάλειψη κοινωνικών προβλημάτων όπως φτώχεια, ρατσισμός, παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων κ.ά.

ΜΚΟ για άτομα με αναπηρίες/ γυναίκες

Σκοπός τους είναι η παροχή υπηρεσιών και βοήθειας σε άτομα με ειδικές ανάγκες/ γυναίκες για κοινωνική ένταξη και αναβάθμιση της ποιότητας ζωής τους.

Άλλες κατηγορίες ΜΚΟ είναι:

Διεθνείς ΜΚΟ/INGO (UNESCO, UNICEF, Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης κ.ά.), Ανθρωπιστικής Βοήθειας, Δίκαιου Εμπορίου, Εξαρτήσεων, Επίλυσης Συγκρούσεων, Μειονοτήτων, Μεταναστών / Προσφύγων, Παιδιών-Νέων, Περιβάλλοντος-Οικολογίας, Πολιτιστικές ΜΚΟ, Υγείας - Πρόνοιας, Οργανώσεις ΟΗΕ-ΕΕ, κ.ά.

Συνεργασία ΜΚΟ με άλλους Διεθνείς Οργανισμούς

Αρκετοί οργανισμοί του ΟΗΕ, όπως η UNICEF, ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας (FAO), η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ILO) χρηματοδοτούν πολλά σχέδια δράσης ΜΚΟ.

Επίσης, στο πλαίσιο του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών, οι ΜΚΟ εμπλέκονται σε διαβούλευση με διάφορα επί μέρους όργανα όπως την Ολομέλεια, το Συμβούλιο Ασφαλείας, το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο, τους Κοινοβουλευτικούς εκπροσώπους και τις Τοπικές Αρχές.

Άλλοι διεθνείς οργανισμοί που συνεργάζονται με τις ΜΚΟ είναι:

Η Παγκόσμια Τράπεζα, με κυριότερες δράσεις συνεργασίας την προστασία του περιβάλλοντος, την αντιμετώπιση του AIDS, την εξάλειψη του φαινομένου της φτώχειας, τη μικροπίστωση και την ενημέρωση για τις δυνατότητες της ηλεκτρονικής πληροφόρησης

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), που έχει τριπλή συνεργασία με τις ΜΚΟ. Αρχικά, συμμετέχουν στις ετήσιες Υπουργικές Διασκέψεις, επίσης παίρνουν μέρος σε συμπόσια που

οργανώνει ο ΠΟΕ και τέλος ενημερώνουν και γνωστοποιούν στον ΠΟΕ τις θέσεις τους και τις απόψεις τους σε θέματα εμπορίου, ανάπτυξης, γεωργίας, περιβάλλοντος κ.α.

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) μέσω δύο συμβουλευτικών Επιτροπών: για επιχειρηματικά ζητήματα (Business and Industry Advisory Committee) και για εργασιακά θέματα (Trade Union Advisory Committee).

Συνάντηση: 5^η

Δραστηριότητα: 20^η

Λουκά ΜΠΡΕΧΑ,

Προέδρου του Δικτύου ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΚΑΠΑ)

Η ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΕ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΡΙΣΗΣ

1^η ενότητα: Ποια ήταν η κατάσταση των συνεταιρισμών σε παλαιότερες κρίσεις;

Σύμφωνα με στοιχεία της Έκθεσης του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας (Ι.Λ.Ο) με τίτλο «Η Ανθεκτικότητα του Συνεταιριστικού Επιχειρηματικού Μοντέλου σε Περιόδους Κρίσης», στην οποία βασίστηκε ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ κ. Ban Ki-moon και πρότεινε στην Γενική Συνέλευση την κήρυξη του 2012 ως Διεθνές Έτος Συνεταιρισμών, σήμερα όπως και σε παλιότερες οικονομικές κρίσεις, οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις ευημερούν και αυξάνουν τον κύκλο εργασιών τους, επιφέροντας διπλά οφέλη σύμφωνα με τον ρόλο που διαδραματίζουν, κοινωνικό και επιχειρηματικό.

Ξεχωρίζουν οι αναφορές στην συμβολή των συνεταιριστικών επιχειρήσεων στην αναχαίτιση κρίσεων όπως, της μεγάλης ύφεσης του 1930 την Αμερική γνώρισαν ραγδαία ανάπτυξη οι γεωργικοί συνεταιρισμοί και οι συνεταιρισμοί ηλεκτρικής ενέργειας, στην Σουηδία κατά την ίδια περίοδο οι γεωργικοί οι οποίοι ανέλαβαν και την διακίνηση των προϊόντων, στην Γερμανία και Ιαπωνία μετά τον πόλεμο οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί έσωσαν τον κόσμο από την λιμοκτονία.

Επίσης στην Φιλανδία κατά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1990 με την οποία διατηρούσε εμπορικές σχέσεις οι οποίες κατάρρευσαν, 1.200 συνεταιρισμοί εργαζομένων έδωσαν δουλεία στους ανέργους.

2^η ενότητα: Ποιο είναι το εύρος της επιχειρηματικής δραστηριότητας των συνεταιρισμών σήμερα;

Σύμφωνα με ερευνητικά στοιχεία του 2009, και παρά την ύφεση, οι 300 μεγαλύτερες συνεταιριστικές επιχειρήσεις στον κόσμο παρουσίασαν αύξηση στην ανάπτυξη τους κατά 14%, αντιπροσωπεύοντας σε όλους τους τομείς της οικονομίας ένα κύκλο εργασιών 1,1 τρις δολαρίων ίσο με αυτό της Ισπανίας της 10ης μεγαλύτερης οικονομίας στον κόσμο.

Οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται σε όλους τους τομείς της οικονομίας και διακρίνονται σε:

- Γεωργικούς Συνεταιρισμούς
- Χρηματοοικονομικούς Συνεταιρισμούς
- Συνεταιρισμούς Δασοκομίας
- Στεγαστικούς Συνεταιρισμούς
- Βιομηχανικούς Συνεταιρισμούς
- Εκπαιδευτικούς Συνεταιρισμούς σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης
- Συνεταιρισμούς υπηρεσιών: Τηλεφωνικών Δικτύων, Αρδευτικοί, Πετρελαίου, Μεταφορών, Συνεταιρισμοί υγειονομικής περίθαλψης, βρεφικών και παιδικών σταθμών και Ηλεκτρικής Ενέργειας.

Ως χαρακτηριστικά παραδείγματα συνεταιριστικών επιχειρήσεων θα μπορούσαν να αναφερθούν:

- Ο συνεταιριστικός Όμιλος **Mondragon**. Διαθέτει 100 εργοστάσια τα οποία ανήκουν σε 89.000 μέλη. Εκτός από τις βιομηχανικές του μονάδες ο όμιλος διαθέτει Πολυτεχνείο, Πα-

νεπιστήμιο Ανθρωπιστικών Σπουδών, Ερευνητικά Ινστιτούτα, Σύστημα Υγειονομικής περιθάλψης και ασφάλισης εργαζομένων και Καταναλωτικό Συνεταιρισμό.

- ο Στις Η.Π.Α. υπάρχουν 900 **συνεταιριστικές εταιρείες παραγωγής ρεύματος στον γεωργικό τομέα** τροφοδοτώντας το μισό δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας. Το ρεύμα δίνεται σε τιμή κόστους με την εφαρμογή της συνεταιριστικής μεθόδου επιστροφής του πλεονάσματος.
- στις **Σκανδιναβικές χώρες** οι συνεταιρισμοί πρωτοστάτησαν στην παραγωγή πράσινης ενέργειας.

Σήμερα οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις των 1.000.000.000 μελών, παρέχουν πάνω από 100.000.000 θέσεις εργασίας, 20% περισσότερες από αυτές που προσφέρουν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις. Επιπλέον, νέα μέλη εντάσσονται στις συνεταιριστικές τράπεζες παρά την οικονομική κρίση. Καμία συνεταιριστική τράπεζα στον κόσμο δεν ζήτησε και δεν πήρε κρατική ενίσχυση λόγω της οικονομικής κρίσης.

3^η ενότητα: Πως οι «γνήσιες» συνεταιριστικές επιχειρήσεις διασφαλίζουν πόρους για την παραγωγή κοινωνικού οφέλους;

Γενικά, η λειτουργία των συνεταιριστικών επιχειρήσεων υπακούει στις ακόλουθες διεθνείς συνεταιριστικές αρχές:

- Εθελοντική και ανοικτή συμμετοχή
- Δημοκρατικός έλεγχος από τα μέλη
- Οικονομική συμμετοχή των μελών
- Αυτονομία και ανεξαρτησία
- Εκπαίδευση - κατάρτιση και πληροφόρηση
- Συνεργασία μεταξύ των συνεταιρισμών
- Μέριμνα για την κοινότητα

Ός προς την οικονομική συμμετοχή των μελών (3^η αρχή), τα μέλη συμμετέχουν δίκαια στο κεφάλαιο του συνεταιρισμού τους και στον έλεγχό του με δημοκρατικές μεθόδους. Μέρος, τουλάχιστον, αυτού του κεφαλαίου είναι συνήθως η κοινή περιουσία του συνεταιρισμού. Τα μέλη συνήθως λαμβάνουν περιορισμένη αποζημίωση, αν λαμβάνουν, για το κεφάλαιο το οποίο καταβάλλουν ως προϋπόθεση για την συμμετοχή τους. Τα μέλη διαθέτουν τα πλεονάσματα για όλους ή μερικούς από τους ακόλουθους σκοπούς: την **ανάπτυξη του συνεταιρισμού** τους, πιθανόν για την **δημιουργία αποθεματικών**, μέρος των οποίων τουλάχιστον θα είναι αδιαίρετο, για την **παραχώρηση ωφελημάτων στα μέλη** αναλογικά με τις συναλλαγές τους με το συνεταιρισμό και για την προώθηση άλλων δραστηριοτήτων που εγκρίνονται από τα μέλη.

Οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις αντίθετα από τις συμβατικές επιχειρήσεις:

- είναι μη κερδοσκοπικές επιχειρήσεις,
- ανήκουν στα μέλη τους και έχουν ως σκοπό να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των μελών τους για υπηρεσίες ή εργασία,
- τα αναγκαία κεφάλαια εκκίνησης σωρεύονται από τα (πολλά) μέλη τα οποία χορηγούν όλοι με μικρά κεφάλαια, αντίθετα με τις συνήθεις επιχειρήσεις όπου λίγοι άνθρωποι επενδύουν πολλά χρήματα.
- το κάθε μέλος αμείβεται δίκαια σύμφωνα με την προσφορά του και όχι σύμφωνα (με τα συνήθως μικρά) κεφάλαια που διέθεσε.
- δεν αποδίδουν επενδυτικό μέρισμα. Στο κοινό ταμείο των συνεταιριστικών επιχειρήσεων περισσεύουν χρήματα προκειμένου να ικανοποιηθούν κοινές ανάγκες, αντί το κεφάλαιο αυτό να επιστραφεί (ως χρήμα) στους μικρο-μετόχους μέλη. Σε μια συνήθη επιχείρηση ένας μέτοχος που συνεισέφερε, για παράδειγμα, το 50% τον πόρων για τη δημιουργία μιας επιχείρησης, δικαιούται αντίστοιχα και το 50% των κερδών της (μέρισμα). Στους συνεταιρι-

σμούς τέτοιος μέτοχος δεν υπάρχει. Ακόμη και σε περιόδους κρίσης το κοινό και αδιαίρετο αποθεματικό των συνεταιριστικών επιχειρήσεων διαθέτει πόρους ως κέρδη περασμένων καλών οικονομικών εποχών, ακριβώς επειδή δεν αποδόθηκαν ως μέρισμα στους μετόχους. Όπως πράττει κάθε οικογένεια, αυτοί οι πόροι αφιερώνονται για την στήριξη των μελών μέχρι να ξεπεραστεί η κρίση.

Για παράδειγμα, σε έναν καταναλωτικό συνεταιρισμό τα 1.000 μέλη καταθέτουν για την ίδρυση ενός Super Market το ποσό των 100€ το καθένα, επενδύοντας συνολικά το ποσό των 100.000€.. Τα μέλη από την εισφορά των 100€ δεν επιζητούν κέρδος, αλλά να κερδίσουν από τις χαμηλότερες τιμές κατά την αγορά τροφίμων. Ο συνεταιρισμός τους πουλά τα προϊόντα στην τιμή του κόστους και με την αναλογία των λειτουργικών και πάγιων εξόδων, αφού δεν αποδίδει μέρισμα. Σε μια συνήθη ίδρυση ενός συμβατικού Super Market το κεφάλαιο των 100.000€ θα καλυπτόταν από 5 για παράδειγμα επενδυτές/μετόχους, οι οποίοι καταβάλλοντας καθένας το ποσό των 20.000€, αποβλέπουν σε ένα κέρδος το οποίο θα προκύψει από την αναλογική αύξηση των τιμών των προσφερόμενων στους καταναλωτές προϊόντων.

4^η ενότητα: Ποιο είναι το κλειδί της επιτυχίας της συνεταιριστικής ιδέας;

Οι σύγχρονοι συνεταιρισμοί τηρούν την παράδοση του πρώτου σύγχρονου συνεταιρισμού στον κόσμο, του Συνεταιρισμού **Rochdale**, ο οποίος επένδυε το 3% του πλεονάσματός του στη **συνεταιριστική εκπαίδευση**.

Η συνεταιριστική εκπαίδευση αποτελεί την εγγύηση του **δημοκρατικού ελέγχου** (προς τα όργανα διοίκησης) του συνεταιρισμού και προσφέρει την κατάρτιση για την αποδοτική λειτουργία του.

Χώρες οι οποίες φημίζονται για την έντονη συνεταιριστική τους δράση, όπως η Φιλανδία (με το 62% του πληθυσμού της είναι μέλη συνεταιρισμών), ο Καναδάς (40% του πληθυσμού είναι μέλη συνεταιρισμών), η Σουηδία και η Ισπανία, διατρέπουν σε προγράμματα ενημέρωσης και συνεταιριστικής εκπαίδευσης των μελών σε ειδικά **Κέντρα Υποστήριξης Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων**.

5^η ενότητα: Τι οφέλη μπορούν να προσφέρουν τα συνδικάτα στα μέλη τους με εργαλείο τους συνεταιρισμούς;

Για παράδειγμα, η τριτοβάθμια συνδικαλιστική οργάνωση της Σιγκαπούρης (NTUC) έχει ιδρύσει:

- Οικοδομικό συνεταιρισμό, ο οποίος εξασφαλίζει συμφέρουσες τιμές για την αγορά κατοικίας στους εργαζομένους
- Συνεταιριστική τράπεζα η οποία χορηγεί 10-20% φτηνότερα δάνεια
- Συνεταιρισμούς φροντίδας βρεφών και γερόντων
- Συνεταιρισμούς ιατροφαρμακευτικής ασφάλισης και περίθαλψης
- Καταναλωτικό συνεταιρισμό

Το 2001, ο καταναλωτικός συνεταιρισμός "**Δίκαιη Τιμή (Fair Price)**" είχε συνολικά τη χαμηλότερη τιμή για το **καλάθι βασικών αγαθών** των νοικοκυριών. Από τα 200 προϊόντα που περιελάμβανε το καλάθι, ο συγκεκριμένος συνεταιρισμός προσέφερε το 59% από αυτά σε χαμηλότερη τιμή από εκείνη των κύριων ανταγωνιστών του και το 30 με παρόμοια τιμή. Μόνο στο 11% των προϊόντων ήταν ακριβότερη η τιμή. Τους τελευταίους 15 μήνες, με το καλάθι των 200 ειδών, η Δίκαιη Τιμή βοήθησε τους καταναλωτές να εξοικονομήσουν 3,6 εκατομμύρια δολάρια.

6^η ενότητα: Τι μπορούν να κάνουν και τα ελληνικά συνδικάτα;

Σύμφωνα με τον διεθνή ορισμό ο συνεταιρισμός είναι ένα σωματείο που αξιοποιεί τους πόρους μιας επιχείρησής του προκειμένου να εξυπηρετήσει τις ανάγκες των μελών του. Πιο συγκεκρι-

μένα, ο συνεταιρισμός είναι μια αυτόνομη **Οργάνωση** (Association²³) προσώπων η οποία συγκροτείται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεών τους μέσω μιας από κοινού ιδιόκτητης και δημοκρατικά ελεγχόμενης επιχείρησης

Ας κάνουμε λοιπόν συνεταιρισμούς για να σώσουμε τον κόσμο αυτές τις δύσκολες στιγμές

7^η ενότητα: Με ποιό τρόπο μπορούν να προωθηθούν οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα;

Το 2012 έχει οριστεί ως **Διεθνές Έτος Συνεταιρισμών** κι αυτό το γεγονός είναι μια μεγάλη ευκαιρία. Μέσα στο έτος αυτό προβλέπεται η συγκρότηση της Εθνικής Επιτροπής για τους Συνεταιρισμούς στην Ελλάδα με τη συμμετοχή Συνεταιρισμών, Συνδικάτων, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, Πανεπιστημίων και Μέσων Ενημέρωσης, σκοπός της οποίας προβλέπεται να είναι μεταξύ άλλων και:

- η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για τα οφέλη των συνεταιρισμών,
- ο σχηματισμός νέων και ανάπτυξης των ήδη υπαρχόντων συνεταιρισμών με οργάνωση της συνεταιριστικής εκπαίδευσης και τη λειτουργία κέντρων υποστήριξης της συνεταιριστικής επιχειρηματικότητας,
- ο καθορισμός των κατάλληλων πολιτικών για τη προαγωγή της συνεταιριστικής ιδέας με την εφαρμογή εξειδικευμένου νομικού πλαισίου,
- η δικτύωση των συνεταιριστικών επιχειρήσεων σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές πλαίσιο.

Ας το τολμήσουμε. Τα ελληνικά συνδικάτα μπορούν και πρέπει να πρωτοστατήσουν στην προσπάθεια αυτή.

Βασική Βιβλιογραφία

Έκθεση του ILO «Απαντήσεις για την Παγκόσμια Οικονομική Κρίση – Η Ανθεκτικότητα του Συνεταιριστικού Επιχειρηματικού Μοντέλου σε Περιόδους Κρίσης».

Συνεταιριστικό εγχειρίδιο για τις «Οργανώσεις Εργαζομένων» του ILO.

Ιστοσελίδα της Διεθνούς Συνεταιριστικής Συμμαχίας (I.C.A)

23. Association = σύλλογος, σωματείο, ένωση, σύνδεσμος, συναναστροφή, όμιλος, εταιρεία

Video

Γενικά

1. Ο Τρίτος Τομέας της οικονομίας 1/2

Επιμέλεια-Παρουσίαση: Δρ. Κώστας Λαμπρόπουλος

Διάρκεια 17:33

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. Τί είναι η κοινωνική οικονομία;
2. Τί είναι οι κοινωνικές επιχειρήσεις;
3. Σε ποιους οικονομικούς κλάδους δραστηριοποιούνται οι κοινωνικές επιχειρήσεις;
4. Ποιες είναι οι διαστάσεις που έχει σήμερα η κοινωνική οικονομία στην Ευρώπη;
5. Είναι σαφή τα όρια ανάμεσα στους τρεις τομείς της οικονομίας;
6. Ο κοινωνικός τομέας έχει επίσης περιφερειακή διάσταση;
7. Η θέση της εργατικής τάξης κατά την εκβιομηχάνιση.
8. Ποιες είναι οι πρώτες εκφάνσεις της κοινωνικής οικονομίας;
9. Ποιες ήταν οι οικονομικές συνέπειες με την δημιουργία των συνδικάτων;
10. Ποια ήταν η επίπτωση από τη μεγάλη ανάπτυξη του 19ου έως τον 20ο αιώνα στην κοινωνική οικονομία;
11. Πώς αντέδρασε το κράτος στην ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας;
12. Ποια ήταν η επίπτωση από τη μεγάλη ανάπτυξη μετά τον β' παγκόσμιο πόλεμο στην κοινωνική οικονομία;
13. Πώς σχετίζεται η κοινωνική οικονομία με την ταξική αλληλεγγύη;

**2. "Η Ανθεκτικότητα του Συνεταιριστικού Επιχειρηματικού Μοντέλου σε Περίοδοι Κρίσης" Παρουσίαση: Ολυμπία Κλήμη-Καμινάρη
Διάρκεια 21:07**

**3. Η ανθεκτικότητα των συνεταιρισμών σε περιβάλλον κρίσης
Επιμέλεια-Παρουσίαση: Λουκάς Μπρέχας
Διάρκεια 21:07**

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. Ποια η κατάσταση των συνεταιρισμών σε παλαιότερες κρίσεις;
2. Ποια είναι η κατάσταση των συνεταιρισμών σήμερα;
3. Σε ποιους τομείς δραστηριοποιούνται σήμερα οι συνεταιρισμοί;
4. Παραδείγματα συνεταιρισμών σήμερα;
5. Πώς οι «γνήσιες» συνεταιριστικές επιχειρήσεις βρίσκουν πόρους οι οποίοι χρησιμοποιούνται για το κοινό όφελος;
6. Το οικονομικό μοντέλο - 3η συνεταιριστική αρχή.
7. Μια προσέγγιση της 3ης συνεταιριστικής αρχής. Παράδειγμα με έναν καταναλωτικό συνεταιρισμό
8. Ποιο είναι το κλειδί της επιτυχίας; Συνεταιριστική εκπαίδευση.
9. Τί οφέλη δίνουν άλλα συνδικάτα στα μέλη τους με εργαλείο τους συνεταιρισμούς;
10. Τί μπορούν να κάνουν και τα ελληνικά συνδικάτα;
11. Ποιος ο τρόπος προώθησης των συνεταιρισμών;

Ευρωπαϊκά Παραδείγματα

4. Together (CECOP-CICOPA) Διάρκεια 39:17

**5. Ιστορία του Συνεταιριστικού Κινήματος στην χώρα των Βάσκων της Ισπανίας με αναφορές στο διεθνή συνεταιριστικό κίνημα και σύντομη περιγραφή των αξιών και των αρχών του. (Ισπανία)
Διάρκεια 13:36**

**6. Παρουσίαση των συνεταιρισμών του Ομίλου Mondragon. (Ισπανία)
Διάρκεια 13:55**

Διεθνή Παραδείγματα

**7. Σύγχρονες μορφές κοινωνικών επιχειρήσεων (Καναδάς) 1/2
Επιμέλεια-Παρουσίαση: Δρ. Γιώργος Ριζόπουλος
Διάρκεια 22:4**

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. Τι είναι κοινωνική επιχείρηση;

2. Κοινά χαρακτηριστικά των κοινωνικών επιχειρήσεων: στόχοι και αξιολόγηση επιδόσεων.
3. Κοινά χαρακτηριστικά των κοινωνικών επιχειρήσεων: συλλογική ταυτότητα και λογική.
4. Κοινά χαρακτηριστικά των κοινωνικών επιχειρήσεων: δημοκρατική διακυβέρνηση και συνεργασία.
5. Η εμπειρία του Κεμπέκ.
6. Κοινωνικές χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις.
7. Ταμείο Αλληλέγγυας Οικονομίας.
8. Ταμείο Συνταξιοδότησης.
9. Fondaction: Το Αποθεματικό Ταμείο Ανάπτυξης της Συνομοσπονδίας των Εθνικών Συνδικάτων για τη Συνεργασία και την Απασχόληση.
10. Άλλοι οργανισμοί

8. Σύγχρονες μορφές κοινωνικών επιχειρήσεων (Καναδάς) 2/2

Επιμέλεια-Παρουσίαση: Δρ. Γιώργος Ριζόπουλος

Διάρκεια 14:57

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. Άλλες μορφές κοινωνικών επιχειρήσεων.
2. Συνεταιρισμοί εργαζομένων μετόχων.
3. Συνεταιρισμοί χρηστών και συνεταιρισμοί κοινού ενδιαφέροντος.
4. Συνεταιρισμοί μικροεπιχειρηματικής αλληλοβοήθειας.
5. Τοπικά συστήματα συναλλαγών με τη δημιουργία εναλλακτικού χρήματος.
6. Αλληλέγγυα κεφάλαια.
7. Αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις - Ισότιμο εμπόριο.
8. Γενικές αρχές πολιτικής και λειτουργίας των κοινωνικών επιχειρήσεων.
9. Η παρουσίαση των αρχών των σύγχρονων μορφών των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Παραδείγματα από Ελλάδα

9. Ιστορία συνεταιριστικού κινήματος (Αμπελάκια)

Επιμέλεια-Παρουσίαση: Λεωνίδας Μαρούδας

Διάρκεια 24:54

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. Πού οφείλεται η ιστορική φήμη της κοινότητας των Αμπελακίων;
2. Η φήμη αυτή αιτιολογείται από τα πραγματικά γεγονότα;
3. Ποιοί ήταν οι παράγοντες ανάπτυξης της κοινότητας των Αμπελακίων και της κοινής συντροφιάς;
4. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της κοινής συντροφιάς;
5. Με ποιο τρόπο επιτυγχάνονταν ο συμβιβασμός των διαφορετικών συμφερόντων;
6. Ποια ήταν τα αίτια της παρακμής της συνεταιριστικής εμπειρίας των Αμπελακίων;

7. Υπάρχουν διδάγματα για σήμερα από τη συνεταιριστική εμπειρία των Αμπελακίων;

10. Ο Τρίτος Τομέας της οικονομίας 2/2

Επιμέλεια-Παρουσίαση: Δρ. Κώστας Λαμπρόπουλος

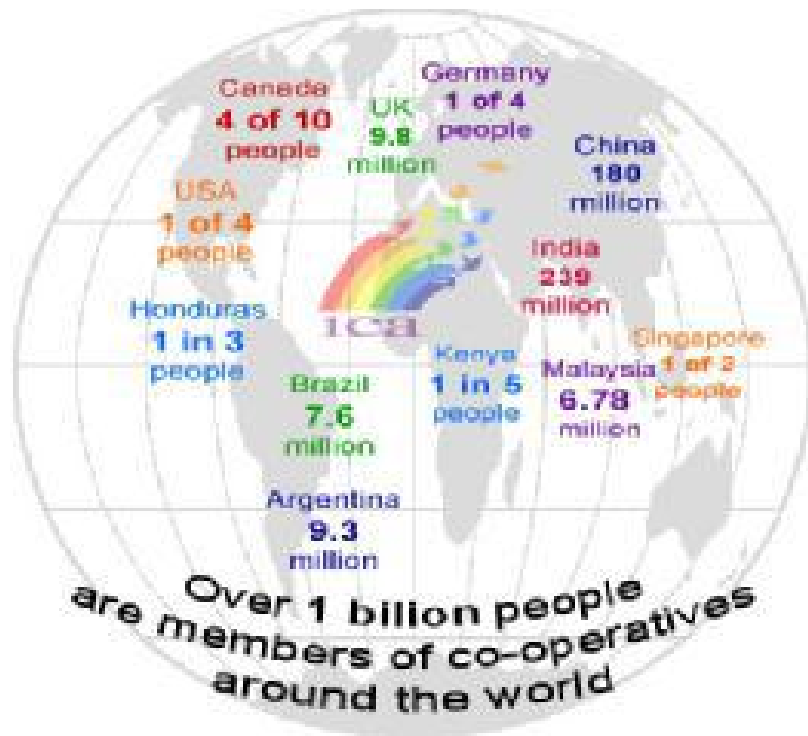
Διάρκεια 12:50

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. Ποια είναι η ανάπτυξη του κοινωνικού τομέα στην Ελλάδα;
2. Ποιοί είναι οι λόγοι για την υπανάπτυξη του κοινωνικού τομέα στην Ελλάδα;
3. Κρατική ή κοινωνική διαχείριση;
4. Η πρωτογενής και δευτερογενής διανομή και η τριτογενής αναδιανομή του εισοδήματος.
5. Η κοινωνική μεταβίβαση και αναδιανομή του κέρδους από τις κερδοφόρες επιχειρήσεις του κοινωνικού τομέα.
6. Πρώτη προτεραιότητα της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα.
7. Δεύτερη προτεραιότητα της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα.
8. Τρίτη προτεραιότητα της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα.
9. Τέταρτη προτεραιότητα της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα.
10. Πέμπτη προτεραιότητα της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα.

Βιβλιογραφία – Υλικό

1. Εκπαιδευτικό Υλικό, Σημειώσεις και Video, από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την Κοινωνική Οικονομία του Κέντρου Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Κ.ΑΝ.Ε.Π.) της Γ.Σ.Ε.Ε.
2. Αποσπάσματα από το Βιβλίο «ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ Η ΑΥΤΟΑΜΥΝΑ ΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ» του Δικτύου ΚΑΠΑ
3. Video του Συνεταιριστικού Ομίλου Mondragon και της Συνεταιριστικής Ένωσης Συνεταιρισμών εργαζομένων Ευρώπης (CECOP-CICOPA) με ελληνικούς υπότιτλους από το Δίκτυο Κ.Α.Π.Α.
4. Ομιλία της κα. Ολυμπίας Κλήμη-Καμινάρη, Καθηγήτριας Συνεταιριστικής Οικονομίας από την εκπομπή ΥΠΑΙΘΡΟΣ του κ. Γιάννη Σάρρου στο TV STAR Κεντρικής Ελλάδας

Πάνω από 1 δισεκατομμύριο άνθρωποι σε όλο τον κόσμο είναι μέλη συνεταιρισμών

Οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις, παρέχουν πάνω από 100.000.000 θέσεις εργασίας, 20% περισσότερες από αυτές που προσφέρουν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις

Οι 300 μεγαλύτερες συνεταιριστικές επιχειρήσεις στον κόσμο κατά το 2009 παρά την ύφεση, παρουσίασαν αύξηση στην ανάπτυξη τους κατά 14%, αντιπροσωπεύοντας σε όλους τους τομείς της οικονομίας ένα κύκλο εργασιών 1,1 τρις δολαρίων ίσο με αυτό της 10ης οικονομίας στον κόσμο, της Ισπανίας. Τα στοιχεία για το έτος 2010 αναφέρουν, παρά την ύφεση, αύξηση του κύκλου εργασιών στα 1,6 τρις δολάρια, ικανοποιώντας ταυτόχρονα και κοινωνικές ανάγκες των μελών. Για το έτος 2011 ο κύκλος εργασιών έφτασε στα 2 τρις δολάρια.

Το **Διεθνές Έτος Συνεταιρισμών το 2012 από τον ΟΗΕ** προωθεί την Συνεταιριστική Εκπαίδευση, την προσαρμογή των εθνικών συνεταιριστικών νομοθεσιών σύμφωνα με τις συνεταιριστικές αρχές και την δημιουργία συνεταιρισμών, ως τρόπο καταπολέμησης της κοινωνικοοικονομικής Κρίσης.